

V. HORM

ETTEÜTLUSI

V-VII
KLASSILE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS

V. HORM

ETTEÜTLUSI

V—VII KLASSILE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1950

EESSONA.

Etteütluste mitmesugused liigid on lahutamatuks harjutuste vormiks ortograafia õpetamisel. Eriti pärast S. Smirnovi teose «Kirjalikud tööd keskkoolis» ilmumist eesti keeles, mis kahtlemata on elustanud ja mitmekesistanud diktaadi tarvitamist eesti koolides, on õpetajaskonnal olnud suureks takistuseks diktaadide rakendamisel vastavate tekstide puudumine. Käesolev etteütluste-kogu pakub õppeprogrammile vastavaid ja jõukohaseid diktaaditekste, kusjuures on püütud anda kõiki tähtsamaid diktaadiliike. Tekstide küllaldane arv peaks tagama nende rakendamise mitte ainult kontrollvahendina, vaid ortograafia õppimisvahendina vastavalt õppekavade ja metoodika nõudeile.

Võimaluse korral on tekstid koostatud tervikpaladena, kusjuures on kasutatud rohkesti noorsoo-ajakirjandust, eriti ajalehte «Säde» ning ajakirju «Pioneer» ja «Stalinlik Noorus». Tekstide juures on need allikad jäetud nimetamata.

Loomulikult on tulnud neist võetud tekste adapteerida. Seda on teinud autor julguses, et on tegemist tarbestiilts kirjutatud paladega, mille kohandamine ei tohiks olla eksimus kunstilise maitse vastu. Et hoiduda klassikalise kirjanudliku teksti «prepeareerimisest», on kasutatud selliseid tekste võrdlemisi vähe. Eriti on tulnud neist loobuda noore-

mais klassides. Kuid nets väheseiski on tulnud vahel teha kärpimisi, mida raamatu kasutajad vabandagu.

Raamatu koostaja loodab, et käesolev raamat aitab kaasa emakeele oskuse omandamisel ja kergendab emakeeleõpetaja vastutusrikast tööd.

A. Etteütleri V klassile

I. Lause lõpumärk.

1. Kiri koolivennale.

Matsalus 3. okt. 1949. a.

Kallis Mihkel!

On möödunud hulk aega sellest, kui Sina meilt lahkusid. Küll oli mul igav Sinuta! Mu uus pinginaaber on küll tore poiss, aga ma pole temaga veel harjunud. Kes on nüüd Sinu pinginaabriks? Kuidas ta Sulle meeldib?

Meie koolis on palju huvitavat. Juba kevadel alati nn. elavnurga asutamisega. Praegu kujutab elavnurk väga huvitavat osa meie koolist. Kas tead, kui huvitav on sööta loomi, vaadelda nende elu! Mõttele, kui osav on konn kärkseid püüdma! Eriti koomilised on valged hiired, kui nad endid puhastavad ja pesevad. Suures akvaariumis elab väga palju mitmesuguseid putukaid ja vesielukaid. Seal on muuseas ka vesiämblik, kes ehitab endale õhumullidest pesa. No küll on ehitaja! Meie elavnurk täieneb üha.

Tule korraks meie elavnurka vaatama! Kui Sa ei tule, siis palun kirjuta peatselt!

Tervitab

Kalle.

2. Oma vihikut sirvides.

Löön lahti oma loodusloovihiku. Säh sulle, jälle rahuldav! Näib, et ma sellest hindest kuidagi rohkem ei saa. Aga milles peitub siis põhjus? Kas ma olen seda küllalt põhjalikult uurinud? Muidugi ei ole. Sirvin vihikut ja näe! Arvustavalt vaadates avastan vigu kuhjaga. Siin on joonised tehtud kiiresti, lohakalt ja ebatäpselt. Needki on sageli seletusteta, ja kui neid ongi, siis on nad pealiskaudsed ja napolisõnalised. Ja käekiri! Seegi on räpakas. Kui mina oleksin õpetaja, ei saaks ma seda vihikut kuidagi üle rahuldava hinnata. Nii et pean võtma end käsile! Hoolsust on vaja.

Nõnda ütlesin nädalate eest. Aga nüüd? Olin hoolsam, paranesid hinded ja suurenesid teadmised. Need kolm käivad ikka käsikäes.

II. Lause alus ja öeldis.

1. Meie sanitaarpost.

(Valik-etteütlus lause pealiikmeile.)

Kirjutada dikteeritavaist lauseist välja alus ja öeldis.

Kell kaks hakkab meie õpilaspere valguma koolihoonesse. Seal lahkus hiljuti esimene vahetus. Õhk on sumbunud ja selles keerleb pisut tolmu. Kohe ruttavad vanemate klasside korrapidajad avama aknaid. Nad kõik kuuluvad Punase Risti organisatsiooni. Välisukse korrapidaja kontrollib sissetulijaid. Temagi on organisatsiooni liige. Ta ei lase ühtegi õpilast pühkimata jalgadega läbi lipsata. Ei tohi keegi jalgadega tuua majja pori, sest see tekitab palju tolmu. Vahetunnis ilmub esmaabikapi juurde väike poisike.

Ta on kukkunud ja vigastanud oma põlve. Kapist rändavad pudelikesed ja siderull osavate käte vahele. Varsti on haav puhastatud ja seotud. Kõik Punase Risti liikmed on sooritanud VSK normid ja tunnevad oma tööd hästi. Ekskursioonidele võetakse alati kaasa esmaabipaun. Õnnetuse korral abistatakse õnnetut. Et tervis on kalleim vara, siis astusin minagi Punase Risti liikmeks. Iganädalasel kokkutulekul laieneb meie silmaring tervishoidu puutuvatest küsimustest.

Märge: Etteütlust võib kasutada ka kontrolldiktaadina, millele võib anda pärast dikteerimist valik-ülesande: kriipsutada alla alus ja öeldis.

2. Hoolas abiline.

Kirjutada järgnev etteütlus ja kriipsutada vastava leppemärgiga alla kõik alused ja öeldised. (Näit. alus —, öeldis ~.)

Hiljutises klassijuhatajatunnis lubas Ilma oma abistava käe Agole, sest selle hinded matemaatikas ei olnud kuigi hiilgavad. Ilma on tubli pioneer. Ta ei ole uhke oma teadmistele. Ta on alati valmis jagama neid kogu klassiga. Suur väärtus on kogu klassi õppetasel.

Täna hommikul on kooliruumides veel vaikne. Aga viiendas klassis istuvad juba poiss ja tüdruk. Uks õpib, teine õpetab. Need on Ago Leetjärv ja Ilma Viikmaa. Uus töörohke õppepäev algab alles poole tunni pärast, kuid siin juba töötatakse. Hiljem koguneb klassi ka teisi õpilasi. Juteldakse ja arutellakse. Siis ütleb Ilma: „Mingem koridori vestlema! Klassi peab enne tunde tuulutama.”

Aga Ago matemaatikahinne paranes kord-korralt ja semestri lõpul sai ta juba nelja.

III. Üte ehk kõnetlussõna.

1. Dialoog raamatuist.

(Üte ja lõpumärgid.)

REIN: Poisid, mingem täna raamatukauplusse!

ANDRES: Miks sinna?

REIN: Kas sa, Andres, ei tea, et on saabunud uut lastekirjandust?

ANDRES: Ei tea. Aga sina, Juhan, vist rääkisid, et Leili ostnud enesele muinasjuttudekogu „Võlupeegel“?

JUHAN: Rääkisin jah. Mul, poisid, on nimestik juba valmis, mida osta.

ANDRES: Mida sa ostad siis, Juhan?

JUHAN: Kavatsen osta Bianki „Metsaelanikud“ ja Egarti „Edasi, kaptenid!“.

REIN: Need on toredad raamatud. Mul on aga, sõbrad, kavatsus osta raamat „Neljas kõrgus“ ja Orlovi „Jutus-tusi tabamatuist asjust“.

ANDRES: Mingem siis kõik koos! Küllap mina leian ka sealt midagi huvitavat.

2. Kiri haigelt klassijuhatajalt.

Tartus 15. okt. 1950. a.

Minu kallid õpilased!

Mul on väga kahju, et pean teist olema eemal. Tänan teid kõiki tervituste eest ja teid, Linda ja Eha, et mind külastasite! Kallid lapsed, ega te ometi minu haiguse pärast õppimises tagasi lähe? Kui tahate mulle heameelt teha, siis olge veel hoolsamad!

Sinule, kallis klassiorganisaator, panen südamele, et Sa oleksid igati minu esimeseks abiliseks. Pea tihedat sidet õppealajuhatajaga ja küsi temalt nõu! Sina, Ahto Mägi, ära jäta unarusse oma kaht hoolealust, keda pidid emakeeles aitama! Tööta nendega ikka järjekindlalt! Järjekindlust kroonib alati edu. Teil, vennad Enn ja Jaan, olevat ikka raskusi matemaatikas. Küsige õpetajalt, mida tuleks siin ette võtta ja keda teile määrata abistajaks!

Loodan peatselt paraneda. Veel kord teile kõigile südamlikke tervitusi!

Teie klassijuhataja

Virve Luhaäär.

IV. Koondlause interpunktsioon.

1. Kolhoosis.

Tänavu septembri keskpaiku kutsuti meid kolhoosi aedvilja koristama. Sõitsime autodega kohale. Kõigepealt tutvusime kolhoosi elu-oluga. Vaatasime hooneid, vesiveskit, karjalauta, kanalad, puuviljaaeda, põlde ja iluaeda. Viimane oli väga ilus. Seal kasvas palju punaseid, valgeid, siniseid ja kuldkollaseid lilli. Klubihoone ümber, murule teede äärde ja mujale sobivasse paika oli istutatud ilupuid ja -põõsaid. Siin kasvas läätspuid, lumimarju, elupuid, siberi nulge ja hõbekuuski. Puukoolis nägime noori õuna-, pirni-, ploomi- ja kirsipuid ning mitmesuguseid pistikuid põõsaste kasvatamiseks. Karjakoplis jooksid noored vasikad, lõbusad mullikad ja paar varssa. Meid nähes sattusid nad suurde jooksutujju ja tegid meile palju nalja. Nüüd siirdusime juurviljaaeda ja hakkasime tööle.

2. Kolhoosis (järg).

Küll oli kolhoosi juurvilja-aed suur! Siin kasvasid suured väljad täis kapsaid, kaalikaid, porgandeid, peete, sibulaid, sellereid ja igasuguseid muid aedvilju. Igale kultuurile oli varutud kindel koht. Parajasti käis koristamine. Siin töötasid mehed, seal naised, nüüd liitusime meigi nendega.

Juku, Rein, Paul ja Ahto hakkasid ära vedajateks, aga Linda, Laine, Leili ja Eha asusid pealseid lõikama. Mina, mu pinginaaber ja hulk teisi poisse kiskusime juurvilja üles ja kandsime lõikajaile. Osa juurvilja asetati keldrisse ja kuhjadesse, osa viidi kooperatiivi müügile. Töötasime, askeldasime ja toimetasime hoolsasti. Lõunaks anti meile hernesuppi, kotletti ja ploome. Õhtuks oli suur plats koristatud. Pärast õhtueinet laulsime, mängisime ja tantsisime. Kodus viis meid töö rõõmus päev sügavasse unne.

3. Meie katseaed.

Möödunud kevadel rajasime koolile katseaia. Kõigepealt ümbritsesime aia taraga, milleks tõime umbes 2000 varba, 25 posti, 60 latti ja kasti naelu. Nüüd toodi kohale kaali-soola, superfosfaati, lämmastikväetist, tuhka ja laudasõnnikut. Siis algas kaevamine, rehitsemine, peenarde tegemine, külvamine ja istutamine. Iga katselapp sai eri liiki väetise. Oma katselapikestele panime kasvama porgandeid, peete, sibulaid, kurke ja tomateid. Igal pioneeril oli oma eriala: Lindal tomatid, Leilil sibulad, Jukul kaalikad, Ahtol porgandid. Mina kui suur värske kurgisõber valisin endale kurgid ja krimmi kõrvitsad. Et sorti hoida puhtana, hoidusime mitut sorti kõrvuti kasvatamast. Sügisel saime suure saagi, viisime selle põllundusnäitusele, kus saime esimese auhinna.

V. Liitlause interpunktsioon.

1. Siis, kui sina õpid.¹

Tänased õppetunnid on lõppenud ja sa ruttad jälle kodu poole. Kostavad vabrikuviled, mis kuulutavad sealgi uue vahetuse algust. Kuus tundi tegid sa tööd. Kui palju sa selle päeva kestel said targemaks! Eesti keeles õppisid liitlause koma-asetamise selgeks, vene keeles kasvas su sõnavara mitme sõna võrra, maateaduses tunned nüüd Nõukogude Liidu loodust, matemaatikas kolmnurga pindala arvutamist, loodusõpetuses põlevkivisaadusi ja võimlemises rahvatantsu „Kiigadi-kaagadi“. Võid olla uhke, et kõik selle omandasid kuuetunnises vahetuses. Kas oled aga sellele mõtelnud, kui palju tooteid annavad tehased, töölised ja kaevurid ühe vahetusaja jooksul, sel ajal, kui sina õpid? Noh tea siis, et sm. Vassini brigaad ladus kaheksa tunniga 12 000 müürikivi seina. Kui laoksime kõik need kivid üksteise kukile, saaksime 780 meetri pikkuse tulba.

2. Siis, kui sina õpid (järg).

Niisiis, sel ajal, kui sina töötad koolis, ületavad miljonid töölised oma töönorme, et Nõukogude Liit muutuks üha rikkamaks, kaunimaks ja võimsamaks. Näiteks silikaatkivitehas Tallinnas valmistab 8 tunniga 17 850 kivi, millest saaksime üle 300 m pikkuse müüri, mis on 1 m kõrge. Pärnu konservitööstuses valmistatakse päevas 15 000 purki

¹ Arvud selles ja järgmises palas kirjutada numbritega.

konserve. Kui asetame need väljakule üksteise kõrvale, võime katta nendega maa-ala, mille üks külg on 100 meetrit ja teine 50 meetrit pikk. Kas mahuvad need konservipurgid, mis on ühe vahetuse jooksul valmistatud, meie spordiväljakule? Järvakandi klaasitehased toodavad aga 8 tunniga 3 100 m² klaasi. Kui akna keskmiseks pindalaks arvata 2 m², jätkuks sellest klaasist 1 550 aknale. Tehases „Juuni Võit“ valmistati aga sama aja jooksul 7,5 km riidet, millest saaks ömmelda 3 750 tüdrukule kleidid. Näed sa, noor sõber, mida saavutatakse ühe vahetuse jooksul!

3. Etteütlus.

(Sõnad kui, nagu, siis, aga komaga ja komata.)

1. Et sild oli purustatud, siis otsustati jõgi ujudes ületada. Ega sellest siis keegi võinud kohkuda, et vesi sügav oli. 2. Jalgratta rikke tõttu jõudsin jaama, kui rong oli juba läinud. 3. Sõdur Peeter oli tugev nagu Alutaguse karu. 4. Nad ajasid võõraga juttu, nagu oleksid vanad tuttavad. 5. Lubada on kergem kui lubadust täita. 6. Ah nii, siis sina olidki see väike abiline, kes koolivenna hädast välja aitas? Küll sellel edu on, kes aga järjekindlalt harjutab. Meie kõik olime abistamise poolt, aga tema ise oli vastu. Ta ütles, et see olevat talle nagu alandav, kui ta ise ei suuda enesega hakkama saada. Tegime talle selgeks, kui rumal tema arvamus on. Nüüd andis ta järele, nagu oligi mõistlik. Praegu tuntakse teda kui ühte parimat klassis.

4. Meie kombinaadi eesrindlasi.

Kommunistlik noor Jaan Värav, kes võitles Nõukogude armees sidemehena, asus pärast Isamaasõja võidukat lõppu tööle meie kombinaati lukksepana. Kohusetruu töölisena on ta valvel masinate õigeaegse remondi eest. Õhtuti õpib ta töölisnoorte koolis. Möödunud aasta mais pandi tema foto autahvlile. Ta on ületanud viisaastaku isikliku tööülesande kahekordselt. Ühiskondlikel töödel on ta üks agaramaid. Sageli on ta osa võtnud töödest šeflusaluses kolhoosis.

Montaažiosakonnas töötab bolševik Anna Murd. Möödunud kuus ei olnud ühtki päeva, millal ta poleks ületanud normi. Ka tema võttis osa Suurest Isamaasõjast.

Puutöökojas on parima puusepana tuntud Anton Sild. Tema rinda ehivad ordenid ja medalid. Ta võttis isiklikult osa Berliini vallutamisest, saades lahingus haavata.

Kõik need endised rindevõitlejad asusid üles ehitama seda, mis sõja ajal oli hävinud. Nende püüdeks on kommunismi kiire saavutamine.

5. Mäeasjandust õppimas.

A. Orlov.

Ma õppisin mäetööstusõpilaste koolis. Vana kaevur jutustas meile söelademetest, suruõhu-löökpeitlist. Tema seletuste põhjal teadsime, mis on kaevandus, kujutlesime, kuidas seal asetseb süsi, ning teadsime, et kaevurid töötavad suruõhu-löökpeitliga. Kuid kaevanduses endas polnud

ma veel käinud, söekihti veel näinud ega suruõhu-löökkeitlit oma käes hoidnud.

Ukskord tõi õpetaja klassi suruõhu-löökkeitli. Ta asetas selle lauale ja, kui olime vaikseks jäänud, küsis: „Nüüd ütelve, mis masin see on!“ Me vaikisime.

„Ah-ah, ei teagi,“ ütles ta heatahtlikult. „Ega võinudki te seda riistapuud tunda. See ongi suruõhu-löökkeitel, mildest olen teile jutustanud. Seda vasarakest peate tundma niisama hästi, nagu laskur tunneb oma vintpüssi.“

Uksikosi oli sel riistapuul nii palju, et igaüks meist pobises omaette: käepide, silinder, jaotussiiber, kolb, klapp...

6. Huvitav koondus.

Koolimajas ootas meid üllatus. Vanempioneerijuht, kes pidi koonduse läbi viima, oli lahkunud. Ta oli jätnud meile kirja, milles seisis, et võime teda leida teemärkide abil.

Jooksime õue. Peagi leidsime esimese teemärgi, mis juhtis metsa poole. Teel oli oja, mille ületasime omatehtud silla ja pika lati abil.

Peatselt leidsime kirja, milles meid hoiatati „vaenlase“ eest. Edasi liikusime varjatult. Lõpuks õnnestus meil „vaenlane“ vangi võtta.

Pärast seda toredat maastikumängu istusime koos metsa all, tegime lõket ja õppisime uusi laule. Lauludest meeldisid meile eriti „Laul Stalinist“ ja „Maailma demokraatliku noorsoo hümn“. Enne metsast lahkumist kustutasime hoolikalt lõkke, et ei tekiks metsatulikahju.

Koju minnes mängisime, et üks meist „väänas“ jala. Temale anti kohe arstiabi. Need meie hulgast, kes olid sooritanud OVSK katsed, valmistasid lahase ja kandraami.

Niisugustel koondustel õpime kasulikke matkatarkusi.

7. Ründamas.

Eduard Männik.

Teine rünnak algas õhtuvidevikus.

Väljas oli tõusnud tuul ja keerutas lund jahutolmuna üles. Suurtükitali muutus ikka tihedamaks ja ägedamaks. Kõik patareid koondasid oma löögijõu varemete ümber. Plahvatus järgnes plahvatusele nagu välkvalgus, mille paistel hetkeks kargas nähtavale tükike lumist välja, mõni põõsamügerik või tume metsamüür. Pataljonikomandör Merikivi andis viimased käsud. Ta ei näinud küll pimedas, kuid aimas, kuidas paremal ja vasakul roodud valmistusid liikuma hakkamiseks. Nad tõusid varjavaist maalohkudest, lumme kaevatud varjendeist, kivide ja teeservade tagant. Külmal raputas võitlejaid, olid muutunud kangeks nende luud-liikmed.

Läbi aheliku sosistati edasi käsklus: „Pikali!“

Kogu ahelik heitis lumele, vaadates pinevalt ette. Nüüd olid nad vaenlasest ainult kakssada või kolmsada meetrit eemal. Kõik ootasid pinevil pealetungi signaali.

VI. Otsene ja kaudne kõne.

1. Täida liiklemiseeskirju!

(Üte ja jutumärgid.)

Kord korraldati Tallinnas jälle liikluskümmepäevak. Miilitsamehed juhtisid tänaval inimeste liiklemist. „Palun, kodanikud, liikuge õigesuunaliselt!“ ütleb miilitsamees väärar suunas käijale. Kui tahan minna üle tänava, peatab mind teine ja ütleb: „Poisu, siit ei või üle minna. Mine

sealt, kus ülekäik on joontega märgitud!" Algul ehmusin, ent siis seadsin sammud õigesse paika. „Milleks on seda liikluskümmepäevakut vaja?“ küsin vanemalt vennalt. „Aga selleks,“ vastab tema, „et õpetada ja harjutada inimesi liiklemiseeskirju täitma.“ — „Mis sellest kasu,“ kuulen kedagi ütlevat, „läheb kümme päeva mööda, ja hakatakse jälle endiselt käima.“ Nüüd ütlesin mina pahaselt: „Kodanik, see pole õige. Õiget liiklemist tuleb igapäeval õppida ja korralikud kodanikud võtavad ka õppust. Ainult nõnda hoidume õnnetustest liiklemisel.“

2. Siga tamme all.

Ivan Krölov.

Kord siga iidse tamme all
sõi, õgis tõrusid, et valu vatsa puuris.
Täis maoga maitstes uni tal.
Siis tõusis, nuhkis, ümbrust uuris,
lõi kärssa mättasse ja tuhnis tamme juuri.
„See tammele ju kahju teeb,“
puult kaaren siga tõreleb.
„Ta kuivab ära, kui sa songid juured paljaks.“
— „Päh,“ ütleb siga, „kuivagu!
Ei sega mind nii väiksed naljad.
Tamm on mu meelest tarbetu,
ning kui ta kõduneb, ei mul sest muret kasva.
Mind huvitavad tõrud, neist ma lähen rasva.“
„Sa tänamafu!“ algab tamm nüüd manitsust.
„Kui suvatseksid kergitada kärssa,
sa otsekohe märkaks,
et tõrud minul kasvavadki just.“

*

Nii võhik oma sõgeduses
näeb liigset igas õpetuses
ning kirub teaduslikku tööd,
ei taipa ta, et ise selle vilja sööb.

3. Juku puudub.

Kui Juku pärast tunde koju saabus, ütles ta, et tal pea valutavat. Emaküsis, kas tal külmavärinaid ka käib, ja soovitas Jukul kohe voodisse heita. „Haigusega on ikka nii,“ ütles ema, „et sellega hakka kohe võitlema. Siis saad temast kõige rutem lahti.“ Isa helistas arstile. See ütles, et ta praegu kuidagi tulla ei saavat, ta tulevat tunni pärast. Ta soovitas anda urostreptiini, kuuma teed ja hoiduda külmetuse eest. „Sina, Linda, ole hea, siba apteeki ja too rohtu!“ ütles isa. Linda küsis, mis rohtu ta pidi tooma. Saanud teada rohu nime, ütles ta, et kümne minuti pärast on ta rohuga tagasi. Jukul oli gripp.

Juba kolmandal päeval tõusis Juku üles, aga neljandal läks kooli.

4. Ööbik.

Petras Cvirka.

„Hei, sina!“ hüüdis saksa leitnant poisikest ja andis märku, et see tuleks lähemale.

Lõpetanud voolimise, pistnud noa kähku kuuetaskusse ja puhastades riideid laastupurudest, astus umbes kolmeteistkümne aastane poisike leitnandi ette.

„Siis sina lauladki ööbiku moodi. Näita siia!“ ütles see poisile. Poiss võttis mingi pisikese märja asja suust ja ulatas leitnandile. See oli ribake kasetohtu.

„Väga huvitav, suurepärane! Kes sulle õpetas?“ küsis leitnant. „Ma ise, härra . . . Oskan veel käo moodi . . .“ Poiss jäljendas ka käo kukkumist. „Kas oled siin üksi, äh?“ usutles ohvitser edasi. „Ei, meid on siin palju, kõige rohkem varblasi, vareseid ja põldpüüsid, aga ööbik olen mina üksi.“

„Nadikael!“ katkestas teda ohvitser, „ma küsin, kas on veel teisi inimesi.“ — „Ei ole. Kui hakati tulistama, põgenesid kõik karjudes: metsalised, metsalised tulevad!“ — „Miks sina ei põgenenud?“ — „Tahtsin näha metsalisi.“ — „Lollike! Parem ütle, kas tunned teed läbi metsa Surmon-tasse!“

Ja meie ööbik juhtiski vaenlaste salga partisanide kätte, kes need viimseni hävitasid.

VII. Võõrtähed f, š, z, ž ja ühendid ts, tš.

1. Etteütlus.

Pioneerimalev oli asetatud frontaalselt palee ette. Paraad algas hooga tervitusmarsiga puhkpilliorkestrilt. Fotomehed käisid nobedasti ringi, et sündmust jäädvustada. Üks beežis kleidis tüdrukuke andis külalistele punaseid lilli. Sõna võttis suure parteistaažiga bolševik. Homme demonstree-ritakse huvitavat filmi „Noor Kaardivägi“. Mu isiklikus raamatukogus on 83 raamatut ja 22 mitmesugust brošüüri. „Estonia“ teatrisaalis on neli looži. Piltide trükkimiseks valmistatakse trükitavast pildist kliše. Maalrid tarvitavad seinabordi värvimisel vineersablooni. Iga väidet tuleb tões-

tada faktidega. Isa tarvitab habemeajamisel žiletti. Kaupluste aknad olid täis maitsvaid oranžvärvilisi apelsine. Mu üliõpilasest vend sooritas zoologia-eksami hindele „väga hea“.

2. Etteütlus.

Meie kool on šeflusvahekorras Lembitu kolhoosiga, mis asetseb Märjamaa vallas. Eilse telefonikõneluse järgi pidid meid külastama žurnalistid ajakirja „Stalinlik Noorus“ juurest. Üle mere kulgevad telegraafiiliinid asetatakse tugevate kaablitena mööda merepõhja. Sõjaasjanduses, teatrites, filmimisel jne. tarvitatakse tugevajõulise valgustuse saamiseks prožektoreid. Troopilistel maadel kasvab kautšukipuu, millest saadakse kummit. Stalini-nimelisel autotehasel on hiiglasuured garaažid uute masinate paigutamiseks. Kaevanduse püstkäike nimetatakse šahtideks. Pärast Teist Maailmasõda pole fašismivastane võitlus ometi veel lõppenud. Iga raamatulugeja kogub enesele tsitaate kuulsailt kirjanikelt. Kas teate, kes on Nõukogude Liidu maletšempion?

3. Etteütlus.

Õuele asetati tsinkplekist sadememõõtja ja ilmavaatlusi jätkati nüüd ka sademete täpse mõõtmisega. Pangatšeki tarvituselevõtmisega kadus asjatu rahatransport. Šokolaad on väga toitev maitseaine. Viiuli suured sugulased on tšello ja kontrabass. Kuulsa külalise vastuvõtuks olid palee ette üles rivistatud pioneeridest spaleerid. Žürii otsuse kohaselt võitis luuletusvõistluse I auhinna kommunistlik noor Saima Õunapuu. Juku tunneb ujumises kõiki stiile. Tšehhoslo-

vakkia Rahvavabariigi töölised käisid tutvumas meie käitistega. Kõlas korraga „šahh“ ja näe, oligi matt. Pikamaajooksu järel on tarvilik teha üldist liikmete massaaži. Nüüdsel ajal on üldiselt levinud Celsiuse termomeeter. Saunas käimisel karastage oma keha külma dušiga, siis ei karda teie kunagi tõmbetuult ega külma!

VIII. g, b, d ja k, p, t sõna algul.

1. Etteütlus.

Suvel käisin sageli basseinis ujumas. Basseinil olid betoonseinad. Ujumisvõistluses kohtadele tulijaile anti diplomid. Võimlejad olid rohelistes dressides. Pioneerid kannavad valget pluusi ja punast pioneerirätti. Grupp poisse harjutas granaadiviset. Bensiini- ja petrooleumivaadid laaditi laevale kraana abil. Oktoobripidustuste puhul oli koolimaja dekoreeritud rohelise ja loosungitega. Kapten seisis komandosillal, binokkel käes. Büroo on avatud iga päev kell 9—15. Kandidaatide ülesseadmine on juba alanud. Linnades nõutakse jaamaesisele pääsemiseks perroonipiletit. Enne sööki pese käsi, sest baktereid leidub igal esemel, mida oled puudutanud. Suure Isamaasõja kangelaslikud võitlejad jätkavad nüüd demobiliseerituna võitlust töörindel. Brigaadid on jaotatud lülideks.

2. Etteütlus.

(Sama, mis eelmises + kohanimed.)

Nõukogude Liidu suurimaid naftabaase on Bakuu ümbrus Aserbaidžanis. Neeva jõe kallastel asetseb kangelaslinn Leningrad, aga laia Volga kaldal kangelaslinn Stalin-

grad. Onu saatis mulle Gruusiast toredaid piltpostkaarte. Põhja-Euroopas asetseb väikesel Jüüti poolsaarel Taani, Lõuna-Euroopas aga mägisel Balkanil väike Kreeka. Bulgaaria on noor demokraatlik rahvavabariik. Eesti NSV loodeosas asetseb Paldiski linn. Raudteel pannakse reisijate raskemad pakid pagasisse. Kuulsaimad kivisööerajoonid NSV Liidus on Donbass ja Kuzbass. Oktoobripühade puhul korraldatakse Moskvast Punasel väljakul relvastatud jõudude paraad ja töötajate demonstratsioon.

IX. Suur ja väike algustäht.

1. Etteütlus.

Loen meeleldi ajakirja „Stalinlik Noorus“ ja mu lemmiklehte „Säde“. Isale käivad peale ajalehe „Rahva Hääli“ veel ajakiri „Eesti Bolševik“, nädalaleht „Sirp ja Vasar“ ning kohalik ajaleht „Läänlane“. Olen sageli käinud Tartu Pioneeride Majas, sest seal pakutakse noortele palju huvitavat. Kirjanik Aligeri poeem „Zoja“ käsitleb kommunistliku noore, Nõukogude Liidu kangelas Zoja Kosmodemjanskaja elu ja kangelaslikku surma. Ka tänavu korraldati oktoobripühade puhul sisukas aktus, kus käsitleti pikemalt Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni sündmusi. Õhtul viibisin Riiklikus Teatris „Estonia“ ja vaatasin balletti „Kalevipoeg“. Mu isa oli Suure Isamaasõja ajal olnud Ungaris ja näinud Doonau kallastel asetsevat Ungari pealinna Budapesti. Talle olid meeldinud ungari rahvarõivad. Ta ütles, et ungari keel on eesti keelega sugulane, kuid tavaliselt taibatakse sellest sugulusest vähe, sest see on niivõrd väike.

2. Hinda ja õpi vene keelt!

Üheks tähtsamaks õppeaineks nõukogude koolis on vene keel. See keel on Nõukogude Liidus kõigi rahvaste ühiseks keeleks ja seda õpivad kõigi vabariikide koolide õpilased. Nõukogude Liidu suurimaks osaks on Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik. Seal elab peale venelaste veel palju muid rahvaid. Vene keel ja vene kultuur on etendanud ajaloo eesrindlikku osa. Selles keeles on kirjutanud oma teosed kuulsad vene kirjanikud, nagu Puškin ja Tolstoi, Tšehhov ja Gorki. Samas keeles on kirjutanud oma teosed suurematu Lenin. Vene keeles kirjutab ja kõneleb kogu maailma töörahva juht ja õpetaja seltsimees Stalin. Suurt huvi tundis vene keele vastu teadusliku sotsialismi rajaja Karl Marx. Oma viie-kümnendale eluaastale vaatamata õppis ta vene keele poole aastaga niivõrd selgeks, et luges vene kirjandust. Kasutage õppetunde ja oma vaba aega vene keele põhjalikuks õppimiseks!

3. Eesti NSV aastapäeval.

Kirjutada loov-etteütlus teemal „Eesti NSV aastapäeval“, tarvitades sõnu: 21. juuli, Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik, eesti rahvas, eesti tööline, viie aasta plaan, nõukogude rahvad, pioneerimalev, pidulik aktus, õhtune saluut, film „Noor Kaardivägi“.

X. k, p, t või g, b, d helitu hääliku kõrval.

1. Kevadküünd kolhoosis.

Lembitu kolhoosis kündsid kolhoosnikud juba mitmendat päeva. Nad tõusid hommikul aegsasti, söötsid hobused ja rakendasid need vankri ette. Veel enne, kui päikese kuld-
sed kiired puude latvu kuldasi, jõudsid hobused põllule. Mehed seadsid hobused adra ette ja hakkasid kündma. Küünd edenemas jõudsasti, sest tööl oli kakskümmend kaks hobust ja kaks traktorit. Juba hommikueineks jõudsid kündjad ojaäärse põllu künni lõpetada. Pärast sööki hakati teist põldu kündma. Osa kolhoosnikuid hakkas libistajaga tööle, et sügisel küntud põldudel muldsed pangad purustada ja põld tasandada. Nii hoitakse põllupind liigse kuumamise eest, mis taimekasvule on kahjulik. Ilmad olid põllutöödeks soodsad, seepärast lõpetati künnitööd peatselt ja asuti seemendamisele. Kolhoosis oli töö palju hõlpsam kui üksiktalundis.

2. Elektrimootoritehas „Volta“.

„Volta“ on üks neid tehaseid, mis varustab nõukogude tööstust elektrimootoritega. Sõjajärgsete aastate jooksul on „Volta“ kaader täienenud tublide jõududega. Tehase toodang on kasvanud hoogsalt. Monteeriija Klesment ja hõõvel-
daja Kuusk täitsid rohkem kui 12 aasta isikliku tööplaani. Kommunistlik noor Kivistik on korduvalt olnud vabariiklikul noorte autahvilil. Mähkimisosakonnas koosneb töölispeere peamiselt naistest. Helene Jõeroo on vabrikus üks vanimaid töölisi, kuid täidab oma tööülesanded mitmekordselt.

Hiljuti saabus tehasesse Moskvast moodsaid tööpinke. Treialid ütlevad, et nendega on hea töötada. Uksmeelne koostöö vennasvabariikide vahel on loonud soodsad võimalused meie masinatööstuse arenemiseks.

3. Retkel (loov-etteütlus).

Koostada loovdiktaat teemal „Retkel“, tarvitades sõnu: aegsasti, sõitsid, jalgsi, raudsed, hüüdsid, võtsid, kandsid, kartsid, hoidsid.

4. k, p, t ja g, b, d helitu hääliku kõrval (valik-etteütlus).

Leida dikteeritavaist lauseist sobivad sõnad ja rühmitada need 1) k, p, t helitu hääliku kõrval, 2) g, b, d helitu hääliku kõrval, pannes rühmale vastava pealkirja. (Kriitiliste sõnade arv on sulgudes näidatud ja õpetajal soovitav ka dikteerida.)

Kaubalaeva ahtris lehvis uhkesti punalipp (2). Igal õpilasel olgu juuksed korras (1). Heal õpilasel ei juhtu naljalt pahandusi (1). Poisid käisid jalgsi mööda randa (1). Nad otsisid läikivaid järvekarpe (1). Suvel soojaga sigineb palju kärbseid (1). Sõda vajab raudsete närvidega inimesi (1). Pingsa tõmbe järel katkes köis (2). Vaenlase kants vallutati hooga rünnakuga (2). Sõjasangari rinda ehtisid ordenid (1). Nüüdsel ajal ei käida enam viiskudega (2). Nii see ülesanne tulebki lahendada (1). Nii suurt rotti kardab kasski (1). Merelainedki on inimene osanud rakedada oma teenistusse (2). Päikese kuldsed kiired paistsid üle iidse tamme ladva (3). Kõik tundsid seda stahaanovlast (2). Fašistlike vallutajate kannul käisid nende õudsed teod (2). Võistlejad sõudsid ühtlases taktis (4).

XI. Lühikese, pika ja ülipika hääliku märkimine.

1. Rännakul.

Juba hommikul vara hakkas meie üksus sammuma rinde suunas. Sel päeval käidi üle kolmekümne kilomeetri. Järgnevail päevil liiguti ainult öösiti, sest rinne polnud kuigi kaugel. 25. novembril jõudsime ühte külla, mida vaenlane oli tugevasti pommitanud. Meie voor ei jõudnud veel järele, sest vankrid jäid sulailmade tõttu porri ja savvi kinni. Meie jagu sai korteri ühte väikesse majja, mille mõned ruumid olid terved. Panime püssid tarre, tõime vett ja pesime end. Siis süütasime tule ja keetsime teed. Seljakotist võtsime kannika leiba, suhkrut ja konservi. Kui sõime ja kuuma teed peale rüüpasime, asus soe tunne ihhu. Varsti vallutas ki unerammestus kogu keha. Mõtted kõndisid veidi koduradadel, siis vajus kogu maja magusasse unne. Oli julge uinuda, sest valve oli väljas. Küll oli väsinud sõduri uni magus!

2. Onule külla.

(Ühe- ja kahekordne täht sõna lõpus.)

Kui Mall hommikul ärkas, lõi kell pool seitse. Nad oleksid pidanud sel hommikul veel varem tõusma, sest pidid ju mõlemad Jukuga jalgratastel onu poole sõitma. Nüüd hüppas ta kähku voodist, äratas Juku ja ruttas ise pesema. Varsti olid tal plus ja seelik üll, punane pioneeri-rätt kaelas ja põll ees. Juku ei jäänud nobeduses Mallest maha. Nüüd pakub ema lastele einet. Juku ütleb: „Suur-tänu, nii vara ei hooligi söögist. Kaasa võtta kuluks küll

tükike." Seljakotti pandi tükk liha, kannikas leiba ja pude-
liga piima. Mall võttis mapi, kuhu oli pandud ajalehti. Nood
olid mõeldud taimede kuivatamiseks. Nad kavatsesid taimi
herbariseerida, s. o. kuivatada botaaniliseks otstarbeks. Kui
kõik oli korras, istusid noored ratastele.

3. Onule külla (järg 1).

Küll oli tore jalgrattaga sõita mööda tasast maanteed!
Päike sädeles, aga õhk oli veel mõnusalt jahe. Kastetilgad
särased puude okstel ja rohul. Metsatukas lõhnasid kased
üliarmsasti. Põllul ja aias töötasid kolhoosnikud. Siin künd-
sid kesa, seal harvendasid juurvilja. Teel küsis Juku Mal-
lert: „Kas sul on pall ka kaasas?“ — „Mul ununes see hoo-
pis,“ vastas Mall. „Noh, sellest pole lugu, eks onutütrel ole
ka pall,“ lohutas Juku. See osa teest läks pärimäge ja Juku
laskis rattal pidurita veereda. Nähtavasti suure hoo tõttu
juhtus aga äpardus. All orus sillal ütles Juku: „Mu ratta
tagumine kummi on tühi. Ole hea, too oma ratta kctist
mulle ventiilikummit!“ Juku parandas ratast. Mall aga sei-
sis vee ääres ja vaatas, kuidas kalad roo ääres mängisid.
Tal oli kahju, et õnge polnud kaasas.

4. Onule külla (järg 2).

Varsti jõudsid Juku ja Mall kolhoosi, kus elaski onu
Peeter. Ta oli kolhoosis sepaks. Kui väikesed külalised sõit-
sid sepikoja ette, töötas sepp abilisega parajasti pajas. Lap-
sed hüüdsid: „Jõudu tööle!“ Onu vastas: „Jõudu tarvis!
Kas tuli jälle uusi sepilisi?“ Tuli lõõmas koldes, vasarad
kõlksusid vastu alasit ja pajas levis kivisöe suitsu. Onu ise

oli tahmane. Nad parandasid põllutööriistu. Ukse kõrval maas oli mitu raudlatti, rauatükke ja muud materjali. Abiline näis valmistavat latitükkidest äkkele uusi raudpulki. Sepal endal oli käsil suurem rauatükk, millest pidi tulema adratera. Jukule meeldis sepatöö ja ta tahtis veel viibida sepipajas. Mall aga kippus minema. Siis nad läksidki tuppä. Onutütred võtsid nad vastu suure hõiskega. Lapsed viibisid mitu päeva onul külas ja käisid kolhoosi aias töölgil. Need olid toredad päevad.

5. Pärast tunde.

(k, p, t välted.)

Kui tunnid lõpevad, algab meil kooliõuel mängutund. Seal jookseme, hüppame ja õpime mitmesuguseid kergejõustiku alasid. Mõned harjutavad kettaheitmist, teised viskavad granaati, kolmandad jälle harjutavad hüppeid. Peeter on eriti hea kõrgushüppaja, ta on hüpanud juba üle 1 meetri. Minule meeldib eriti teivashüpe. Olen katsunud ka kuuli tõugata ja ketast heita, kuid viimane kipub veel äparduma.

Nooremad klassid mängivad jooksumänge ja rahvastepalli. Mõned teevad rippumisharjutusi ja proovivad, mitu korda keegi suudab teha kätekõverdust. Lõbus on ka pöördkiigel kiikuda.

Mängutund lõppenud, läheme kõik koju. Pärast lõunasööki puhkan veidi, siis hakkam õppima.

Kui ilmad muutuvad halvaks, peab leppima toas viibimisega. Pikkadel õhtutel on mõnus lugeda head raamatut või teha käsitööd. Vanasõna ütleb: ühte tundi tuluta ära iial kuluta!

6. Taastamistöödel.

(k, p, t välted.)

Kui meie vapper Nõukogude armee purustas saksa fašistid, jäid lahkuvaist vaenlastest järele varemeis linnad ja külad. Nõukogude inimese hool ja armastus oma kodumaa vastu kõrvaldab varemed, ehitab uued hooned ja taastab oma kodulinna. Kord-korralt kerkivad uued ehitused, nii et varsti ei tunne linna äragi. Korraldatakse pühapäevakuid, kus töötab tuhandeid inimesi. Neid juhivad ja õpetavad õppinud töölised, ja töötades õpivad needki, kes enne ei osanud. Ruttu muutub meie linn nägusamaks. Tekivad uued avarad väljakud, mis peagi kattuvad ilusa rohelise muruga. Kerkivad tarvilikud hooned, et võimaldada kõigile kultuurset elu.

Sellele tööle aitavad kaasa ka õpilased ja õpetajad. Nobedasti liiguvad kõikide käed. Kõik ruttavad, kiirustavad, võistlevad. Paljud on töötanud linna taastamiseks rohkem kui kakssada töötundi.

7. Etteütlus.

(k, p, t välted.)

Paat lükati kohe vette ja päästjad hakkasid sõudma. Võta päästekuuri võti ja mingem lükakem paat kuuri! Võõrsil olles kipub süda koju tagasi. Lepa varjus lebas karjapoiss ja vaatles pilvi. Ilmade vaatlemisel vaadeldakse temperatuuri, õhurõhku, tuule suunda ja tugevust, pilvitust ja sademeid. Kevadel on tore väljas joosta ja hüpata. Õpikud trükiti Tartus „Hans Heidemanni“ trükikojas ja saadeti siis

müügile igasse raamatukauplusse. Pikkadel suvepäevadel on mõnus matkata ja õppida tundma kodumaa elu ja loodust. Paadid sõudsid piki järve ja kadusid saarte taha. Pikka teed käies väsisid poisid ja heitsid mändide alla pikutama.

XII. Kaashäälikute ühendid.

1. Etteütlus.

(Konsonantühend, helitu häälik.)

Elagu nõukogude vaprad sangarid, kes vabastasid meid raskest okupatsiooni-ikkest! Vaprust saab näidata sõjas, aga samuti töös. Sellest kuuleme nüüd ajalehes ja raadioski, kuidas see või teine vapper mees või naine ületas mitmekordselt oma tööplaani. Kolhoosile rajati suur karjakoppel noorkarja kasvatamiseks. Koplit ümbritses lattaed. Pikk mereteed mööda Põhja-Jäämere rannikut kulgeb kaugele idasse. Alevi piklik spordiväljak asetses risttee nurgal väga soodsal kohal. Sügisesed spordivõistlused algavad ülehomme. Homme võistlus linlastega kujuneb pingsaks, sest nood on hästi treenitud sportlased. Nüüdsel ajal kasutatakse peamiselt paberraha, metallraha ehk mündid on käibel peenrahana. Sõdurid marssisid lauldes mööda tänavat. Ees mängis orkester hoogsat marssi. Meie aias kasvab suuri kirsipuid. Sõime sageli maitsvaid kirsse.

2. Valik-etteütlus (konsonantühendile).

Leida dikteeritavaist lauseist sobivad sõnad ja rühmitada need kahte rühma: 1) ühekordne täht konsonantühendis, 2) erandlik kahekordne täht konsonantühendis. (Kriiti-

liste sõnade arv on sulgudes näidatud.) Pealkirjaks: Ulipikk häälik konsonantühendis.

Kolhoosis hakati kartuleid võtma (1). Abiks sõitis hulk tallinlasi (1). Ootan homset päeva, sest siis sõidame mere-randa (2). Tuul keerutab õlekõrsi ja tolmu (2). Allpool on juttu vaprast poistest (2). Heino teeb pappkarbi, kuhu kogub metallraha (2). Varss seisis põllu ääres (1). Tüdrud õmblesid särke (2). Arst katsus pulssi (2). Keskkütte lukksepaks on meil vilunud mees (2). Ukrainas kasvata-takse nisu ja hirssi (1). Luuletus koosneb harilikult värsi-sidest (1). Suvel muldasin juurvilja (1). Isa kutse tõttu pidin töö pooleli jätma (2). Ehmatusest kukkus kausski käest (1). Nagu õpetaja lõpetas, nii helises kellgi (1). Oli juba kott-pime, kui koju tulime (1). Mulgi said jalad märjaks (1). Virka ikka kiidetakse (1). Kottki sai täis (1).

3. Hundi kukerpall (liide -gi, -ki).

(Rahvajutt.)

Hunt kohtas jällegi rebast, kes teda sageli oli petnud. Tänaigi tahtis rebane hunti veidi narrida. Ta laskis hundi ees paar korda kukerpalli ja ütles siis: „Ei oleks iialgi uskunud, et see on nii mõnus. Kõhtki läheb nagu värsket linnuliha täis.“ Kriimsilm võttiski sellest tuld ja hakkas hoogsasti kukerpallitama. Konngi tuli hüpates seda hundi edevust vaatama. Tulid karu ja ilveski. Varsti lähenes koergi haukudes. Kui oravgi osava hüppega enda sinna vibutas, siis lendasid veel tihane ja kuldnokki ning lõpuks porrgi. Kõik hakkasid hunti kiitma. Loomade kiitus tiivustas kukerpalli-tamisest joobunud hunti. Nüüd ta alles sattuski hoogu. Kee-rutas seni, kuni kukkus sulpsti sügavasse soolaukasse ja uppuski.

XIII. Sõnatüüp „sepp“.

1. Nukkudega mängimas.

Väikesel Annel oli mitu nukku. Kõige rohkem meeldis talle suur nukk, kelle nimi oli Tiiu. Igal hommikul äratas ta nukud, pesi lapiga nende näod ja kammis tukad. Tiiu lokiidesse sidus ta pika paela. Siis pani ta talle pikad sukad ja väikesed tuttidega kingad jalga ning sinise bareti pähe. Nüüd küpsetas ta nukkudele papitükkidest kooke ja keetis potitäie klimbisuppi. Kookidele riputas ta liiva suhkruks peale, supile pani valgeid kivitükke klimpideks sisse. Annel oli veel nukulappide kott, kust ta võttis lappe nukkudele tekkide õmblemiseks. Teki pealisriideks võttis ta jutulise lapi, alusriideks kasutas kollakaspruuni sitsi. Vahele pandi vatti. Mallele meeldis ikka mängida nukkudega.

2. Õhtul jutlemas.

Juba teist aastat elan kooli internaadis. Seltsis on elu huvitavam. Mulle meeldivad eriti jutuõhtud. Õhtul kell pool kümme helistatakse õppimise lõpetamiseks. Siis peseme käed, näo ja jalad ning läheme magama. Mõnikord kustutatakse tuled kohe, aga kellelgi ei tule veel und. Siis hakatakse tasakesi jutlema. Mõni jutustab muinasjuttu, teine seletab vanaaegseid juhtumusi. Meil on selliseid vembumehi, kes oskavad igasuguseid lugusid välja mõelda. Mind köidavad ajaloolised jutud muistsete eestlaste võitlustest oma orjastajate vastu. Neid jutte kuulates elan sündmustele niivõrd kaasa, nagu oleksin ise olnud neis juttudes tegelaseks.

Vahel hakkavad vanemate klasside poisid arutlema tea-

dušlikke küsimusi maailmaruumist, elu tekkimisest maa-
keral jne. Needki on huvitavad vestlused. Ent lõpuks uinu-
vad kõik ja magavad rahulikku und kuni hommikuse ära-
tuseni.

XIV. Sõnatüübid „ratas“ ja „mõte“.

1. Etteütlus.

Sel õppeaastal on mul juba kakskümmend seitse õpi-
kut. Olen hoidnud alles kõik õpperaamatud ka eelmistest
õppeaastatest. Eile kuulsime huvitavat raadiosaadet. Ka
meie sooviksime noortesaadetes olla ringhäälingu kaastöö-
listeks. Meie pioneeridel ongi üks huvitav lõkkeõhtu ette-
kanne, mida saaks kuuldemänguks kasutada. Kolhoosis kül-
vati sel aastal ligi kolmkümmend hektaari rukist. Nüüd on
rukkioras juba ilusasti kasvamas ning töötab tuleval aastal
head saaki. Talvel katab rukkipoõldu lumikate ja hoiab
rukkitaimed külma eest. Kevadel sulatab päike lumikatte
ja rukis hakkab võrsuma. Mõtlesin sellest, millal tuleb
ometi talv, et võiks vankriratastele anda puhkust. Siis
saaks reega libistada mööda värsket lund.

2. Spordiväljakul (loov-etteütlus).

Koostada loovdiktaat teemal „Spordiväljakul“,
tarvitades sõnu *tõke*, *hüpe*, *heide* ja *vise* mitmesuguseis
käändeis ja liitsõnus (kõrgushüppes, odaheitega jne.).

XV. Ainsuse osastav ja mitmuse nimetav.

(d ja t sõna lõpus.)

1. Narvas.

Tallinnast Narva saab mööda raudteed umbes 200 kilomeetrit. See linn oli Suure Isamaasõja ajal fašistide poolt täiesti purustatud ja elanikud linnast lahkunud või hukkunud. Polnud ühtegi tervet tänavat, ühtegi hoonet või asutust, purustatud olid ka maanteed, sillad, tehased ja vabrikud. Kuulus Kreenholm, kus töötasid tuhanded töölised ja valmistasid mitu miljonit meetrit riidet aastas, kus vuras kolmsada tuhat ketruspooli, oli nüüd hunnik varemeid.

Ent tulge ja vaadake, kuidas kerkib uus Narva tuhost ja varemeist, kuidas kerkivad uued elamud ja tehased, valmivad teed ja sillad, kuidas hakkavad tööle koolid ja asutused! Juba on valminud mitu vabrikuhoonet, juba vurab vabrikutes mitusada tuhat värtnat ja koovad sajad kudemistelijed. Töölised tõstavad päev-päevalt toodangut. Kõikjal pulbitseb nõukogulik tööõõm.

2. Etteütlus.

Meremees ei karda suurt tuult. Võimlemistunnis kantakse sellekohast trikood. Puukoort ei tohi vigastada, sest koore all liiguvad puule tarviliikud toitained. Kolm väikest kalurit ruttasid õngedega jõe äärde. Vanaisa tegi kasehalust kirvevart. Mitu tublit pioneeri kogusid kolhoosile kakssada raamatut. Moskvas töötab enam kui 500 suuremat vabrikut. Sepp remontis kõik kolhoosi veokid ja vankrid ennetähtaegselt ning parandab praegu peksumasi-

nat. Rohisin täna kaks peenart ja pärast mängisin Jukuga malet ja kabet. Nisuteradest tehakse mannat, sõredat ja pehmet püüli ning sepikujahu. Nisukliid, mis jäävad püüli-valmistamisel järele, kasutatakse loomatoiduks. Täna käisin kaupluses suhkrut, sepikut, niiti, pliatsit ja kirjaümbrikku toomas. Ka naabri Rein oli vihikut ja sullepad ostmas. Müügil olid ka taskulambi patareid. Meie suurtüki-väelased annavad väga täpset tuld.

3. Etteütlus.

Maantee ääres kasvasid kõrged männid. Mitu kõrget mäнди ulatusid kuni kahekümne viie meetrini. Vanaema silitas lapselapse heledat ja käharat pead. Maanteel kuulus vankrite tumedat mürinat. Tugevad hobused vedasid kergel sammul rasket koormat. Õues oli kuulda laste heledat naeru. Nagu kirjud liblikad heljuvad õhus, nii jooksid meie rõõmsad kirjukleidilised tüdrukud mängumurul. Meie klassi õpilastest on mitu osavat ujumat. Järve kohal tiirles kolm valget kajakat. Kui kajakad põgenevad maale, ennustab vanarahvas suurt tuult. Taastajad lõhkusid varemed, koristasid rusud ja rajavad nüüd uut avarat väljakut. Siin ehitatakse neljakordset vabrikut, seal remonditakse töötava rahva kultuurihoonet. Ka hoolsad aednikud askeldavad puistutes ja muruväljakutel. Igal pool lööb kõik õitsele, endiste varemete asemel haljendavad puud ja põõsad ning õitsevad mitmevärvilised lilled.

XVI. Mitmuse tunnus -de, -te.

1. Etteütlus.

Akendele seati ette uued eesriided. Kevadel varakult külvati hernerid peenardele. Eostaimede hulka kuuluvad igasuguste sammalde ja samblikkude liigid. Tõkete kiiresti ületamine nõuab hoolsat treeningut. Hernestele ja ubadele tuleb juba varakult asetada tugikepid, muidu ei hakka köit-raod keppidest kinni ja taimed jäävad lamama. Magusatest kirssidest saab head punast keedist. Artelli liikmete üldkoosolek peetakse esmaspäeval, 5. detsembril s. a. kell 8 õhtul. Kirjanike ja kunstnike ühisel nõupidamisel arvestati selle aasta kirjanduslikke teoseid ja kunstitooteid. Katusebarjale ja korstnate külge kinnitatakse piksekaitsme teravikud. Meistrite ühine otsus kiitis töö väga heaks. Pioneerid õppisid koondustel topograafiliste kaartide kasutamist. Olen juba varakult käinud pikkadel matkadel.

2. Järvel kalastamas.

Päikesepaistelisel suvepäevadel on suurepärane sõuda paadiga kaldaäärsetesse kõrkjatesse ja õngitseda kalu. Veel toredam on minna kalastama varajastel hommikutel, kui järv on nagu hõbepeegel ja kaldad peegelduvad loomulikes värvides. Peagi toob tõusev tuulehoog heinamaadelt magusat heinalõhna ja lainete loksumine vastu paati annab sellele omapärase saatemuusika. Niisugustel selgetel hommikutel võid tegelda õngedega tundide viisi ja nautida looduse haruldast võlu. Vaatled järvepõhjas ujusklevaid särge, keda jälgivad rohutihnikutest suured ahvenad, laiad kui nahkkindad. Aga üksikutel kollastel vesikuppudel istuvad

läikivate tiibadega kiilid, lendlevad siin-seal kõrkjate kohal ja kiiguvad mõnusasti nende latvadel. Ajuti löövad kalad toredasti sulpsu.

Kõike seda võid nautida, kui tõused võimalikult vara, millal tõusva päikese kiired mängivad kastest säravatel puudel, põõsastel ja udust auravatel heinamaadel.

3. Vallutajad ja avastajad.

Virkadele lugejatele on tuntud jutud uljastest teadlastest, kes tegid kuulsaid retki karmile Põhjamaale. Nõukogude kirjanduses leidub mitmeid huvitavaid jutte, mis kõnelevad nii noorile kui ka vanule lugejaile Arktika vallutamisest teotahteliste kartmatute inimeste poolt. Neid vapraid vallutajaid ja avastajaid võib võrrelda Maksim Gorki uhke Tormikotkaga, kes mässava mere kohal musta välgu sarnaselt keerleb, kartmata kohutavat tormi ja õudseid rohetavaid laineid. Kõikjal, nii loovas töös kui ka õilsas võitluses kõrgete väärtuste eest, austame niisuguseid kangelasmeelseid inimesi. Jutud nende suurtest võitlustest ja vapratest tegudest kisuvad meid kõiki kaasa ning toovad meile lugeses õnnelikke tunde.

XVII. Mitmuse omastav ja osastav sõnatüübis „mäestik“.

1. Etteütlus.

Nõukogude kord pakub kõigile kodanikele laialdasi tegevusvõimalusi. Koosolekul oli palju töötavat rahvast: kolhoosnikuid, sovhoosnikuid, vanu ja noori aednikke, zoo-

tehnikuid ja agronoome, kes kõik olid tulnud arutama uut tootmisplaani. Bolševike partei ei karda ka suurimaid raskusi, sest tal on seljataga poole sajandi pikkune revolutsioonilise võitluse praktika. Nõukogude ajal on rajatud palju uusi tööstuslikke ettevõtteid. Pidulikule aktusele kogunes hulk kirjanikke ja kunstnikke. Meie kirjanike ja kunstnike looming teenindab töötavat rahvast. Sõda toob kahju ka rahulikele elanikele. Nõukogude Liidu välispoliitika on suunatud rahu kindlustamisele. Tundides omandame kasulikke teadmisi.

2. Etteütlus.

Malemäng pakub mõistlikku ja kasulikku ajaveedet. Rongilt vaatasime mööduvaid maastikke, mis pakkusid meile suurt naudingut. Ule kuristike olid rajatud kõrged sillad, mis ühendasid mäeahelikke. Kõrgendikkude serval mühas kõrge kuusemets. Öhtupoolikul läksime männistikku jalutama. Pärast kangelaslikke võitlusi Stalingradi all andis Nõukogude armee fašistidele enneolematult raske löögi. Põhja-Eestis on vähe kõrgendikke, aga Lõuna-Eestis levib mitu kõrgendikku, mille kõrgus ulatub kahe-kolmesaja meetrini. Sünnipäevalaps tänas kõiki õnnitlejaid südamlike õnnitluste eest. Paraadil marssis ka rood noori sõjakooli kasvandikke. On kerkinud taas uusi kirjanduslikke andeid noorte keskel, kes viivad edasi nõukogude kirjandust. Kogu meie elu areneb leninlik-stalinlike ideede vaimus.

XVIII. i ja j õigekirjutus.

1. Etteütlus.

Hea komme nõuab, et tuttavat vastutulijat tervitatakse. Meie postiviijal tuleb käia päevas 18 kilomeetrit. Krõlovi valmis „Teekäijad ja koerad“ naerab kirjanik kadedaid, kes kõik hea ära laidavad. Kuigi võitlus antidemokraatlike jõudude vastu on praegu pinev, on ette näha, et kindlasti võidab demokraatia. Koosolijad pooldasid üksmeelselt sm. Antoni kandidatuuri rahvakohtu kaasistuja kohale. „Kalevipoja“ lavastamisel leidsid dekoratsioonid üldist heakskiitu. Iga tubli pioneer suudab oma kavatsused täide viia. Kooliaia rajamisel olid eriti aktiivsed kommunistlikud noored. Mitte kaugel Itaaliast asetsevad Vahemeres Sardiinia ja Korsika saar. Viimaselt on pärit Napoleon, kelle võitis Vene armee Isamaasõjas a. 1812. Balkani poolsaarel asetseb väike Albaania. Rahvademokraatia maade hulka kuuluvad ka Rumeenia ja Bulgaaria.

2. Etteütlus.

(Valik-etteütlus.)

Kirjutada dikteeritavaist lauseist välja sõnad,

a) kus j esineb i kõrval.

Jalakäijad ei tohi käia sõiduteel. Veel on ainult 10 km käia, siis saabuvad rändajad sihtkohta. Vanasõna ütleb: kus tegijaid, seal nägijaid. Meie ülesandeks on viia stalinlik viisaastak lõpule nelja aastaga. Lapsed riietusid, et puu-

saagijaile metsa toitu viia. Pallimängu esimene poolaeg lõppes 3:1 meie mängijate kasuks. Mu pinginaaber on väga maias. Juku oligi selle tähtsa teate viija, et homme sõidetakse ekskursioonile. Kass, nähes õuel koera, lippas ruttu majja. Kooperatiivis on noor tubli müüja. Vaata, kes see tulija on! Mäe jalamil laiuvad suured nisupõllud. Meie klass ei taha enda keskel näha ühtki halba õppijat. Kuulasin raadio kaudu ooperisaadet Moskvast. Vagunilaadijad laadisid sel päeval 20 vagunit vilja.

b) kus j ei esine i kõrval.

Heinalised käiasid vikateid. Osteti uus moodne raadiovastuvõtja. Kinoasjanduse eest hoolitseb Eesti NSV Kinematograafia Ministeerium. Ainult Nõukogude Liidus valitseb tõeline demokraatia. Suuremad Balkani riigid on Rumeenia ja Bulgaaria. Õpetaja Edula geograafiatunnid on huvitavad. Kaukaasia mägismaa on kaunimaid paiku Euroopas. Kaspia meri annab 40% Nõukogude Liidu kalasaagist.

XIX. Kordavaid küsimusi V klassile.

1. Karu.

Kui kõik väiksemad loomad juba talveunne on suikunud ja linnud lõunasse rännanud, ruttab karu alles suvistelt jahimaadelt koju. Mõmisedes sammub ta läbi padriku, puhub ja kraabib aeg-ajalt külmunud sammalt. Juba on langenud pisut lundki, kuid karul on pesa-ase leidmata. Haigutusedki kipuvad peale, sest ümberringi on kõik vaikne ja igav. „Nüüd on õige aeg,“ mõtleb karu, kraabib kuusetüvelt

vaiku ja sööb. Siis otsib ta üles tiheda padriku, tassib sinna okaspuru ja kokkukraabitud lehti kokku ning süvendab aset samblasse. Nüüd heidab ta pikali ja uinub. Lumi sajab varsti ta koopale ja moodustab aegamisi päris külmakindla varjupaiga. Seal lamab karu kuni kevadeni.

2. Kuldnokapuuri ehitamas.

Kui hommikul õue tuldi, märgati kohe, et öösi mässanud tugev torm oli kuldnokapuuri toa taga kasvavalt vanalt pihlakalt maha rebinud. Ajahambast mustaks pehkinud laudad lebasid laialipillutuina puu all. Asja kaaluti nüüd igati ja otsustati kuldnokkadele uus puur ehitada. Ants ja Maido võtsid selle ülesande enese lahendada. Kõigepealt toodi räästa alt pikk kuiv laud, mida mõõdeti ja vaadeldi igast kandist. Siis saeti parajad tükid ja hõõveldati lauaääred siledaks. Suurim mure oli augu pärast, sest polnud nii jämedat oherdit, millega seda puurida. Lell ja isa andsid nõu esilaud pikuti poolitada, augu kohale noaga poolkaared lõigata. Kui siis laudad jälle kokku panna, ongi auk valmis. Otsiti takku ja vooderdati takuribad kinnilöödavate laudade vahele. Kui puuril oli katus peal, kinnitati augu ette vastav pulgake. Kui uus linnumajake oli kohale asetatud, tundsid poisid tõsist heameelt oma õnnestunud käetöö üle. Kindlasti polnud kasulike laululinnukeste rõõm uue nägusa kodu üle väiksem.

3. Metsa istutamas.

Möödunud kevadel võtsid meie kooli õpilased ja õpetajad rohkearvuliselt osa uute metsakultuuride rajamisest. Metsapäeva hommikul koguneti kella 9-ks koolimajja, kust

mind 3 km kaugusel asetsevasse Mõtsu metskonna Tuudi vahtkonda metsa istutama.

Ilusa päikesepaistelise ilmaga edenes kuusetaimede istutamine kiiresti ning pärast 6-tunnist istutamistööd oli 2,5 ha suurune metsalagendik täis istutatud. Pärast tööd võeti üheskoos einet, lauldi, mängiti ja lõbutseti. Direktor tegi nüüd teatavaks tööühmade sotsialistliku võistluse tulemused. Selgus, et kõik olid töötanud innukalt, kuid esikohale oli tulnud 4. rühm, kes oli istutanud 12% rohkem kui teised niisama suured rühmad.

Kaks päeva käidi metsaistutamistööd. Kolmandal päeval korraldati kooli ümbrust ja töötati kooli aias. Varustatud vajalike taimedega, mis saadi omast puukoolist, jätkati tööd, et muuta koolimaja ümbrus meeldivaks ja ilusaks. Kodus kirjutati sellest kirjandki, mille pealkirjaks oli „Noorte osast ühiskondlikel töödel“.

4. Aleksander Matrossov.

254. kaardiväepolk kannab kaardiväe reamehe Nõukogude Liidu kangelase Aleksander Matrossovi nime. Uhkusega nimetavad selle polgu sõjamehed end matrossovlasteks. Igal õhtul, kui selle polgu 1. roodus on õhtune loendus, kui terve rood seisab rivis ja järjekorras hüütakse kõigi roodu kuuluvate võitlejate nimesid, hüütakse ka kaardiväe reamehe Matrossovi nime. Kui rivisoliivate nime hüüdmisel iga nimetatu vastab sõjamehelikult „mina!“, siis Matrossovi nime kõlades kostab sügavast vaikusest vastus: „Langes kangelasena kodumaa eest!“

Kuigi reamees Matrossov ise puhkab kangelasund, olles langenud Suures Isamaasõjas, püsib tema nimi igavesti 1. roodu nimekirjas. Tema kustumatuks mälestuseks ja auks

nimetatakse igal õhtusel loendusel tema nime ja alati vastatakse roodu rivist: „Langes kangelasena...“

Matrossovi nimi elab igavesti kangelaslikkuse, isamaa-armastuse ja surmakartmatuse sümbolina võitlejate südames.

5. Aleksander Matrossov (järg).

Enne etteütlust tutvustada sõnu Tšerkuski ja dzott.

Iga nõukogude noor teab jutustada reamees Matrossovi kangelassurmast. See oli Tšerkuski küla lähedal, kus tuli vallutada mitu saksa dzotti, mis kujutasid endast tugevasti ehitatud kaitsepunkte ja kust sakslased tulistasid maruliselt. Kolmanda dzoti vallutamisel teostaski Matrossov oma sangariteo. Ta viskus dzoti ava ette, kust tulistas vaenlase kuulipilduja, sulges nii dzoti ava ja sundis oma kehaga vaikima vaenlase tulirelva. Kuulipilduja valang tappis ta silmapilkselt, ent rohkem ei saanud vaenlane tulistada. Meie võitlejad tõusid maast, tormasid edasi, vallutasid dzoti ja võitsid küla. Matrossovi surm hoidis ära kogu pataljoni rasked kaotused, mis oleksid muidu olnud paratamatud dzoti vallutamisel. Seepärast autasustati Aleksander Matrossov Nõukogude Liidu kangelase tiitliga.

6. Masin ja inimene.

Iga nõukogude noor teab, et kõigi rikkuste allikaks on töö. Kuid inimene on õppinud tundma loodusseadusi ja oskab nüüd rakendada paljusid looduses peituvaid jõude enda teenindamiseks. Tehnika abil tehakse nüüd tohutult kiiremini raskeimadki tööd, mida muidu pidi tegema käsitsi

ja suure vaevaga. Näiteks veel 35 aastat tagasi valmistati lihtsamaidki pudeleid puhumise abil nagu muistegi. Tööline ajas tuliseks pika raudtoru otsa ja kastas selle sulaklaasisse. Vedel klaas jäi hõlpsasti metalltoru külge ja tööline puhus sellest pudeli, lastes toru otsa sellekohasesse vormi. See töö oli üliiraske ja ebatervislik, nii et tugevaimadki mehed muutusid invaliidideks neljakümnendais eluaastais.

1907. a. õnnestus leiutada pudelimasin, mis valmistab praegu 130 pudelit minutis.

Veel suurema toodanguga on masinad, mis valmistavad kolbe elektrilampidele. Üks niisugune automaat valmistab umbes pool miljonit kolbi öös-päevas. Kui palju aega ja tööd säästavad masinad!

7. Noor medalikandja.

Kui Karl Truss hakkas õppima Tallinna 16. Keskkoolis, oli tal liikumine kooli ruumides raskendatud: kõikjal tunglesid ta ümber kaasõpilased, kes tahtsid näha ja kuulda aumärgist, mis ehib Karli rinda. Medalil ühel poolel on seltsimees Stalini portree ja loosung: „Me võitlus on õiglane. Me võitsime.“ Teiselt poolt loeme, et medal on NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi määrusega välja antud eesrindliku töö eest Suure Isamaasõja päevil. Karli taskus on ühes kommunistliku noorsooühingu piletiga austav dokument medalil omamise kohta.

Millega pälvis Karl kodumaa suure austusavalduse? Sellega, et ta raske sõja ajal töötas koos emaga Nõukogude armee abistamiseks. Sovhoosis töötades võttis väike kanglane osa kõigist töödest: ta kündis, äestas, tegi heina ja võttis osa viljapeksust. Ka õppimises on Karl eesrindlane: ta tunnistusel esinevad ainult neljad ja viied.

8. Nüüd, sõbrad, matkama!

Kui eksamid on edukalt lõppenud, tunnistused käes, algavad pioneeride ilusaimad päevad. Need on päevad, mis veedetakse matkal ja laagris. Meie salgal on kaasaskantav telk, kaardid ja kompassid ning muu matkavarustus. Ka marsruut on koostatud ja igale matkajale ülesanded jagatud: kes sanitar, kes kokk, kes mängujuht, kes loodusevaatleja. Meie matkad on ühendatud laagrieluga. Päeval matkame, aga õhtu saabudes valime sobiva koha, kuhu püstitame telgi ja valmistame sellesse okstest puhkeasemed. Nüüd süüdatakse lõke, keedetakse toitu ning lõpuks vesteldakse ja lauldakse. Hommikul jätkub rännak. Me lõppesmärk on meri. Seal saab palju ujuda, õngitseda, mängida sõjamänge ja organiseerida sportlikke võistlusi. Loodusevaatlejad koostavad herbaariume ja kollektsioone. Tagasitulek toimub loomulikult jälle jalgsi, aga kindlasti teist teed. Nii meeldiv on astuda lauldes:

„Mingem, reisipaunad kukil,
silmsil suvepäikse helk...“

Need on toredad päevad, kus kaob talvine väsimus ning asendub veel hoogsama töötahtega.

9. Heinamaale.

„Homme alustame heinatööd,“ ütles brigadiir isale, „kes töömehed, tulgu kaasa!“ Aga kaasatulijaid oli palju, tahtsid tulla isegi meetripikkune Mall ja temast vaksa võrra pikem Peeter. Isa ütles, et kui nii noored abilisedki heinale tulevad, siis ta kahtleb, kas teisi abilisi kolhoosil vaja tulebki.

Kolhoosi heinamaad olid tükk maad eemal jõe ääres. Kui sõideti hommikul niidule, klõbisesid vankrites rehad, läikisid vikatid ja istusid inimeste kõrval toidukorvid. Koormaile ronisid lapsedki. Pikas vooris sõideti maanteele. Sel koormal, kuhu istusid Peeter ja Mall, istus vanaisa ja ajas hobust, endal jalad rippumas üle vankri serva.

Heinamaad piiras ühelt poolt jõgi, teiselt poolt mets. Osa niidust sai niita masinaga, osa käsitsi. Kogu heinamaa helises inimeste häältest ja vikatite luiskamisest. Lapsed löid kaari lahti. Lõunavahel mindi metsa maasikaid noppima.

10. Heinamaale (järg).

„Vanaisa, me jookseme marju noppimal“ hüüdsid lapsed. Ei saanud see veel avada vastuseks suudki, juba punas Malle jakike metsa servas maasikmarjana ja kajas Jüri hääl puude vahel seltsiks lindude laulule. Vanad kuused kandsid halli sammalhabet, aga nende kõrval mätastel kasvas marju tihedalt nagu heina. Jüri pikutas ühe mäta kõrval, sõi mustikaid ja vaatas sihvakat haaba, mis klõbistas õhukesi halle lehti nagu plekikilde. Marju leidsid lapsed küllalt nii enesele kui ka teistele. Kui heinalised neid hüüdsid, siis pöördusid nad niidule, torbikud marju täis. Marjanoppijate suukesed olid niisama sinised kui marjad.

Ukskõik, mida tehti niidul, soojas päikeses ja õhtul lõkke ääres, kõik see oli ilusam, kui on võimalik ütelda või kirjutada. Ilusad olid kojusõidudki kõrgeil heinakoormail, mis hõljusid küll, aga ometi ei pillanud kilkavat peret oma turjalt.

11. Mälestusi lugemisest.

Maksim Gorki.

On kurb ja naljakas mälestada, kui palju raskeid alan-
dusi, ülekohtu ja tüli tõi mulle varaärganud lugemiskirg.

Võtsin väikesi mitmevärvilisi raamatukesi poest, kust
hommikuti ostsin tee juurde leiba. Lugesin kuuris, kus käi-
sin puid lõhkumas, või pööningul. Mõlemas oli ühtemoodi
ebamugav, külm. Vahel, kui raamat huvitas või kui oli vaja
see rutem läbi lugeda, tõusin öösi ja süütasin küünla. Aga
kui vana perenaine märkas, et küünlad lühenevad, hakkas
ta neid pilpaga mõõtma ja peitis siis pilpa kuhugi ära. Kui
hommikul küünlast puudus verssoki osa või kui mina, kuigi
leidsin pilpa, ei lühendanud seda ärapõlenud küünlaosa
võrra, algas köögis metsik kisa.

Vanaeit jooksis pööningule, leidis sealt mingi raamatu
ja rebis selle tükkideks.

See mõistagi kurvastas mind, kuid lugemistung tugev-
nes veelgi enam.

12. Maksim Gorki kirjast õpilastele.

Hiigelsuur Nõukogudemaa nõuab kümneid ja sadu
tuhandeid kirjaoskajaid inimesi, teaduslikke töötajaid.

Meie valitsus püüab selle poole, et kõik Nõukogude
Liidu lapsed lõpetaksid seitsmeklassilise kooli, saaksid
keskhariduse. Meil on vaja sadu tuhandeid arste, õpetajaid,
insenere, on vaja terve armee inimesi, kes tegeleksid meie
maapõues peituvate varanduste otsimise ja ümbertöötami-
sega. Meie riigis ei tohi olla umbrohtusid, mis imevad maast
mahlad, metsakahjureid ega viljaroosteid. Me peame kogu

maa üles harima nagu aia, kuivendama sood, niisutama kõrbed ja süvendama jõed ning ehitama miljoneid kilomeetreid teid.

See mõistagi pole veel kõik, on veel palju muudki mitmekesisist ja lõbusat esimese, tõeliselt kultuurse sotsialistliku riigi ülesehitamisel. See töö ootab teid ees, noored, ja see nõuab laialdasi teaduslikke teadmisi.

B. Etteütleri VI klassile.

KORDAMIST JA SUVENDAMIST V KLASSI KURSUSEST.

I. Diagnoosdiktaate õpitud küsimuste selgitamiseks.

1. Etteütleri.

Võidu kolhoosis kündsid kolhoosnikud juba mitmendat päeva sügisküندی. Peatselt asuti juurvilja koristamisele, sest sedagi tuleb teha õigeaegselt. Pingsa tõmbe järel katkes kõis. Hoone taastamiseks tuli ehitada tellingud, tuua kohale umbes kakskümmend koormat telliseid, üle kümne koorma lupja ja muud ehitusmaterjali. Et leida risttahuka ruumala, tuleb põhja-pindala korrutada kõrgusega. Metall- raha kasutatakse nüüdsel ajal peamiselt peenrahana. Täna oli Celsiuse järgi 18 kraadi sooja. Madalrõhkkonna mõjul on oodata tuult ja sademeid. Homne päev on pingerikas, sest toimub pinev võistlus linlastega. Tänavu kandsid kirsipuud rohkesti kirsse. Juku võttiski kätte ja hakkas hoog- sasti õppima. Väike õde mängib sageli nukkudega. Kolhoo- sides tuleb arendada ka hanede, partide, kalkunite ja teiste sulgloomade kasvatust. Rukkipõllul tuleb kõik mättad ja mullapangad hoolsasti purustada ning alles siis rukis külvata. Kõrgushüppes võitis meie kool teise koha, muu- des hüpetes aga polnudki meil suurt edu.

2. Etteütlus.

(Diagnoosdiktaat.)

Linda, Rein ja Ahto hakkasid aias tööle, aga Eha, Paul ja Peeter parandasid tara ja lõikasid hekki. Pärast joosti, hüpati ja mängiti palli. Nelkidel puhkesid suured punased õied. Vastuvõtt toimub esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel kell 11—16. Tuntuimad püsililled on: tulbid, nartsissid, lumikellukesed, tsilliad, daaliad ja liiliad. „Ega te unustanud, et täna on klassi koosolek?“ küsis klassi tulija. Vaatlesime, seisatasime ja tegime märkmeid, et neid hiljem arutlusel kasutada. Näitusel oli nii aia-, põllu- kui ka karjasaadusi. Peeter seisis rivis, sirge nagu küünal. Paljud koolid on loonud šeflusvahekorra kolhoosiga, et pakkuda kolhoosile oma abi. Tänavu õpime ka meie zooloogiat. Töösse bolševistlikult suhtuda tähendab tööd armastada. Laskusime mööda šahti sügavasse õlikivi-kaevandusse. Nõukogude Liidu noorte maletšempioniks sai 1948. a. Tartu 6. Kesk-kooli õpilane Nei. Lenin ütles: „Iialgi ärge jätke kõrvale piasjasu töös, sest piasjasust ehitatakse suuri.“

3. Etteütlus.

(Diagnoosdiktaat.)

Auto sõitis garaaži. Moodsas saunas ei puudu dušš. Žürii otsus oli üksmeelne. Aafrika džunglites kasvab kummipuu, millest saab kautšukit. Granaadiviskes ja odaheitel ei jää me maha b-klassi poistest. Laeva laaditakse kraanadega. Bensiini toodetakse meie maal aina rohkem ja rohkem. Ka aurikud on läinud üle õliküttele. Euroopa ja Aasia piiril on Uurali mäed. Hiina Rahvavabariigi rahva-

vabastusarmee väeosad purustasid vaenlase kaks viimast armeed. Väga levinud jook on hiina tee. Teepõõsast kasvatatakse nüüd ka Nõukogude Liidus, eriti Gruusias. Õpime peale eesti keele kui oma emakeele koolis veel vene, saksa ja inglise keelt. Reaktiivmootorite leiutamine võimaldab lennukel ületada senikuulmatuid kõrgusi ja tundma õppida õhkkonna ülemisi kihte.

4. Kolhoosi abistamas.

See oli möödunud esmaspäeval, kui vanempioneerijuht kutsus meid pioneeride tuppa. Ta ütles, et meid on palutud Vambola kolhoosi viljapäid noppima. Olime kohe nõus. Ootasime põnevusega tundide lõppu, et saaksime rutem kolhoosi minna. Kodus sõin, tõin emale kuurist puid ja asusin kohe õppima. Kui õppeülesanded olid tehtud, lõi kell parajasti viis. Aega viitmata tõttasin nüüd täitevkomitee juurde, kuhu pidime kogunema kella viieks. Seal olid juba Maie, Endel, Maret, Mihkel jt. Brigadiiriks valisime Mareti. Siis hakkasime minema. Varsti paistsidki kolhoosi avarad põllud. Meid juhutati nisupõllule, mille teises otsas töötas alles viljaniitja. Asusime ahelikku, nii et igapähele jäi umbes kümne meetri laiune põlluriba. Kogusime hoolikalt kõik viljapead korvidesse. Ainult Elmaril oli raskusi, seepärast et ta oli unustanud korvi koju. Kuid tema tegi endale plusist koti ja kogus viljapead sinna. Viljapeadest kogunes viljaauna kõrvale suur hunnik.

Kui töö oli lõppenud, tänas kolhoosi esimees meid sõbraliku abi eest ja pakkus meile piima-leiba, mis maitses pärast tööd suurepäraselt.

II. Võõrhäälikud ja uuslaenud.

1. Etteütlus.

Plaanide joonestamisel kasutatakse tindi asemel tušši. Tušši heaks omaduseks on kiire kuivamine ja ilus läige. Võimlase ehitati avar duširuum. Lugemislauda käib mitu venekeelset žurnaali. Meie valla zootehnik ja agronoom sõitsid lähimasse sovhoosi. Kontserdil esinesid väga osav viiuldaja ja tšellist. Sellal, kui töökodades valmistati mootori üksikosi, valati laboratooriumis tsementbetoonalus uue mootori monteerimiseks. Montaaž kestis siiski üle kahe nädala. Ainult bolševistlik töösse suhtumine võimaldab meil ületada viie aasta plaani nelja aastaga. Igas töös tuleb hoiduda šabloonist. Isikut tõendavaks dokumendiks on harilikult pass. Õpetaja Jõendi räägib sügava basshäälega. Pioneerile, kes oli määratud maastikuvaatlejaks, anti binokkel. Meie maa järjest areneva elektrifitseerimise tõttu kaovad petrooleumilambid ja asenduvad säravate elektrilampidega. Kooli jalutusruumi ehk fuajeesse asetati Vladimir Iljitš Lenini ja Jossif Vissarionovitš Stalini büst. Iga kiri dateeritakse kas paremal ülal või vasakul all.

2. Etteütlus.

Ajaloolise väärtusega dokumendid säilitatakse arhiivis. Munakatega kaetud tänavate asemele ehitatakse nüüdsel ajal asfaltteed. Kangelaslinn Leningrad elas blokaadipäevil üle raskeid aegu. Raadioside leiutas geniaalne vene teadlane Popov. Klassiõhtul esinesid meie parimad deklameerijad. Kooli džässorkester mängis piduõhtul. Väikestel lastel on väga elav fantaasia, seepärast on neile muinasjutud nagu reaalne maailm. Minu herbaariumis on eriti rikkalikult

kevadtaimi. Seinalehes ilmus tore karikatuur laisast õpilasest. Kapten on laevas komandöriks. Igasugused trükised lähevad enne trükkimist korrektori kätte, kes teeb tõmmisele korrektuuri. Õpetaja käskis teha loetud jutustusest konspekti. Merel on raske suure tormiga pidada õiget kurssi. Uuel pioneerilaulul on ilus meloodia. Transponeerisime laulu sol-mažoorist fa-mažoori. Pioneeride hilisõhtune sõjamäng Haimre metsas pakkus head võimalust orienteerumisharjutuseks. Emake kinkis mulle sünnipäevaks uue triibulise pidžama. Kauba bruto koosneb neto- ja taarasumast. Palun sellele tšekile allkirja!

III. Üld- ja pärisnimi.

1. Etteütlus.

Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei V kongress peeti Tallinnas detsembrikuul 1948. a. Peeti elavaid läbirääkimisi töötulemustest viie aasta plaani täitmisel ja meie tulevikuperspektiividest. Kõik teavad, et Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 31. aastapäevaks valmis gaasijuhe Kohtla-Järvelt Leningradi, mille kaudu kangelaslinn saab kütet ja valgustust. Isa kinkis mulle fotoaparaadi, et ma hoogsasti jätkaksin oma fotograafia-õpinguid. Ajakirjas „Stalinlik Noorus“ ilmus seeria artikleid eesti töötava rahva juhust Viktor Kingissepast. Meie koolis asutati naturalistide ring. Kolhoos ostis 5 noort tori tõugu hobust. Moskvast Poola saatkonnas peeti Poola Rahvavabariigi aastapäeva puhul pidulik koosviibimine kõigi diplomaatide osavõtul. Kes soovib lugeda vene kirjaniku Puškini maailmakuulsat luulet algkeeles, õppigu vene keel selgeks. Kehakultuurikollektiivi rahvatantsurühm esines eesti rahvatantsudega „Labajalg“ ja „Viru polka“.

2. Kirjad kaugetelt sõpradelt.

Nõukogude Liit on rahvaste sõpruse maa. Kõik rahvad on meie kodumaal üheõiguslikud. Meie tehastes töötavad kõrvuti eestlased, venelased, ukrainlased ja teistest rahvustest töötajad. Neid kõiki seob töösõprus.

Ka meie õpilased sõlmivad hoogsalt sõprussidemeid vennasvabariikide noortega. Tallinna 3. Keskkooli pioneerid said kirja Ukrainast. Selles kirjas noored leninlased tervitavad Tallinna pioneere. Meie pioneerid vastasid neile venekeelse kirjaga. Kohila 7-klassilise kooli kommunistlikud noored on kirjavahetuses Leningradi 33. Kooli õpilastega. Lähemal ajal kavatsetakse korraldada matk Leningradi.

Pärnu tüdrukud said huvitavaid kirju Gruusiast. Neid loeti vene keele tundides. Kirjades jutustavad grusiinlased oma kodukoha looduse ilust. Pärnulased saatsid vastuseks albumi oma kodulinnä fotodega. Ühest Kaug-Idast saabunud kirjast loeme järgmist: „Kaug-Ida pole nõukogude korra ajal enam mahajäänud piirkond. Siia on asutatud rohkesti vabrikuid ja kaevandusi. Kaug-Ida taiga paistab silma oma karmi iluga. Saledad on meie lehised, seedrid ja männid.“

Järgmisel koondusel tõstame ka meie üles küsimuse kirjavahetuse alustamise kohta.

Elagu Nõukogude Liidu rahvaste stalinlik sõprus!

IV. Käänamine.

1. Etteütlus.

(Mitmuse tunnus.)

Tehnika täienedes on järjest tõusmas autode, omnibuste, vedurite ja lennukite kiirus. Nõukogude Liidus on üha tihenemas keskkoolide, tehnikumide ja kõrgemate õppeasu-

tuste võrk. Lõunas istutatakse suurte põldude äärde kilomeetrite viisi kaitsemetsa, mis varjab põlde kuivade tuulte ja põudade eest. Kevade saabudes algab Emajõe kaluritel lootsikute ja kalapaatide remont. Nobedatel ja osavatel kaluritel edeneb töö kiiresti. Topitakse kinni kõik lõhed ja praod ning tõrvatakse siis kuuma tõrvaga üle kogu paat. Kas kuulsid suvel metsades uidates või kaasikutes kõndides lõbusat peoleod ja vallatut käosulast? Sügisel pimedatel õhtutel tundsime eriti suurt rõõmu elektervalgustusest, mis nüüd meie kolhoosiski oli sisse seatud. Olla talvel ilma suuskadeta ja uiskudeta pole kuigi lõbus. Küpsete kartulite söömine lõkketule ääres ja lõbusate juttude vestmine oli õitsilolijate omapäraseks lõbuks. Mitšurini väike aiake, kus toimus paljude puuviljasortide aretamine, on nõukogude ajal kasvanud tuhandete hektaaride suuruseks puukooliks. Kirjanike koosolekust võttis osa enamik kirjanikke. Kõigi Nõukogude Eesti kirjanike ja kunstnike looming areneb leninlik-stalinlike ideede alusel.

2. Taimede ja loomade loomine.

(Mitmuse tunnus.)

Looduses tekkisid taimede ja loomade mitmekesised liigid sadade miljonite aastate jooksul. Inimesed on aga seda protsessi kiirendanud. Mõne tuhande aastaga löid nad kogu oma koduloomade ja kultuurtaimede mitmekesisuse. Piltlikult öeldes kujundasid inimesed igasugustest käppadest, peadest, keredest, vartest, lehtedest ja viljadest kõige erinevamaid kombinatsioone. Sellest tulebki, et maakeral on nii palju erinevaid nisu-, odra-, pirni- ja õunasorte ning lehmade, koerte ja hobuste tõuge. Üksnes koeri on mitu-

sada tõugu. On kääbuskoeri, keda võib tasku panna, ja hii-
gelkoeri, kes on peaaegu hobuse-suurused. Ja kui palju on
teiste koduloomade tõuge! Nad kõik on aretatud kunagi
elanud metsikuist tõugudest. Aretajate töö edenes aegla-
selt ja paljude ebaõnnestumiste saatel. Töö kiirenes, kui
teadus uute sortide ja tõugude aretajaile appi tuli. Kümneis
laboratooriumides ja sadades katsejaamades töötasid õpet-
lased päriusseaduste uurimise kallal. Kuid otsustava lahend-
duse neile küsimustele andsid nõukogude teadlased Mitšur-
in ja Lössenko.

3. Etteütlus.

(Vormid „keelde“ ja „keelte“ jt.)

Kalurid ei saanud viimaseil päevil valitsenud suurte
tuulte tõttu merele minna. Kui tuul pöördub läände, toob ta
harilikult sademeid. Nõukogude ajal on tõlgitud häid nõu-
kogude raamatuid eesti keelde. Kui ema vähekeseks toast
lahkus, jäeti beebi suuremate hoolde. Ettekande lõppedes
kajas saalist tugev käteplagin. Südamlikult pigistati õnne-
liku võitja kätt. Klassiorganisaator, palun aja see asi peat-
selt joonde! Kommunistlike noorte arv kasvab ka Eesti
NSV-s jõudsasti. Uus reisiaurik lasti pidulikult vette. Mere-
mees ütles, et ta on viibinud väga kaugetel vetel. Õpetaja
huvitavad seletused jäävad kergesti meelde. Meelte aren-
damisele tuleb anda vajalikku tähtsust, sest meelte abil
õpime tundma meid ümbritsevat elu. Huvitavamaid radio-
saateid on laste kuuldemängud. Tuulik pöörati tuulde ning
varsti kostis veskist mõnus jahvatamismürin ja rütmiline
klõbin. Poisid, mingem jõe äärde, seal on uhke supelda ja
kalu õngitseda.

4. Salmik.*

(Pärisnimede käänamine.)

Hommikul kohtasin Helet koos 7. klassi õpilase Raja Kure'ga. Mõlemad andsid mulle oma salmikud ja palusid neisse midagi mälestuseks kirjutada. Kirjutasin Helele Jossif Vissarionovišt Stalini sõnad: „Ehitame uut elu, uut elulaadi, uut kultuuri — Iljitši eeskujul.“ Aga Raja Kure'le kirjutasin Maksim Gorkist: „Kõik, mis minus on head, olen ma pärinud raamatutest.“ Sirvisin Hele salmikut ja leidsin, et sinna oli kirjutatud väga huvitavaid aforisme. Nii oli looduslooõpetaja kirjutanud Mitšurini kuulsa ütluse: „Meie ei saa jääda ootama looduselt armuande, meie peame nad temalt võtma ise.“ Mul on raamatuist kogutud palju aforisme. Nii kirjutasin Heino Jõele August Jakobsonist, aga Ahto Rannale Juhan Liivist, väikesele Linda Karise'le aga Ralf Parvest.

V. Kordavat käänamist.

1. Etteütlus.

(Eriti asesõnad keegi, kumbki, miski jt.)

Mul ei tulnud kumbki ülesanne õigesti välja, sest mõlemasse oli sattunud ärakirjutamisel viga. Kodanlikus valitsuses ei lähe kellelegi korda, kas kehvik saab haridust või mitte. Kui kapitalistlikes riikides kohutab tööpuu-

* Pärisnimede nominatiivse kujuga enne tutvuda.

dus, pole millestki elatuda. Kellelgi õpilasel oli kaasas „Kalevipoja“ illustreeritud väljaanne, kust õpetaja andis kummalegi katkendi ettekandeks. Ekskursioonist osavõtjate hulka arvestage mindki! Miski ei kohutanud julget võitlejat, millestki küsimata tormas ta vaenlase kuulipilduja suunas.

K v i i t u n g .

Olen Haapsalu Õpetajate Seminari kassapidajalt vastu võtnud lipu valmistamiseks avansisummana sada viiskümmend rubla.

Haapsalus 16. juulil 1948. a.

Olli Aia,
rakendus kunstnik.
Tallinn, Viru tn. 13.

2. Serjožast saab punaväelane.

Nikolai Ostrovski.

Linnake elustus. Vaevatud elanikud tulid välja keldri-korrustelt ja keldritest, et vaadata punaste väeosade linna-saabumist. Antoniina Vassiljevna märkas, et ka tema Serjoža sammub punaväelaste ridades. Ta kõnnib mütsita, padrunitask vööl ja püss seljas. Hämmastunud eit lõi käsi kokku. Serjoža, tema poeg, oli seganud end kaklusse. Noh, sellest ta niisama ei pääse! Neist mõtteist haaratud, kisen-das Antoniina pojale: „Serjoža, marss koju! Jalamaid! Küll ma sulle näitan, kui sa mul sõdid veel!“ Ja ta astus poja poole kavatsusega teda peatada.

Serjoža aga heitis emale karmi pilgu ja lõikas emal sõnad suust: „Ära kisenda, ma ei lähe siit kuhugi!”

Ja peatumata astus ta edasi.

Nüüd Antoniina Vassiljevna kihvatas: „Ah, või nõnda sa kõneled emaga! No ära sa julge mul pärast koju tulla!” — „Ega tulegi!” vastas poeg. Segasena jäi ema teele vah-tima. Aga mööda liikusid päevitunud ja tolmunud võitle-jate read. „Ära nuta, mammikene! Valime su poja komis-sariks,” kostis kellegi vali naerune hääl.

Serjoža oli leidnud uue perekonna.

3. Kui ristiusk tuli.

Eduard Bornhöhe.

Kolmeteistkümnenda sajandi algul sattus eestlane ise-värki naabrite keskele. Aga eestlaste toleaeagsed naabrid olid päris hullud. Nad riisusid ta, vaese pagana, puupal-jaks, et Rooma päike tema pimedat hinge otse valgustaks, peksid ta armetuks, et ta kristlikku armu saaks maitsta, tegid ta veoloomaks, et ta keskaja haridust suudaks kanda, ja saatsid ta tööle ta endisele pärispõllule, kus kupja piits temale uue peremehe õigust, haridust, katoliku usku ja eba-jumalate vilude hiite põlgamist üheskoos kätte õpetas.

Niisugused naabrid olid sakslased ja taanlased. Rasketes võitlustes kiskus Taani kuningas Harju ja Viru maakonna oma kätte, muu eestlaste maa jäi Liivi ordu ja piiskoppide omaks.

Sellele järgneva pärisorjuse kohta ütleb kroonikakirju-taja Kelch: „Eesti- ja Liivimaal on mõisnikkude taevas, pappide paradiis, võõraste kullaauk, aga talupoegade põrgu.”

4. Lülisammas.

Keha ilu ja tervis oleneb väga palju lülisambast. Vaba ja julge peahoiak, sirge kael, võlvitud rind, hästi asetatud õlad, sale talje — kõik see oleneb lülisambast. Vaadeldes seda esimeses pingis istuvat poissi! Ta istub sirgelt, vihiku kohale kühmu tõmbumata. Pidage meeles, et väärasendis laua taga istumine mõjub tervisele väga halvasti! Lülisammas kõverdub, võib tekkida lühinägelikkus, rinnakorv ei saa hästi areneda, tekib häireid hingamises, seega ka kopsudes. Hea rühi asemele tekib inetu ettepoole kooldunud hoiak. Istudes asetage mõlemad käed lauale, toetuge jalgadega põrandale või selleks määratud liistule! Ärge istuge tooli servale, ärge suruge rinda vastu lauda, ärge kummarduge liiga sügavasti üle raamatu või vihiku! Vahe-
maa silmade ja raamatu vahel olgu 30—35 cm. Esialgu tuleb oma istumist hoolega kontrollida, kuni hea istumisasend muutub harjumuseks. Tuleb teha järjekindlalt rühiharjutusi ja pidada lugu võrkpallimängust. See aitab parandada kehahoiakut, kasvada tugevaks, saledaks, painduvaks ja terveks.

5. Liuväli.

Milline rõõm on sädelevate uiskudega libiseda mööda siledat jäävälja! Mõnusaim on kihutada piki jõge või mööda suurt järve, aga seda lõbu saab harva, sest peatselt on jää kaetud paksu lumekorraga. Kui jää on 8—10 cm paks, kui ei leidu lähedal allikaid, kus jääkate on õhuke, võime rajada jõe või järvele liuvälja. Kui aga kooli lähedal veekogu puudub, ehitame selle õuele, väljakule või mujale sobivale kohale. Koht, kuhu tuleb liuväli, tuleb

puhastada kividest ja kändudest, samuti tuleb tasandada maapind. Siis ehitatakse maa-ala ümber 10 cm kõrgune laudserv. Nüüd kastame väljakut veega, külm muudab selle siledaks kõvaks jääpinnaks. Kastmisel kasutame kastekanne või kui pump on ligidal, siis ühendame pumba vooliku abil väljakuga. Niiviisi mõnel korral kastetuna omandab jääkiht küllaldase paksuse.

Uisutamisel lõikavad uisuterad päris tublisti jäässe ja kisuvad üles peenikesi jääkilde, nii et liuväli kattub õhukese lumetaolise kihiga. Seepärast tuleb pärast uisutamist liuväli alati luuaga puhtaks pühkida, siis pole karta jää krobelseks muutumist. Umbritsevale lumevallile paigutame kuuski ja lauatuikkidest lööme sõiduraja äärde pingikesed. Nii valmibki liuväli, mis pakub mõnusat puhkust nii sõitjatele kui ka pealtvaatajatele.

VI. Pöördsõna kõneviisid.

1. Etteütlus.

Asetada dikteeritavad laused

a) tingivasse kõneviisi:

Kui mul võimaldub sõita Tallinna, siis käin kindlasti „Estonia“ teatris. Poisid võib-olla lähevad tsirkusse, mina sellest ei hooli. Koos Lindaga läheme Kadrioru lossi, kus vaatame eesti kunsti. Käin ka mujal muuseumides ja vaatan kõike, mis huvitab. Poisid, teie lähete esmajoones sadamasse, sest teid huvitab meri enam. Aga tehastesse lähevad kõik suure huviga, et tutvuda sellega, kuidas valmivad vabrikutooted.

b) kaudsesse kõneviisi (võimaluse korral sõna „et“ kaotades):

Näen, et Juhan istub tee äärde ja süütab piibu. Kuulsin, et Linda laulab aias ja riisub heina. Räägiti, et tuleval nädalal annab „Endla“ teater meil külalissetenduse. Kõnel-dakse, et siinse kooperatiivi esimees lahkub ja sõidab Haapsallu. Näen, et mees peatab hobuse ja kobib reelt maha.

Näidis: Näen Juhanit tee äärde istuvat ja piipu süütavat.

c) Asetada antud käskiv kõneviis mitmusesse:

Sea pakid korda ja kanna need trepile! Palun sind, sõida meile külla! Võta põrandariided ja klopi õues puh-taks! Hoia kurssi natuke paremale ja sõua vasaku aeruga tugevamini! Tema täitku kõik tõrred veega, et õhtul saaks taimi kasta! Kata laud ja kutsu onu sööma! Hüüa veel kord, ehk kuulevad viimaks nemadki! Hoia oma raamatud ja vihikud puhtad!

2. Etteütlus.

(Käskiv kõneviis ja üte.)

a) Süttige, heledad lõkketuled! Süttige ja süüdake meie südamedki veel enam põlema võitluseks leninlike ideede eest! Puhuge, mõnusad meretuuled, ja viige meie laev seatud eesmärgile! Laksuge, lained, vastu kallast! Pidage vas-tu, vaprad meremehed, ja ärgu hukkugu teist keegi! Kandke hoolt, et teie tööriistad oleksid alati korras! Hakakem juba mõtlema kevadkülvi ettevalmistusele!

b) Igaüks, kel on õigekirjas raskusi, töötagu järjekind-lalt! Ta selgitagu enne, milles ta eksib, siis võtku raamat,

leidku vastavad küsimused ja õppigu need hoolega selgeks! Õppimisele järgnegu tingimata harjutelu, sest alles harjutamine teeb meistriks! Analüüsige ka harjutamisel tekkinud vigu, sest ainult teadliku õppimisega saavutatakse parimaid tulemusi!

3. Raamatu palve lugejaile.

(Loov-etteütlus käskivale kõneviisile.)

Koostada loov-etteütlus teemal „Raamatu palve lugejaile“ (käskiva kõneviisi mitmuse teine pööre), tarvitades järgmisi pöörd sõnu: hoidma, katma, murdma, kriipseldama, kirjutama, joonistama, asetama, panema, pühkima, hoolitsema.

VII. Umbisikuline tegumood.

1. Kuidas toodetakse sütt.

Hiinas kasutati sütt juba kolme tuhande aasta eest. Seal tarvitati sütt vase sulatamisel. Euroopas tutvuti söega tunduvalt hiljem. On teada, et Inglismaal koguti sütt umbes seitsesada aastat tagasi mererannalt, kuhu lained seda olid kustki lahti murdnud ja rannale paisanud. Pärast aurumasina leiutamist 18. sajandi lõpul vajati kivisütt rohkesti. Nüüd hakati ehitama kaevandusi. Kaevandustes töötati käsitsi — kõblase ja kirkaga. Kaevandustest maapinnale toimetati süsi aurumasinate abil. Kaevuri töö oli raske ja ohtlik, sest juhtus sissevarisemisi ja kaevandusgaasi plahvatusi.

Aga nõudmine söe järele kasvab aastatega. Et meie kodumaa on üks eesrindlikemaid tööstusmaid, siis on arusaadav, miks meie maal pühendatakse nii suurt tähelepanu söetööstusele. 1940. a. toodeti NSV Liidus 166 miljonit tonni sütt, seega viis korda rohkem kui tsaari-Venemaal. Aga 1950. a. toodetakse sütt juba 250 miljonit tonni. Aina taastatakse endisi kaevandusi ja rajatakse uusi. Alustatakse uute söebasseinide uurimist. Söetootmine mehhaniseeritakse kõigekülgselt. Masinate abil raiutakse süsi söemurruks lahti, laaditakse vagonettidesse ja tõstetakse maapinnale, kus see sorteeritakse. Kaevur on Nõukogude Liidus muutunud mehaanikuks ja masinistiks.

2. Lumesõda.

(Loov-etteütlus, umbisikuline tegumood.)

Koostada umbisikulises tegumoes loov-etteütlus teemale „Lumesõda“, kasutades järgmisi pöördsõnu: kõnelema, ehitama, kindlustama, viskama, pilduma, rabelema, lükkama, tõrelema, pahandama.

VIII. Astmevahelduslikud pöördsõnad.

1. Sajab.

Kord suvel, see oli pärast pikka põuda, hakkas vihma sadama. Kõik rõõmustusid väga, sest vihma oodati juba ammu. Minu kodu lähedal jookseb väike jõgi, mille kaldal kasvavad iidsed pajud ja kummarduvad rippuvate okstega üle vee. Vihmasajuga armastan vaadelda jõge, sest vihma-piisad hüppavad nii kenasti jõepinnal. Vihmasahina saatel

tukuvad vanad pajud ja jätavad mulje, nagu oleksid nad vajunud sügavasse unne. Mööda rippuvaid oksa nõrguvad veepiisad ja kukuvad lauldes vette. Paistab, nagu nutaksid pilved ja pajudki.

Võtsin lootsiku ja seadsin sellele presendist varju, istusin lootsikusse ja sõudsin pajude alla. Kukuvad piisad krabistasid mõnusasti presendil, veel enam tantsiskles piisku veepinnal. Tundus, et janune maapind joob ahnelt, paistis, et põllud, heinamaad ja metsad muutuvad tumeroheliseks kangaks.

2. Sportimas.

Suvel, kui viibisin pioneerilaagris, sain palju supelda ja õppida ujumist. Laagris oli ranna-äärseid pioneere, kellega meid, maismaa mehi, ei saa ujumises võrreldagi. Kuid meil tuleb ka võidelda parema ujumisoskuse eest, sest ujumine suvel on sedasama, mis suusatamine talvel. Laagris treenisime ka hüppamist ja viskeid. Püüdsin teivas-hüppes teistega võistelda, kuid jäin veel kaugele taha. Aga kaugushüppes saavutasin teise koha ja kõrgushüppes jäin viiendaks. Kevadel tuleb jälle hoogsalt alata treeninguga, kuid talvel harrastame suusatamist. Värskes õhus mööda mäekülgi suuskadel liuelda — suuremat lõbu ei olegi! Juba nüüd tuleb suusad üle vaadata, korralikult tõrvata ja kepidki korrastada. Kui tuleb lund, siis pole aega oodata, vaid kõik tõttame lagedaile väljadele.

3. Varasuvistel töodel.

Rukis hakkas pead looma. Odraoras kattis juba varese ära. Sovhoosipõldudel künti kesa. Traktorist Virve Mõtus näitas, et ta oskab töötada. Põuailmadega oli mullune

kõrremaa kuivanud kivikõvaks. Raske künd nõudis künd-
jalt pingsat tähelepanu ja osavustki, et vagu oleks sirge
ja tükke terveks ei jääks.

Üheaegselt kesakünniga käis ka sillaehitamine. Silla-
puud olid välja veetud. Tüvedest lõigatud saepakud seisis
veskiõuel riidas, aga vaiad ja talad ootasid paikapanekut
sillale viival maanteel. Peatselt miiliti mõne hoolikama
mehe abil süsi, millega käivitati saekaater. Lõigati silla-
plangud ja alati ehitusega. Organiseerijad viisid kogu
ümbruskonnale teate, et korraldatakse pühapäevak.

Ettenähtud ajaks oli rahvast kokku tulnud rohkesti ja
töö läks hoogsasti. Vettinud rusude koristamine nõudis
aga vaeva. Kümned kätepaarid sikutasid kõite ja poots-
haakidega. Alles nädalapikkuse töö järel muutus plats
puhtaks.

Siis hakati uusi osi paika panema.

IX. Pöördsõna mitmesuguseid vorme.

1. Linnud talvel.

(-tud, -tut jne.)

Lumerohketel talvedel, kui kõik kattub paksu lumivai-
baga, on väikesed paigalinnukesed väga õnnetud. Neid
ähvardab toidupuudus ja külm. Pakane ei suuda süüa söönud
lindudele teha viga, kuid nälginut murrab ta hõlpsasti.
Jälgisin kord põldpüüde parve, kes käis meie põldudel
hangedes magamas, ikka kord-korralt vähenes püüde hulk.
Ühel hommikul leidsin koguni kaks külmanut. Hakkasin
püüdele teri puistama aia äärde hangede juurde. Peagi har-
jusid nad toituma neile pandud teradest ja muutusid jul-

gemaks. Sageli tulid koguni lauda juurde õuele. Kui ilusad nad on, kui nad pruunikashallide pallidena veerevad valgel lumel!

Lastele on meeldivaks ülesandeks aidata väikesi sulisõpru pakasel talvel. Võib panna toitu lumele, aga veel parem, kui ehitatakse selleks väike lauakestest või kuuseokstest majake. Tihased, leevikesed, puukoristajad jt. talvituvad linnud harjuvad peagi neile asetatud toitu võtma. Raputame neile leivaraasukesti, kuivatatud pihlakamarju, päevalilleseemneid, magedaid liharaasukesti, rasvatükikesi jne.

Mõned linnud võtavad toitu maast, enamik aga võtab seda puu otsast. Mõned armastavad ronida ringi, teised söövad paigal olles.

2. Rebasekasvanduses.

(-tud, -tut jne.)

Nõukogude Liit on üks maailma suurimaid karusnahku tootvaid maid. Seda võimaldavad kõigepealt tohutud metsad, kus elutseb igasuguseid karusloomi. On loodud suured jahikolhoosid, asutatud moodsate sisseseadetega nahavabrikud karusnahkade tootmiseks. Ent kaugel põhjas ja sügaval Siberis on ka maa-alasid, mis on ligipääsmatud, kus leidub inimkäest veel puutumatu loodust, kus aga elutseb siiski palju loomi. Et küttiminegi niisugustel ligipääsmatutel aladel on tülikas ja raske, siis on meil asutatud mitmesuguste karusloomade farmid, kus neid loomi kasvatatakse. Üldiselt tuntud on hõbe-, sini- ja plaatinarebaste kasvatamine farmides. Metsasele maastikule on rajatud nõörsirgetes ridades nummerdatud puurid, kus

elanikeks ongi teravasilmalised rebased, kes uudishimulikult piidlevad külastajaid. Kasvatajate igapäevaseks tööks on rebaste söötmine ja jootmine, puuride koristamine ja puhastamine.

Kui loomad on hästi toidetud ja hoolitsetud, kui neile on võimaldatud liikumist, on nende suremus väike ning nad annavad kõrgeväärtuslikke karusnahku.

3. Talispordist.

(-vad, -vat, -ija.)

Poisid õpivad suusatamisel pöördeid. Küll on lõbus, kui nad kukuvad, nii et lumi tuiskab. Ikka pauhti lumme! Täna sõitsin suuskadel koondusele, kui nägin neid taas harjutavat ja hüppavat. Oruveerule on ehitatud trampliin, sellelt nad siis hüppavad. Pöördeid harjutavad ikka kõik, kuid hüppamist õppivaid poisse on vähem. Ega tohigi tavaliste suuskadega hüpata, eriti kui nad kindlalt jalas ei istu, vaid hüpeteks peavad olema erilised hüppesuusad.

Valdo ütles teadvat, et varsti korraldatakse suusakross ja samaaegselt ka slalomsõit mägedel. Seda oleks tore vaadata, aga veel uhkem kaasa teha.

Nagu suusatamine, nii ka uisutamine on väärtuslik talisport. Millegipärast pole meil veel küllaldaselt jääpallimängijaid. Viimasel ajal on mängijate arv küll suurenenud, kuid juurdetulijate mängutase pole kuigi kõrge. Tuleb treenijaile võimaldada järjekindlamat treeningut, siis võime peatselt astuda võistlusse teiste koolidega ilma endile häbi tegemata. Meie hüüdlauseks olgu: kõik suuskadele!

4. Ühest arktilisest maast.

Kas olete midagi kuulnud Jakuutiast?

Kindlasti on geograafiatundides üht-teist kuulnud, kuid kes on näinud Irkutski kinostuudios valmistatud dokumentaalfilmi „Jakuutia“, see tunneb seda maad kui üht omapärasemat Nõukogude autonoomset vabariiki. Polaaröö algab seal 15. novembril ja kestab üle kolme kuu. Maapind sulab siin ainult mõne meetri sügavuselt, mistõttu on raskusi hoonete ja raudteede ehitamisel. Tsaariajal oligi see maa jäävanglaks, kuhu saadeti asumisele revolutsionääre. Nüüd muutub Jakuutia aina kultuursemaks. Siin kasvatatakse nüüd rohkem põhjapõtru kui kunagi varem. Ühel kolhoosil on üksi 20 000-pealine põhapõtrade kari.

Jakuutia, mis on pindalalt suurem kui Lääne-Euroopa, on rikas maapõuevaradest. Teadlased-uurijad on siin avastanud kulda, sütt, rauda ja soola. Siia rajatakse raudteid ja ehitatakse asulaid. On tekkinud moodsad linnadki. Teadlaste üheks uurimisobjektiks on 10—15 tuhande aastane jää. Selle kaudu mõistatavad nad lahti muistset minevikku.

Aga lühikese suve ajal, millal haritakse siin põldugi, lendavad parimad jakuudi pioneerid suurtel reisilennukitel Musta mere subtroopilistele kallastele.

X. Side- ja hüüdsõnad lauses.

(Liitlause interpunktsioon.)

1. Hommikul enne kooli.

On olemas igasuguseid haigusi ja nad kõik ähvardavad inimesi, kes oma keha eest küllaldaselt ei hoolitse.

Noorur, kui sa hommikul endalt vaiba heidad, tõuse,

hopsti, kohe üles! Riietu sporditrikoosse ja virguta kähku oma keha võimlemisega! Viieteistkümnest minutist piisab, kuid harjutusi tuleb täita täpselt ja järjekindlalt. Põisid, tüdrukud, kui on võimalik, sooritage harjutused avatud akna ees, et toita lihaseid vajalikul määral hapnikuga! Ärge jätke unarusse ühtki lihast, põlved, kael, vöö, käed — kõik saagu oma osal! Aga siis, hoplaa, kohe pesema! Kui pole võimalik pesta üleni, hõõruge tingimata kogu keha külma vette kastetud rätiga, nii et nahk õhetavaks muutub. Siis riietuge kiiresti, et mitte külmetuda. Kui te, noored, teete nii iga päev ja kui te lisaks sellele ka saunas kasutate rohkesti külma vett, siis omate nn. karastatud keha, mis on väärtuslik varandus. Ei te karda siis tõmbetuult ega tühist külma, ka nohu ja peavalu on teile peaaegu tundmatud. Sinu lihased on aga muutunud sitkeiks, vastupidavaiks ning painduvaiks, ent sina ise oled punapõskne, terve ja elurõõmus.

2. Näitering tegutseb.

Saalis kustuvad tuled. Põmm, kostab tumedalt kongilöök. Nüüd süttivad lavaprožektorid, publik on ootel. Siis veelkord kongilöök, põmm! — aeglaselt tõmbub lavalt eesriie. Ümberringi on muutunud kõik hiirvaikseks. Algab etendus... Meie näitering esineb.

Seda väikest tütarlast, kes mängib Liina osa, jälgid huviga. Ta liigutused, sõnad ja miimika vastavad täiesti tema osale. Aga sealsamas too noor näitleja on kohmakas ja ta sõnadki ei kosta sinuni. Kolmas jälle vuristab oma lauseid tuimalt ja ta näoilme on nii rõõmu kui ka kurbuse väljendamisel ikka ühesugune. Näidend on nagu mingi masin: kui üksikud osad ei tööta korralikult, siis lonkab kogu ettekanne.

Kuid mis on selliste vigade põhjuseks?

Kindlasti vähene ettevalmistus. Et laval esineda, peab oskama selgesti rääkida, väljendada end liigutuste ja näoilmega. Samuti peab olema väga tähelepanelik, oskama kuulata oma partnerit ja omama head kujutlusvõimet. Paisatab olevat raske olla hea näitleja. Kuid ärge kohkuge, noored, neidki oskusi on võimalik õppida ja arendada.

Tulge vaid näiteringi liikmeiks!

XI. Tuletusliited.

1. Etteütlus.

(Liited -nik, -ndik, -stik jt.)

a) -nik. Enamik kunstnikke ja kirjanikke võttis väga hoogsalt osa valimiseelsest selgitustööst. Sovhoosi aednikele korraldati seminar. Kalakombinaat vajab mitmesuguseid ametnikke. Endised rentnikud ja külakehvikud alustasid uut elu kolhoosnikutena. Musta mere vees leidub väävelvesinikku.

b) -stik, -ndik. Meie maa laiub suuril tasandikel. Jääliustikud suunduvad järsandikest allapoole, nii et suured jääkamakad varisesid kuristikku. Koostasin klassiõpilaste nimestiku tähestikulises järjekorras. Õppige vältima kirjavigu tarvilike sõnastike abil! Üle Kaukasuse mäestiku piki Tereki jõe kuristikulist orgu on rajatud Gruusia sõjatee. Ees-Kaukaasia madalmikul esineb soolakuid ja soolajärvi. Kesk-Euroopas kerkib rida kõrgustikke ja mäestikke. Kogu NSV Liidu maa-ala jaguneb oma taimestiku, loomastiku ja mullastiku poolest mitmeks vöötmeiks, mis levivad rööbikute suunas. Inimtööjõud muudab järkjärgult maastikkude ilmet.

2. Etteütllus.

(Liited -kond, -ja, -us.)

Meie leibkond koosneb kuuest inimesest. Matkajate konverentsist võtsid osa õpetajas- ja õpilaskonna esindajad. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimees tänas lauljaskonda sütitavate laulude eest. Õhkkonna ülemisi kihte on vähe uuritud. Pirita jõgi kuulub Soome lahe vesikonda. Volga on kanalitega ühendatud teiste jõgikondadega. Nõukogude kirjandikkond võtab aktiivselt osa sotsialistlikust ülesehitustööst. Kohalikus raamatukogus on registreeritud umbes 300 lugejat. Enn on osav saksofonimängija. Postiviija ei suutnud kõiki ajalehti korruga ära viia. Rüse-lusest oli ühel rüselejal särgiõmblus hargnenud. Koosolekul puhkes äge vaidlus. Kas tundsitate seda vastutulijat? Pisike Mikkki võttis osa meie ühisest suplustest. Rahvarõivaste mitmekesisus tegi rongkäigu kirevalt kauniks.

3. Etteütllus.

(Liited -ioon, -ia, -ika uuslaenudes.)

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon on toonud maailma ajaloosse otsustava pöörde. Sotsialismi võidud on leidnud kinnistamist NSV Liidu konstitutsioonis. Kuulipildurid valisid endale sobiva positsiooni. Enne remontimist koostati kalkulatsioon. Meie noored võtavad innukalt osa kevadel korraldatavast metsaistutamisaktsioonist. Oktoobripühade õhtul süüdati linnas illuminatsioon. Sümfooniaks nimetatakse orkestrile kirjutatud mitmeosalist pikemat heliteost. Teooria ja praktika peavad käima käsi-

käes. Töö-eesrindlased said rikkalikult preemiaid. Vend õpib ülikoolis geoloogiat. Täna­sed tunnid on zooloogia, geomeetria, geograafia ja botaanika. Arktika ja troopika tundmaõppimiseks on korraldatud mitmeid ekspeditsioone. Mehaanika õpetab meid tundma keerulisi mehhanisme.

4. Etteütlus.

(Liited -lik ja -likkus.)

Märkus: Enne etteütlust selgitagu õpetaja sõnade *Donbass, Stahhanov, stahaanovlane* kirjutamist.

a) Lihtne Donbassi kaevur Aleksei Stahhanov pani alguse liikumisele, mis tõi pöörde sotsialistlikus tööstuses. Ta äratas uued loomingu­lised jõud igas püüdlikus tööta­jas. Stahhanov tuli mõttele jagada kaevuritöö järgmiselt: üks kaevur aina raiugu kivisütt, teine aga liikugu tema järel ja asetagu vaid tugesid.

Kuulsal 31. augusti ööl 1935. aastal rakendas ta selle uue tööviisi ja raius välja 102 t kivisütt. Selle meisterliku saavutuse ületas ta hiljem korduvalt.

Iga stahaanovlane püüb viia oma tööoskuse täiuslikkuseni. Teadlikkus, püüdlikkus ja osavus on stahaanovlase peamised omadused. Tänapäeval töötab igas eesrindlikus käitises hulgaliselt stahaanovlasi.

b) Barentsi ja Valge meri omavad suurt kalanduslikku tähtsust. Põhja-mereteede teaduslikuks tundmaõppimiseks oli väga suure tähtsusega 1937. a. organiseeritud Papanini ekspeditsioon ujuval jääväljal. Kaspia meri on jäänus ulatuslikumast merest. Siberi jõed kuuluvad oma vesikondade ulatuslikkuselt suurimate hulka maakeral. Majanduslikult tähtsaim on Volga jõgi.

XII. Kordavat liidete õigekirjutusest.

1. Etteütlus. ✓

Lugesin läbi sajaleheküljelise raamatu. Kas see on teie lõplik otsus? Meie kool sai riiklikku toetust kapitaalremondi lõpetamiseks. Raske oli käia soisel maapinnal. Valvur sulges raudsed väravad. Vahetasin viiekümnerubla raha kümnerublasteks. Tallinlased pidasid jalgpallivõistluse riialastega. Fašistide röövellik poliitika ebaõnnestus. Hulk linlasi sõitis maakondlikule laulupäevale. Raudtee möödus piklikust mäest. Rongkäigu ees marssis lipkond. Hiljuti oli meil koolis arstlik järelevaatus. Mittemetalsed maapõuevarad, nagu kivisüsi jt., tekkisid iidsete taimede jäänuseist. Ta oli kaotanud oma hariliku sõbralikkuse. Moskva kunstnikud saatsid meie kunstnikkonnale vennaliku tervituse. Ajalehtedes ilmus kolhoosnikuile üleskutse kevadkülvikiireks teostamiseks. Hulk maanoori siirdub edasi õppima põllumajanduslikesse koolidesse.

XIII. Kokku- ja lahkukirjutamine.

a) KÄANDSÕNAD. ✓

1. Kelgumäel.

Meie tuntuimad talverõõmud on suusatamine, uisutamine ja kelgutamine. Mõnikord saab teha ka head karusellisõitu. Kelgumäeks on parajalt libamisi jõekallas või kumera nõlvaga mäekink, mõlemad annavad kelgule toreda hoo. Kui lund on veel napilt, nii et suusapaariga pole midagi teha, on kelgusõit ikkagi võimalik.

Mäest võib väikese kelguga üksinda alla sõita, aga huvitavam on, kui mitu ühekelgumeest üheskoos sõitu teevad. Siis peab osav tüürimees olema, muidu lennatakse, kauhti, kukerkuuti.

Tõukekelkudest ei maksa rääkidagi, nendega sõites käänna ja pööra, kuidas ise soovid. Hoopis halb lugu on, kui üldse pole kelku. Sõber kindlasti võtab sõidukaaslaseks, aga parem on, kui sul endal seesugune sõiduriist on olemas. Kui lugu nii, teeme ise kelgu. Selleks võetakse kaks meetripikkust ja kahe-kolme sentimeetri paksust lauda, saetakse neil kummalgi üks ots kumeraks. Nii saadakse kelgu jalased, mis tuleb ühendada kolmest kohast vahepuudega. Need laseme sisse tappidega. Peale lööme laudad ja alla plekkvitsa. Nii ongi kelk sõiduvõimeline. Meil talvest tükki rõõmu rohkem.

2. Isetegevusringis. ✓

Igalt esinejalt nõutakse tähelepanelikkust, head kujutlusvõimet ja küllaldast kõneoskust. Mõned õpilased ütlevad: „Milleks seda õppida, ega ma tulevikus endale näitlejakutset ikka vali!“ Aga neid omadusi läheb ka muude tööde juures vaja. Autojuht peab olema tähelepanelik, leidur ja arhitekt omagu head kujutlusvõimet, aga igaüks peab oskama selgesti ja arusaadavalt kõnelda. Seega arendavad isetegevusharrastused meie elus tarvilikke võimeid. Tööd alataksegi kõneoskuse õppimisega. Koolilugemikust, luuletuskogudest jne. õpitakse ilmekat lugemist. Aga öeldud mõtteid peab oskama liigutuste ja näoilmega õigesti saata ja vajalikult rõhutada. Ringiliikmed näitlevad järgmööda igasuguseid töid ja tegevusi. Kes tähelepanelikult elu on jälginud, oskab seda ka liigutustes ilmekalt edasi

anda. Harjutustundide mitmekesistamiseks alatakse ka lühinäidendite ja deklamatsioonide õppimist. Neid on tarvis tähtpäevadeks, isetegevusõhtuteks ja malevakoondusteks. Siin lisandub uue elemendina sobiva kõnetooni õppimine, sest vanainimene räägib ju teisiti kui noor ja vihane inimene teisiti kui rõõmus. Noored sõbrad, ärge häbenege oma oskusi ja andeid esitamast!

3. Etteütlus.

(-ne ja -line liitumine.)

Paljud käitised ja ettevõtted andsid EK(b)P V kongressi auks sadadesse tuhandetesse rubladesse ulatuvat üleplaani- list kasumit. Nõukogude Liit võtab enda alla üle 22 miljoni ruutkilomeetrilise maa-ala. Meie klassiruum on kolme meetri kõrgune. See väike blondjuukseline ja sinisilmaline tüdruk on parim õppija meie klassis. Teises Maailmasõjas kasutati suurekaliibrilisi kahureid, mille laskekaugus ületas kaugelt endisaegsete kahurite laskevõime. Trepil kohtasin oma klassikaaslasi, kes pidid minema kinno, kus linastub film „Timur ja tema meeskond“, mis on filmitud samanimelise jutustuse järgi. Olen noorena teinud heina Ema- jõe-äärsetel luhtadel, kus kasvasid vürtsilõhnalised putked ja roosaõielised palderjanid. Uude kolmekorruselisse hoonesse asus Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Iga õpilane kannab enesega kaasas väikest punasekaanelist õpilastun- nistust. Paljudes koolides on korraldatud klassidevahelisi võistlusi õpilasreeglite täitmiseks. Varakevadised külmad rikuvad rukkiorast eriti lumevaeseil talvedel.

Peipsi-äärsed külad on tüüpilised tänavkülad. Raamatu- kogus on eesti-, vene- ja lätikeelset kirjandust.

4. Lõuna-Eestis matkamas.

(Loov-etteütlus pärisnimedele.)

Koostada loovdiktaat teemal „Lõuna-Eestis matkamas“, tarvitades järgmisi pärisnimesid: Palupera jaam, Otepää linn, Linnamägi, Väike-Munamägi, Apteegimägi, Pühajärv, Sõsarsaared, Väike-Emajõgi, Hobusemägi, Kuutse mägi, Tartumaa, Peipsi järv, Võrtsjärv, Tartu linn.

5. Etteütlus.

(Pärisnimede kokku- ja lahkukirjutamine.)

Tallinna lahte, mille ääres asetseki Tallinna linn, piiravad Viimsi poolsaar, Aegna saar, Naissaar ja Paljassaar. Põhja-Jäämerd mööda kulgeb pikk mereteede Kaug-Idasse. Valge meri, Must meri ja Läänemeri võimaldavad meil mereteid mööda ühendust pidada Atlandi ookeaniga. 1946. aasta augustis toodi eesti luuletaja Lydia Koidula põrm Kroonlinnast Tallinna Metsakalmistule. Kohtla-Järve ja Kiviõli on paisunud uuteks tööstuslinnadeks. Leningrad on Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni häll. Suur-Munamägi Haanja kõrgustikul on kõrgeim mägi Eesti NSV-s. 22. juunil a. 1941 algas Suur Isamaasõda. Eesti NSV järvedest on suuremad järgmised: Peipsi järv, Võrtsjärv, Suurlaht, Ulemiste järv, Saadjärv, Vagula järv, Veisjärv. Suuremad saared Läänemadaliku jätkuna on Saaremaa, Hiiumaa, Muhu ja Vormsi. Abruka saarel kasvab häid pähkleid. Stalini väljakult läksime Müürivahe tänavale ja hiljem käisime Laial tänaval.

b) LIITPÖÖRDSÕNAD.

1. Etteütlus.

Linda tehtud ettepanek määrata Jaan Pärna'le šefiks Pilvi Mäe oli igati vastuvõetav. Väljajagatavad peokutsed olid maitsekalt kaunistatud. Kui kõik pioneerid olid kokku tulnud, selgus, et kõigil olid vajalikud reisisasjad kaasa võetud. Tundide ettevalmistamiseks kulus ümmarguselt kaks tundi. Etteütlemine on ainult lavategevuses lubatud, etteütteleja koolitunnis on pahatahtlik või vastutustundetu õpilane. Sel, kes tunnis hoolega tähele paneb, on vähe vaeva ülesantud õppetükkide ettevalmistamisega. Hommikul vara huilgas vabriku kaugele kostev vile. Aias istuv poiss toetus mahamurdunud puutüve najale ja luges venekeelset raamatut. Kell on alles kuus, nii et internid on üles äratamata. Kas siinolijatest on kõik käinud juba end üles kirjutamas? Pioneeride tänaõhtusel koosolekul on päevakorras uute liikmete vastuvõtmine.

2. Luuremängud.

(Loov-etteütlus liitpöördsõnadele.)

Koostada loovdiktaat teemal „Luuremängud“, tarvitades nii kokku- kui ka lahkukirjutatud vorme järgmistest liitpöördsõnadest: kaasa võtma, ära peitma, ette valmistama, kokku kutsuma, maha jätma, tagasi tulema.

XIV. Kordavaid küsimusi.

1. Kiri sõjakaaslastele.

Kohatul 25. juulil 1949. a.

Kallis lahinguveeli!

On soe ja sume juulikuu öö. Istun Kasari ülemjooksul heinamaal lõkketule ääres, sest kõik kolhoosnikud on juba teist nädalat heinatööl. Igal pool tõusevad suitsud, kostavad huiked ja pillihääled, mis annavad märku, et väljas on kogu kolhoos. Mu liikmed on natuke roidunud raskest tööst, sest osa siinseist heinamaist tuleb veel niita käsitsi, aga osa on juba üles haritud kultuurheinamaaks. Töötame hoogsasti, sest soontes ringlevad töörrõõm ja tegevuslust. Lõkketuli meenutab mulle Sind ja teisi lahingukaaslasi sõjapäevilt. Siis olid vahel väga suured „lõkketuled“, põlesid külad, linnad. Aga siin ripuvad kuuseokstel püsside asemel vikatid ja raske-kuulipilduja asemel hargitab käi suure kuuse varjus koduselt. Kuulipilduja raskemeelset tärinat asendab siin rõõmus sirtsude sirin. Me võitlesime ja võitsime, sest meie võitlus oli õige. Kodumaa on vaba. Meie tasume talle ta suure hoolitsuse eest rõõmsa kohusetäitmisega nii nagu sõjaski.

Kuulsin, et Sinul, armas Eedi, olevat varsti puhkus. Kas Sa ei tuleks siis siia? Sina kui hea jutupuhuja valmistaksid meile suurt rõõmu, eri i Atsile. Temastki peab tulema üks vapraid kodumaakaitsjaid, kellele isad-onud on andnud head eeskuju.

Niisiis ootame kindlasti.

Tervitab

Artur.

2. Noored partisanid.

Mööda mätastega kaetud Lavassaare sood hüppas vilkalt mättalt mättale kaks poisikest. Üks neist oli suurem, teine väiksem. Nad liikusid ettevaatlikult, vaadates teraselt enese ümber. Järsku hüüdis suurem: „Pikali, Kaljol Näe, vaenlane luusib!“

Tükk aega olid mõlemad hiirvaiksed, ja kui fašist kadus, hakkasid nad jooksuma. Nad jõudsid nüüd metsa. Leander — nii oli suurema poisi nimi — vaatas ettevaatlikult ettepoole. Mets oli vaikne ja seal ei liikunud kedagi. Peagi jõudsid poisid suure kivi juurde ja panid maha oma pakikesed. Leander vilistas kolm korda pikalt ning kõlavalt. Nad jäid ärevuses ootama. Korraga kostis okste krabinat ja ettevaatlikke samme. Poistele lähenesid mehed — püüsid seljas ja ise habemesse kasvanud.

„Isa!“ hüüdis Kaljo, tormates jooksujalu pikale mehele vastu. „Me oleme jällegi siin! Töime teile toidumoonas: leiba ja liha.“

Mees naeratas, paitades mõlemat poissi.

„Tublid poisid olete,“ ütles ta. „Olete isale uhkuseks.“

See oli nende poiste isa. Ta oli partisan ja tegutses partisanisalgas.

3. Spordivõistlused.

Kui koolitöö hakkas lõppema, korraldas meie spordikolektiiv kevadised kergejõustiku meistrivõistlused. Kaunil kevadisel õhtupoolikul marssisid võistlejad pidulikult spordiväljakule, kus pärast kehalise kasvatuse õpetaja avasõna algasidki võistlused. Ette oli nähtud ka jalgpallimatš kooli A- ja B-meeskonna vahel. Võistlused kujunesid küllaltki põnevaks. Püstitati mitu uut koolirekordit. Ulo Sarv (7-a

kl.) jooksis 100 m ajaga 11,8 sekundit, missugune resultaat ulatub ligi noorte rekordini. Väga pinev oli võistlus tütarlaste kõrgushüppes. Hulgaliste ergutushüüete saatel ületas Ljuba Ivanova 1,30 m. Pärast kõrgushüpet alustati heidete ja tõugetega.

Jalgpallimatš näitas tasavägist mängu. A-poiste elavate pealetungidega löödi 15. minutil esimene värav. Kuid B-poised kasutasid soodsat momenti, viisid palli A-värava alla, kus Mäepalu löögist vuhiseski pall 21. minutil väravasse. Esimene poolaeg lõppes 1:1. Teisel poolajal näitasid mängijad mõlemal pool hoogsat mängu ja lõpptulemus oli A võit 4:3.

Üldse on sportlikud saavutused meie koolis tõusnud: on paranenud tulemused ja laienenud võistlustest osavõtt.

4. Mahl.

Kui laulavad kuldnokad ja soodes krooksuvad konnad, hakkab ka puude soontes voolama magus mahl. Ah, kuidas rõõmustusin silmapilgu üle, millal võisin minna vanaisaga saunatagusesse kaasikuisse mahla laskma! Vanaisa kandis paari pange, milles olid kirves, puur ja peotäis takku.

Jõudnud kohale, puuris vanaisa augu kase lõunapoolsesse külge. Pehmelt krudisedes rullusid kasest kollakad niisked laastusõõrid. Püüdsin neid ja lakkusin keelega — selge suhkur!

Nüüd taoti mahlatila valmispuuritud auku. Hakkas imitsemata mahla väikesest avausest ja jooksmata edasi mööda rennikest. Tollest ajast algas mul alatine rändamine kaasikuisse. Pidin alatasa järele vaatama, kas panged pole liiga täis. Õngitsesin mahlast kärbseid, kes olid ahnitsedes kuk-

kunud pange, et siis töötada, tiivad laiali, kõigi jalgadega ja mitte pääseda paigastki. Ka sipelgad, kes polnud küllalt ettevaatlikud, uppusid. Mahla kogunes palju ja sellest täitus hulk nõusid. See oli tore jook nii värskelt kui ka käärinult. Kui värsk mahl oli muutumas hapukaks, lõpetati mahla võtmine.

5. Jutuõhtu pirrutule valgel.

Vanasti peeti neljapäeviti jutuõhtuid. Nüüd, millal on olemas raamatud, ajalehed ja raadio, neid enam ei peeta. Aga kui vana-vanaisa oli veel poisike, olid jutuõhtud väga tuntud.

Istuti kolde ees pirrutule ümber ja aeti juttu, sest neljapäeva-õhtul ei töötatud. Sageli tuli inimesi ka naabertalust jutuõhtut veetma ja videvikku pidama. Kõneldakse päeva-sündmustest ja heidetakse nalja. Viimaks hakkavad noored paluma vanaisa, et see jutustaks mõne muinasjutu.

Vanaisa jääbki nõusse ja algab juttu: „Vanasti oli ühel...“ Kõik kuulavad huviga. Aeg-ajalt uuendatakse pirdu ahjurindel, et valgus ei kustuks. Kui jutt lõpeb, palutakse jutustada teist, siis kolmandat ja nõnda edasi. Siis laulab vanaema mõne vana laulu ja kuulajad annavad üksteisele mõistatusi. Kui tähed näitavad juba keskööd, lahkuvad võõrad ja minnakse magama. Pojapoeg ronib ahjule vanaisa kõrvale ja küsib: „Vanaisa, kust sa tead nii palju jutte?“ — „Eks ma kuulnud neid oma vanaisalt, tema jälle omalt, niiviisi põlvest põlve ja ajast aega.“

6. Päikese-jõujaamad.

Kui heldelt pillab päike kõrbes oma energiat! Lõuna-ajal ei tohi liiva palja käega puudutada — põletab! Kas ei oleks võimalik seda tohutut soojusenergiat kuidagi raken-

dada ja töötama panna? Teatavasti leidub igas kõrbes küllaldaselt põhjavett. Kaevatakse kaevud ja kaamelite abiga ammutatakse vett lammastele joogiks. Tuule kasutamine vee pumpamiseks on tuntud asi, aga päikese-jõujaamad on uudiseks. Ent kõrbesse, kus päike alati lõõmab, on võimalik peeglite ja läätsede abil ehitada päikeseahi, ahi, mis ei tarvita puid ega süsi. Ahi kuumendab vett katlas ja aur käivitab masinaid, mille abil tuleb vesi päevavalgele. Vesi voolab läbi torude, rennide ja kanalite, niisutab põlde ja toidab taimede juuri. Egiptuses töötab Kairo lähedal 50-hobujõuline päikese-jõujaam, mis niisutab 200-hektaarilist puuvillaistandust. Samuti on neid Tuneesias ja Alžeerias. NSV Liidus töötavad Taškendi lähedal päikese jõul veekeetjad. Ent noortel leiutajatel on siin palju leiutamismõimalusi. Kord saabub aeg, millal päike saab inimese sõbraks ka kõrbes, kus ta praegu on veel kardetav vaenlane.

7. Töö ajaloost.

Tuhanded sajandid lahutavad kivinuga tänapäeva masinaist, sest täiuslikumad tootmisvahendid on loodud alles viimase kahe sajandi kestel. Kui hakkaksime kirjeldama seda ajalugu, pühendades igale sajandile vaid ühe lehekülje, saaksime soliidse raamatukogu kahekümne tüseda köitega, kusjuures igas köites oleks viissada lehekülge. Kuid millega on täidetud need kakskümmend köidet à 500 lehekülge? Töoga. Kuid alati on inimesed teinud tööd üksikute jõukate kasuks: muistsel ajal orjapidajale, keskajal feodaalisandale, uuel ajal mõisnikele ja vabrikantidele. Seepärast siis töö, mis on loonud kõik rikkused ja hüved, on olnud ise põlatud ikkeks, milleks sundis orjapidaja piits ja peremehe vägivald. Tõeline inimkonna ajalugu algab sellest ajast, kui töö vabastati vägivald ja sunduse ahe-

laist. Selle tõelise ajaloo esimesed leheküljed on pandud kirja sel maal, mida me kõik tunneme. See maa on meie Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit.

8. Meie kodumaa pealinn.

Nikolai Tihhonov.

Majesteetlikuna, haaramatuna ja ainulaadsena ilmub Moskva nähtavale lennuki tiibade alt ning süda värahtab igakord rõõmsalt, kui näed seda meie punase pealinna avarust ja vägevust. Isegi õhust on märgata, kuidas teda on uuendatud suurte hoonete ja ehitustega, kui laialt on laotonud tema uued tänavad, kui tihedalt on kerkinud tehaste hooned, kuidas on palistanud ennast graniidiga kaid.

Kõrvulukustavana, eredana, mitmekülgsena esineb Moskva, kui sõi a ta tänavail autos või trollibuses: tänavaelu vool, otsatu autode jada, lõpmatud jalakäijate hulga. Kõik ruttavad ja õhus tundub pingsat asjalikkust.

Linna süda, harmooniline iidne Kreml; vaatab oma künkalt kui suure mineviku sümbol. Kuid veel rohkem kui rikas minevik kõnelevad meile viimased inimsoo ajaloos kordumatud kolmkümmend aastat, mis panid kogu maailma rahvad vaatama Kremlile kui rahvaste õnne sümbolile.

Võimsa riigi pealinnana on Moskva tõesti võimas.

9. Pidupäevad Moskvast.

Nikolai Tihhonov.

Moskvalased tulevad igal aastal rahvapidustuste päevil Punasele väljakule, tulevad organiseeritud demonstratsiooni korras, plakatite, transparentide, mudelite, loosungite, pealkirjade, portreedega.

Tulevad ehitud ja lõbusad nõukogude inimesed, kes on uhked teadmises, et nad on üles ehitanud maailmas esimese töötajate riigi, et nad on bolševikkude võitmatu hõim, et nad võivad kõik, et nad vaatavad julgesti tulevikku. Sellepärast on nende samm noor, nende hääl kõlav, nende pilk lõbus. Nad tunnevad rõõmu oma pidupäevast, möödudes mausoleumi tribüünist, vaadates oma suure juhi otsa, kes neid tervitab. Nad ei saa hoiduda mürisevast „hurraast“ selle auks, kes viis nad võidule üle kõikide takistuste.

Pole midagi paremat neist pidupäevadest, kui 1. mail või 7. novembril Punast väljakut läbivad miljonid inimesed. Ainuüksi see sõna „miljonid“ räägib toimuva suuruselt.

10. Tasuja saabus.

Eduard Bornhöhe.

Kui Tasuja vanemate telki astus, olid vanemad parajasti koos nõu pidamas. Nad olid aastate poolest kõik aulisemad kui Tasuja, mõned juba hallide peadega, aga kui tema sisse astus, tõusid kõik püsti ja teretasid teda iseäraliku lahkusega, peaaegu aupakkumisega. Siis võtsid kõik ringis istet. Kõrge kasvuga hallpea, keda teised kui peavanemat austasid, pööras silmad Tasuja poole ja ütles:

„Tasuja, poeg, sa tuled raskelt, vaearikkalt töölt ja oled vist õige väsinud. Ütle, kui kaua sa tahad puhata?“

„Ma olen valmis kõige raskemat tööd ette võtma, kui see meie asjale kasu toob,“ vastas Tasuja lihtsalt. Peavanema pilk libises nähtava heameelega noormehe sirge, siiski tugeva keha ja tõsise, kahvatu näo üle.

„Sina oled meie rahva au ja ilu,“ ütles ta, „sinu kätte võiks julgesti oma õnne usaldada.“

„Temaga läheksin tulest läbi,“ sosistas keegi noor ja ta silmis leekis vaimustus.

11. Noorele Kaardiväele.

Juhan Schmuul.

Karmid, kurjad leegitsevad päevad
sündides su muutsid tugevaks.

Aastad tulevad ja aastad läevad —
kuid sa alati jääd võitlejaks.

Samuti kui kodusõja rindel,
kandes verelippu enda ees,
olid ustav, olid noor ja kindel
Stalini viisaastakute teel.

Olid endine, kui armastada
raskeil päevil tuli kodumaad.

Sinu nimel kangelaste rada

läksid Gromova ja Tšaikina,

rinnaga Matrossov surma kattis,
Zoja suri uhkelt, püstipäi.
kuigi kodumuld nad kinni mattis,
elavaina elama nad jäid.

Aga kes teist esmakordselt hoiab

komsomoli liikmekaarti käes,

teadku — lahinglipp ta kohal loidab,

ta on sõdur Noores Kaardiväes!

Ja et seda uhket, ausat rada
püstipäi siis ainult minna saad:
kuumalt, kuumalt tuleb armastada
elu, Stalinit ja kodumaad!

C. Etteütlushi VII klassile.

I. Diagnoosdiktaate õpilaste ortograafiaga tutvumiseks.

1. Suplemisest.

Mis on mõnusam kui kuumal suvepäeval end karastada jahedas vees! Täielikku lõbu tunneb igaüks suplemisest alles siis, kui ta oskab ujuda. Ujumisvõistlused, vettehüpped ja pallimängud vees nõuavad samuti eeskujulikku ujumisoskust, jõudu ja vastupidavust. Seepärast omandagu igaüks ujumisoskust!

Pioneerilaagris on ujumine lubatav ainult selleks kindlaksmääratud kellaaegadel ja kohas. Ujumiskohaks tuleb valida liivase põhjaga kallas, kus veevool ei ole liiga kiire ning kus ei esine põhjaallikaid. Tähtis on ka vee mõõtmine ja sügavuse tähistamine. Basseini suurimaks sügavuseks võib olla kaks meetrit. Põhi puhastatakse kividest, vaiadest ja klaasikildudest.

Suurtel jõgedel ja järvedel tuleb suplemiseks valitud koht piirata tõkkega. Teatavale kaugusele kaldast paigutatakse puupakud, mis on põhja ankurdatud. Pakkude vahele tõmmatakse nõör, mis on piiriks, kust ei tohi üle minna.

Kui vetteminek on raskendatud, siis tuleb ehitada sild. Kaks tugevat posti rammitakse põhja. Ristpalk lattidest kattega toetub postide otstele. Kaldale on sobiv ehitada mõned pingid lahtiriietumiseks.

2. Koidula põrmu kodumulda toomas.

Jõudsime Kroonlinna 8. augustil 1946. aastal. Varsti sõitsime Kroonlinna kalmistule. Siia on maetud inimesed, keda tsaariaegne sõjaväeteenistus tõi sellele saarele. Prantsuse-, saksa- ja venekeelseid kirju ristidel ja hauakividel, takjad, nõgesed ja mahajäetus. Siin pole ju kellelgi omakeid, kes hoolitseksid haudade eest. Kuid Koidula haud on piinlikult korras ja näeb välja samasugune, nagu me ta jätsime 1944. a. suvel. Hauakivil on endiselt „Mu isamaa on minu arm“ ja haa kõrvale on paigutatud silt „Eesti rahva suur luuletaja Lydia Koidula“.

Maa on kõva ja kaevamine areneb pikkamisi. Seejuures osutavad meile suurt abi sm. Smirnovi allüksuse eesti sõdurid. Pimenedes kaevatakse edasi elektrilampide valgusel.

Pärast arstlikku ülevaatust pannakse Koidula põrm kirstu. Kroonlinna töötajad toovad sületäied lilli, austades sellega meie suurt luuletajat.

Paigutame kirstu paar oksa tammelt haa jalutsis ja kimbu lilli. Siis suletakse kirst ja eestlased-sõdurid kannavad selle autole. Sõidame läbi öise Kroonlinna.

J. Schmuuli järgi.

3. Põlevkivirajoonis. ✓

Kaugusest kostab metall-lattide põrinat ja veerevate rataste raginat. Õhus tundub õligaaside imalat lõhna. Kõrge torniga õlivabrik paistab kaugele üle maastiku. Oleme jõudnud Kohtla-Järvele, Eesti Donbassi. Siit siis tulebki too pruun kivi, millega köetakse meiega koolimaja.

Astume pikkade sammudega üle raudteeliiprite maaaluse kaevanduse poole. Põlevkivi ülesvinnav vints kriuksub imelikult ja puistab vagonettide sisu sõelumiskolusse.

Keset võsastunud heinamaad asetseb kaevanduse uus sissekäik. Selleni jõudmiseks tuleb pöörduda lepa- ja kuuseoksa vahele tallatud teerajale. Meid juhtiv insener peatub, heidab pilgu tõsteketi juures askeldavatele naistele ja ütleb siis tähendusrikkalt: „Noored, võtke teadmiseks, et täna on meie kaevanduse elus tähtis päev. Täitsime aastaplaani kaks kuud enne aasta lõppu. Oleme ületanud sõjajärgse toodangutaseme kahekordselt. Kaks kuud on viiskümmend tööpäeva. Viiekümne päeva jooksul anname veel tuhandeid tonne põlevkivi, õli, bensiini, asfalti üle plaani.“

Õnnitleme inseneri ja hakkame laskuma mööda niisket treppi allmaakaevandusse.

II. Vormiõpetuse kordamine ja süvendamine.

1. Lõkke ääres. ✓

(Sõnavälde.)

Päike hakkab juba loojuma. Kiiresti on vaja teha ettevalmistusi ööbimiseks. Püstitatakse telk ning tuuakse metsast mitu sületäit lepa- ja kuuseoksi. Kuuseoksad magamiskotina vedrutavad hästi ega lase maapinnast niiskust läbi. Matkajad tõmbavad telgi ukse ette marlitüki, et sääsed ei pääseks und häirima.

Lõkke jaoks otsitakse kuivi oksa, sest toored oksad ei sütti kergesti. Lõkke süüdatakse mõni meeter telgi uksest eemal. Lõkke tegemisel on vaja hoolikalt jälgida, et tuul ei kannaks suitsu ja sädemeid telgile. Pioneeridel on mitu moodust, kuidas teha lõket, mis põleb hommikuni.

Noored matkajad istuvad sõõrina ümber leekide. Praksumalt põlevad raod, sädemeid tõuseb kõrgele ja suits otsib endale vääneldes puude vahel teed. Kaugemal künkail süttib teisigi lõkkeid. Matkalõkked ja hubane vestlus sõpradega jäävad kauaks meelde.

Hämarus tiheneb ja jutud lõpevad. On aeg heita puhkama. Täna sel pikal teekonnal õpiti ja koguti palju uusi muljeid. Pioneerijuht määrab tulevahtide järjekorra. Peagi kostab telgi valge katte alt rahulikke hingetõmbeid.

2. Katkend „Villu võitlustest“.

(Astmevaheldus.)

Nad sammusid pikast trepist alla ja läksid mitmest võlvialusest läbi. Komtuur käskis seppa sammaste vahele astuda ja teravasti tagumist seina silmas pidada. Sepp täitis vastu tahtmist käsku. Ta süda oli arusaamatul põhjusel valutama hakanud. Tähendatud kohal ei näinud ta muud kui lukutaolist vigurit, mis seina sisse oli müüritud.

„Kas hakkad nüüd aimama, mis ma sulle kinkida tahan?“ küsis komtuur sepa selja taga.

„Ei sugugi,“ vastas sepp rõhutatud häälel.

„Ma kingin sulle elu, mässaja!“ müristas komtuur hirmsa häälega.

Samal silmapilgul hakkas vigur sepa silma ees liikuma, põrand vajus ta jalge alt ja sepp tundis ennast maa alla kukkuvat. Kätega ümber katsudes leidis ta ennast nelja kitsa kiviseina vahelt. Ta kargas püsti ja sirutas käed ülespoole, aga sõrmed ei ulatunud lakke. Ta katsus ronida, aga seinad olid nii libedad, et sõrmed kuhugi kinni ei hakanud. Sepp ei võinud enam kahevahel olla: ta oli sügava, pimedada haua põhjas.

E. Bornhöhe järgi.

III. Käänamine.

1. Koostöö vennasvabariikide vahel.

Eesti NSV-s leidub põlevkivi, kuid pole rauda, värvilisi metalle, kivisütt ega naftat. Meie karjamajandus rahuldab oma maa tarbed, kuid puuviljade poolest oleme vaesed. „Meie kasvatame lina ja saame ka villa, kuid puuvill meil ei kasva. Meil ei toodeta tööpinke ega veovahendeid. *Kust me peaksime neid saama, kui mitte teistest liiduvabariikidest?

Seltsimees Veimer oma kõnes Eesti NSV Ülemnõukogu istungil ütles, et kolme aasta jooksul on Nõukogude Eestisse teistest liiduvabariikidest sisse veetud 1,1 miljardi rubla väärtuses tööstuslikke seadmeid, toorainet ja muud kaupa rohkem, kui sama aja jooksul on veetud meilt kaupu teistesse liiduvabariikidesse. See tähendab, et oleme saanud vennasrahvastelt tõelist abi oma rahvamajanduse tõstmiseks.

Kõigi Nõukogude Liidu kuuteistkümne vennasvabariigi rahvamajandus on väga tihedasti seotud. Vastastikuse abistamise korras tugevdatakse ühiselt kogu maa majanduslikku ja riigikaitset võimsust. Kesk-Aasia võib ikka enam ja enam kasutada kunstliku niisutusega alasid puuvilla kasvatamiseks, vabastades neid nisust ja riisist, sest nisu ja riisi toodavad talle teised rajoonid. Samuti võivad peaaegu pooled Arhangelski oblasti meestest tegelda metsaraiumise ja parvetustöödega, sest leiva ja tööstuskaupadega varustavad teda teised rajoonid.

2. Talve tulek.

Alles esimese lume tulekul pani Paul ehitustööriistad ära oma uude kuuri. Nüüd võis lõpuks kuumaks köetud toas hinge tagasi tõmmata ja jalgu laua all sirutada.

Ega polegi nii vähe tehtud, isegi uue maja vundament on üles laotud. Ehkki osa vilja ära põles, jätkub allesjäänust tulevase lõikuseni, kartuleid aga jääb ülegi. Kurke on soolatud ja kapsaid sisse tehtud rohkesti. Magusaist valgeist peetidest on keedetud tohutu suur anumatais magusat siirupit. Porgandeid ja kaalikaid on küllalt nii enda kui ka loomade jaoks. Laudas seisab lehm, kaks pörsast ja lambaid. See kõik on ju saavutatud ühe aastaga!

Sügavaisse mõtteisse vajudes silmitseb Paul hõõguvaid süsi. Ta liigutab vahetevahel huuli nagu kellegagi vesteldes. Asi seisneb selles, et Paulil tuleb pidada kõne. See kõne tuleb pidada rahva ees kuulsa ehituspuusepa Johannes Uustalu soovitusel, kelle Koordi inimesed olid esitanud kandidaadiks vabariigi kõrgeimasse võimuorganisse.

Kuhu ta praegu ka läks — postile, kooperatiivi, rahvamajja või raudteejaama — kõikjal vaatas valimiseelseilt plakateilt talle vastu Johannes Uustalu nägu mõtlikult kokkusurutud suuga. Samasuguse tuttavliku pilukil silmaga vaatles vanamees oma käte vahel lauatuksi, enne kui andis talle lõpliku kaju.

H. Leberechti järgi.

3. Raba.

(Mitmuse osastav.)

Minu lapsepõlvekodu ligidal oli avar raba. Selle servadel kasvas kiduraid mände ja madalaid kaski. Meile lastele oli kõvasti keelatud minna rabale, kuid kindlate keeldude

kiuste me just kippusimegi sinna. Neil käikudel õppisin tundma raba. Madusid nägin seal päikesepaistel üsna sageli. Algul lõin nad kõik surnuks. Hiljem harjusin nendega ja hakkasin eraldama mürgiseid järsupealisi rästikuid ohutuist nastikuist. Ka väledaid sisalikke leidis rabas rohkesti. Lasksin neid ronida oma kuuevarrukale ning jälgisin nende kiireid liigutusi ja terava keele kompi-vaid nilpeid. Hoidsin neid pihus ja tundsin neist sama-sugust heameelt kui kirjudest liblikatestki, keda hõljus palju raba kohal.

Kui rabasamblal hakkasid paistma punapõksed murakamarjad, siis lippasin iga päev rappa murakaid sööma. Nüüd võis rabas madalate vaevakaskede ja kidurate soomändide vahel näha küürutavat inimesi: naisi ja mehi, poisse ja tüdrukuid. Hilissügisel ja varakevadel korjati rabast kuremarju.

4. Mitmuse käändelid. ✓

Ruttasime kõik välja telkidest. Sel talvel tarvitasime kütteks turbaid. Maadleja tarvitas ainult lubatud võtteid. Kooperatiivi saabus väetist kolhoosidele. Ta ei nimetanud mulle oma lahkumise põhjusi. Ma ei näinud laual ümbrikke ega blankette. Kalurid nülgisid jääl hülgeid. Laudas söödeti parajasti pörsaid. Vanamees manas pikki sadusid. Ema kooris köögis kartuleid. Konnad krookuvad lompides. Jalutasime sõbratariga aedades ja parkides. Koer lõhkus käppadega mättaid. Mida valmistatakse roogudest? Klassides puhastati aknaid ja ukse. Eelmises tunnis joonistasime tetri ja kokri. Haige kannatas ränki valusid. Nõukogude Liidus osatakse lugu pidada töö-

kaist inimesist. Meie klassis ei leidu viiulimängijaid. Pottsepp parandas koolimaja ahje. Kalurid möödusid ettevaatlikult madalikkudest. Selles metsas ei leidu samblaid. Kooliteenija pühib tolmu klassi aknailt. Eemalt rukkist kostis rukkiräägu häälitsusi. Kapsad istutati aia äärde pikka dele peenardele. Lepalinnud vidistasid kõrgeis puuladvus. Minge edasi, kuni näete punaseid omnibusi! Kirjutuses juhiti tähelepanu olulistele lünkadele. Tal ei ole selleks mingeid põhjusi.

5. i-mitmus.

Kirjutada dikteeritud laused i-mitmuses.

Teoses „Stalinlik sugupõlv“ jutustatakse Suure Isamaasõja surematutest sangaritest. Noored matkajad jutustasid suvistest rännakutest ja huvitavatest tähelepanekutest. Tehastes ja vabrikutes moodustatakse noortebrigaade. Koolimuuseumi mõtte algatajateks ja teostajateks olid meie kooli kommunistlikud noored. Lõuna-Eesti oma mägise maastikuga pakub suusatajatele häid sportimisvõimalusi. Puhkepäeval valitseb kooli avarates ruumides vaikus. Ruttasime kolhoosnikutele appi kartuleid võtma. Seinalehes ilmus artikkel meie kooli hoolsatest õpilastest. Noortelt kirjanikudelt ilmus valimispäevadeks koguteos. Märt seisis kaardi juures sügavates mõtetes. Noored, kasvage meie võitluse agarateks jätkajateks! Kasvage sotsialistliku kodumaa tublideks kodanikkudeks! Paberivabriku kõrgetest korstnatest tõuseb võimsaid suitsujugasid. Moskva jalgpalluritele annetati mälestuseks eesti rahvarõivastes nukk. Kõrgetes puulatvades vilistasid kuldnokad. Õhk kubiseb miljonitest vä-

ledatest putukatest. Meie pioneerimalevas pole lauljatest ja pillimängijatest puudu. Poisid kinnitasid oma mudellenukitele viisnurgad.

6. de-mitmus.

Kirjutada dikteeritud laused de-mitmuses.

Krimmi kõrge kivine rannik on kaetud viinamarjaistandikega. Kaukasuse peaaelik koosneb kristalseist ja vulkaanilisest kivimeist. Ilusail suvepäevil on mesilasil palju tegemist. Julgeile elupäästjaile annetati medal ja rahaline preemia. Töökaist inimesist osatakse meil lugu pidada. Stahaanovlased jutustasid töölisile oma rikkalikest töökojemusist. Linnalähedasil aiamaail nähti juba esimesi peenrategijaid. Seltsimees jutustas meile vanust bolševikest ja nende järglasist. Prantsuse suuris söekaevandusis ja ettevõtteis puhkesid streigid. Hitlerlased püüdsid külvata meie maal vaenu mitmeist rahvusist inimeste vahel. Kitzbergi näidendeist meeldib mulle enim „Kauka jumal“. Pioneerid rüputasid enne laialiminekut kustuvaile lõkkeile liiva. Uusist lugemikest leidsime huvitavat lugemismaterjali. Tehase ühiselamu kõigile kambreile pandi uued põrandad ja tapeedid. Asusime kohe ühiselt peenralt umbrohtu kitkuma.

7. Valik-etteütlus.

Tarvitada õigesti oma või enese.

Rein ostis (omale, endale) raamatu. Ta kinkis raamatu (oma, enese) vennale. Igaüks astugu ise (oma, enda) eest välja! Lõpeta enne (oma, enda) töö, siis tule appi minule! Andres sai (omale, endale) hea abistaja. Tõnu asutas

(omale, endale) aia. Jüri uuris hoolega (oma, enda) etteütlust. Raivo kutsus meid (oma, enese) juurde algebrat õppima. Õpetaja pani eesti keele vihikud (oma, enda) portfelli. Jaan lõi kas (omale, endale) tugeva kepi. Möödunud suvel küllastasin (oma, enda) sünnikohta. Nõukogude armee seisab valvel (oma, enda) riigi puutumatus eest. Meie kodukoht liitub (oma, enda) tööga kogu maa töösse. Aga kas sa tunned (oma, enese) kodukohta? Hankisin (omale, endale) raamatukogust eesti-vene sõnastiku. Kuulipildurid kaevasid (omale, endale) jookskraavi. Siil mähkis (oma, enda) üleni lehtede sisse ja tegi neist (omale, endale) ehtsa pesa. Jaan teenib (omale, endale) ise ülalpidamist. Minu koolisõber sõitis (oma, enda) vanaisa juurde.

IV. Mitmesuguseid verbivorme.

1. Etteütlus.

Õpilaskomitee protokollijaks ja seinalehe toimetajaks valiti 6. klassi organisaator. Anna hakkas möödasoõtjale viipama, et see peatuks. Temast ei saanudki enam koormategijat. Kadunud mälestati koosoleku algul püstitõusmisega. Direktor meenutas oma aruandes kõigepealt möödunud õppeaastat. Vahur omas määratud jõudu ja vastupidavust. Õpilased olid ametis õppetükkide päheõppimisega. Kaukaasiasse sõidab hulgaliselt reisijaid teistest liiduvabariikidest. Päike paitas haige kahvatanud palet. Otsin ajalehemüüjalt värske ajalehenumbri. Müüja pakkus oma kaupa müüa. Juurdetulijaid tervitati valjude hüüetega. Päästejaamast saadeti abi hukkuvaile kalureile. Tähed näisid sel õhtul vilkuvat palju rõõmsamini. Miks ei tuulutata teie klassi korralikult?

V. Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine.

1. Luurel. ✓

Ümberringi oli ebaharilikult vaikne. See oli harukordne vaikusetund. Kui mitte arvestada üksikuid kaugeid kahuripauke ja lühikesi kuulipildujavalanguid, oleks võinud arvata, et maailmas polegi sõda.

Punane telefonijuhe näitas, et kuskil läheduses asub kas vaenlase komandopunkt või välitõke. Mõned mahamurtud haavad ja sõtkutud võsa ei lasknud kahelda, et siit oli hiljuti läbi sõitnud tank või iseliikuv suurtükk.

Mitmes kohas märkasid nad puuriitadega sarnanevaid ja hoolikalt kuuseokstega kaetud kahurilaengute virnu. Aga et polnud teada, kas need olid maha jäetud või homseks lahinguks valmis pandud, tuli neist mööduda eriti ettevaatlikult.

Vahetevahel tõkestas nende teed kahurimürsust murtud saja-aastase männi tüvi. Mõnikord sattusid luurajad looklevale jooksukraavile või kuuekordse laega komandöri-varjendile. Sageli sattus jalg ära visatud gaasitorbikule või plahvatuses lõmastatud saksa kiivriale. Ühel kuupaistest sumedalt valgustatud metsalagendikul nägid luurajad laiailipaisatud puude vahel suurt lennukipommi lehitrit.

V. Katajevi järgi.

2. Polgu poeg.

V. Katajev. ✓

Esimest korda kolme aasta jooksul oli Vanja inimeste juures, keda polnud tarvis karta. Telgis oli tore olla. Kuigi ilm oli halb ja udune, tungis läbi kollase telgiriide

telki ühtlane rõõmus valgus, mis sarnanes päikesevalgusega.

Tõsi küll, telgis oli kitsavõitu. See-eest aga oli seal kõik väga korras, otstarbekohaselt jaotatud ja paigutatud.

Iga asi oli omal kohal. Hästi puhastatud ja õlitatud automaadid rippusid kollastel ritvadel, mis toetasid telki seestpoolt. Sinelid ja telkmantlid olid asetatud värsketele kuuse- ja kadakaokstele. Gaasitorbikud ja seljakotid olid paigutatud peatsisse patjade asemel ja kaetud puhaste karedate käterätikutega. Telgi sissekäigu juures seisis viineriga kaetud veeämber. Vineerile olid asetatud kindlas korras konservikarpidest valmistatud joogikruusid, tselluloidist seebitoosid, hambapasta-tuubid ja hambaharjad mitmevärvilistes augukestega tuppedes. Alumiiniumist alustassil oli koguni tükike habemeajamisepi. Sealsamas rippus väike ümmargune peegel, mis oli võetud saksa trofee-autolt. Olid isegi karvapooltega teineteisesse litsutud kaks saapaharja ja nende kõrval saapamäärde-karp.

Väljastpoolt ümbritses telki korralikult kaevatud kraavike, et vihmavesi telki ei valguks.

3. Ootaja.

E. Männik.

Nüüd on jäänud Timuti vanatares nii imelikult vaiksaks. Valgeks lubjatud seinal ripub kitarr, kuid keegi ei sõrmitse enam selle värisevaid keeli. Sealsamas on ka uus sinisest kalevist nokatsmüts, millele kipub ikka enam ja enam tolmu kogunema. Madalal pruuniks värvitud kapi-nurgal, mis ikka on kaetud valgekirjalise tikitud linikuga, seisavad nagu oodates mõned traktorijuhi käsiraamatud ning õpikud.

Kõik näib nii, nagu oleks alles hiljuti siin elulõng vägi- valdselt katki käristatud. Ainult vana, tuhmunud klaaside ja käbitaoliste pommidega seinakell toksib aega viitmata tikk-takk, nagu rähn puukoore kallal. Kuid temagi on sei- nal pisut viltu vajunud.

Mõnikord tõuseb Timuti taat tasakesi oma koikust ja läheb välja lävepakule. Ta sarnaneb vana kuusega põlis- laanes, mille ümber on kogunenud palju hõbedast sambla- halli. Muru on roheline ja pehme nagu samet, kuid põõ- saste ja puude lehtedes väreleb juba sügisene punakuld.

Tuul koputab ikka valjemini oma tiivanukkidega vastu tarenurki. Madalaks ja videvikuliseks muutub Timuti aknaauk.

Noort peremeest oodatakse majja, ta on tulemas, ta astub praegu seal kaugete metsade taga suurtükkide ja miinipildujate kõminas, temaga käib kaasas võit.

VI. Kordamiseks.

1. Leningrad (I).

Võimsana seisab veerikka Neeva kaldal meie kodumaa kuulus kangelaslinn. Ta kannab Lenini surematut nime. Selles linnas on palju tehaseid, mis toodavad sotsialistli- kule isamaale rohkesti igasuguseid masinaid ja tarbeid. Kaunid on Lenini linna ajaloolised lossid, avarad väljakud ja lilledesse uppuvad pargid.

27. mail 1703. aastal hakkas Peeter I, tolleaegne Vene- maa tsaar, ehitama Neeva suudmesse suurt sõjasadamat. See pidi tõkestama sõjakate rootslaste vallutusteed itta. Mõnikümmend aastat hiljem hakati ehitama suurt mere-

sadamat. Neeva suudmest hakkasid purjetama laevad Põhja-Jäämere, Musta mere ja Vaikse ookeani sadamaisse.

Peagi tekkisid siia esimesed tehased. Need olid suhkru-, vaha-, köie- ja püssirohuvabrikud. Ehitustöö võttis pöörase hoo. Siin töötasid Venemaa kuulsamad müürisepad, insenerid ja arhitektid. Töötada tuli sageli äärmiselt raskeis tingimuis. 19. sajandi lõpul arenes linn suureks tööstuse ja revolutsioonilise töölisliikumise keskuseks.

2. Leningrad (II).

Leningrad on Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni häll. Selles linnas kuulutasid töölised bolševike partei juhtimisel esmakordselt välja nõukogude võimu. Suured töörahvajuhid Lenin ja Stalin juhtisid siin võitlust tööliklassi õnne, vabaduse ja parema tuleviku eest.

Pärast revolutsiooni hakkas Leningrad hämmastava kiirusega arenema. Stalinlike viisaastakute jooksul ehitati siia palju uusi tehaseid, teatreid ja koole. Linna elanike arv kasvas mitmekordseks.

Algas Suur Isamaasõda. 900 päeva kestis rünnak linnale. See oli metsik ja lakkamatu. Saksa fašistid tahtsid teha uhke linna maatasa. Lõhuti palju koole, haiglaid, muuseume, vabrikuid ja elumaju. Pommid tapsid palju sangarliku linna kaitsjaid. Kuid linn ei alistunud. Inimeste võitlustahe oli murdumatu.

Pärast sõda algasid ülesehitustöö pingelised ja töörikad päevad. Alustati ka suure allmaaraudtee ehitamist. Peagi hakkavad Leningradi all Moskva eeskujul vurama allmaarongid.

Meie sünnimaad seovad Leningradiga tihedad sõprusidemed. Ilusaks sõprusnäiteks on gaasijuhtme ehitamine Kohtla-Järvelt Lenini linna. Leningradi tehased aga saada-

vad meie vabariigi elanikele masinaid, vabrikute sisse-
seadeid ja tooraineid.

3. Meie kodumaa.

N. Mihhailov.

Õppigem tundma oma kodumaad, et tema varasid veel paremini kasutada ja tema majanduslikku võimsust suurendada!

Lusad on Kaukasuse või Tjanšani mäed sätendava jääga tippudel, tihedate okaspuumetsadega mäeveerudel ja siniste järvedega kuristike põhjas.

Mustal merel on tõus ja mõõn vaevalt märgatav. Ohhoota mere lahtedes aga ulatub vesi tõusu ajal kolmekordse maja kõrguseni. Volga tõuseb üle kallaste kevadel, Amuuri jõgi aga tõuseb üle kallaste suvel tugevate vihmade tõttu. Leena jõgi kattub jääga kaheksaks kuuks, Taga-Baikali jõed külmuvad põhjani, kuid Rion soojas Gruusias ei külmu üldse kinni. Kõikjal töötavad meie inimesed väsimatult, et alistada endale jõgede energia.

Põhjas külmub jaanuaris kraadiklaasis elavhõbe. Kara-Kumi kõrbes aga muutuvad nahksaapad suvisel päeval nii tuliseks, et neid on valus puudutada. Usbekistanis algab juba palav suvi, kui Kamtšatkal on majad alles katuseni lumme maetud. Ei pakane ega palavus pole meie inimestele takistuseks. Põhjas rajavad nad sadamaid ja kaevandusi, kõrbetes aga oaase.

4. Ole valmis sanitaarseks kaitseks!

Kell kaks hakkab meie õpilaspere valguma koolihoo-
nesse, millest lahkus esimene vahetus. Õhk klassides on
sumbunud ja pisut tolmuugi keerleb selles. Kohe suunduvad
punaristlased avama aknaid. Välisukse korrapidaja ei lase

ühtki õpilast läbi lipsata, ilma et see oleks hoolikalt puhastanud jalad suurel matil. Õhk peab olema õppetöö algul puhas. Ka ei tohi jalgadega tuua majja pori, millest tekib palju tolmu.

Vahetunnis toob noor punaristlane kantseleisse väikese poisi, kes on kukkunud ja põlve vigastanud. Esmaabikapist võetakse sidemerull ja pudelikesed. Mõne hetke pärast on haav puhastatud ja seotud.

Pärast tunde jäävad Punase Risti liikmed kooli kursusele. Elava tähelepanuga jälgivad nad õpetaja võtteid haava sidumisel. Järgneb tunni huvitavaim osa, kus noored ise proovivad oma oskusi. Sidumise juures abistavad neid grupijuhid vanematest klassidest. Nii töötades õpivad noored selgeks hulga sidumisvõtteid. Mõnda võtet tuleb eriti hoolikalt harjutada.

Ekskursioonidele ja matkadele võetakse alati kaasa hoolikalt täidetud esmaabipaun.

Nõukogude noored, astuge kõik Punase Risti liikmeks!

5. Elekter koolimajas.

See oli möödunud aasta kevadel, kui Valjala valla Kallemäe kooliringkonna lastevanemad tulid koolimajja koosolekule, et arutada kooli elektrifitseerimise küsimust. Selleks oli vajalik Valjala pealiinist ehitada üle kahe kilomeetri pikkune haruliin. Nii liini ehitamise tööd kui ka materjali muretsemine tuli organiseerida peajasjalikult lastevanemate ja õpetajate ühistöö korras. Kaasabi lubasid ka Viktor Kingissepa nimelise kolhoosi liikmed.

Juba järgmisel pühapäeval kaikusid metsades talguliste naeruhõiked, kajasid kirvelöögid ja vihisesid saed. Kogu kooliringkond elas kaasa ühisele asjale.

Sügisel alustati poolelijäänud töid uue hooga. Vajalikud

materjalid muretseti kohale oktoobrikuu algul. Ja 30. detsembril toimusidki viimased sisemised tööd. Pidulikus ootuseärevuses saabus tol õhtupoolikul koolimajja naise ja mehi, käekõrval lapsi ja lastelapsi.

„Tänane päev jääb meile kauaks meelde seltsimehelikkuse ja ühistöö võrdkujuna,“ alustas oma pidukõnet kooli direktor. „Tänane päev on meie järjekordse ühistöö kokkuvõtteks. Olgu see päev meile juhtijaks ka edaspidiseil ühiseil üritusil!“ lõpetas direktor. Koolimaja saalis süttisid eredad tuled.

6. Etteütlus.

Endel kontrollis enne magamaheitmist homset tunniplaani ja asetas vajalikud õpikud koolikotti. Meie füüsikakabinetti täiendati moodsate aparaatidega. Pealinlaste jalgpallimeeskond mängis staadionil kaks matši. Meie pioneeri-malev korraldab kevadel ekskursiooni Otepää kõrgustikuga tutvumiseks. Tuuleiil raputab lumehelbeid hangedele. Kolhoosi heinamaal niideti ädalheina. Umbruskonna elanikud võtsid hoogsalt osa uue elektriama ehitamisest. Meie kooli kommunistlikud noored matkasid jalgsi Paasvere metsades ja tutvusid sealse ürgse loodusega. Ajalehe „Noorte Hääl“ lugejate vahel korraldati maleturniir. Minia asus elama meiega ühte majja. Õpilaskomitee üldkoosoleku protokollijaks valiti 7. klassi õpilane August Okas. Bolševike partei on töörahva kõige eesrindlikum väesalk. Rahvantsijad tantsisid lõpuks viru valssi. Härjavärss kippus vägisi üle aia hüppama. Pahal põrsal mitu viga: kord kärss kärnas, kord maa külmanud. Aino võttis kapist mapi ja ruttas kooli. Kooperatiiv annetas Nõukogude armee langesnute orbude heaks kaks tuhat kolmsada viiskümmend viis rubla.

VII. Lauseõpetus.

a) ALUS JA ÕELDIS.

**Eraldada dikteeritud lauseis püstkriipsuga alusrühm
õeldisrühmast.**

1. Kooli elavnurk talvel.

Loendamatuid lumeräitsakaid libiseb hääletult kooliaeda. Mõnigi ülemeelik helbeke lõpetab oma teekonna klassitubade akendel. Noored naturalistid on asetanud aknalauale õitsvaid alpi kannikesi ja teisi taimi. Nad teevad elavnurgas palju huvitavaid katseid. Sellest jutustavad noorte naturalistide päevikud.

Ka elanikke on elavnurgas üsna arvukalt. Üks nurk on eraldatud orava jaoks. Nägusais majakesis elavad punasilmalised merisead. Rasvane koger ujub akvaariumis lopsakate taimede vahel. Kollakõhuline tihane nokib suurima isuga pekitükikest aknaraami küljes. Väike tiivuline vaatab mõnikord uudishimulikult aknast sisse. Õpilased uurivad huviga loomade ja lindude eluviise. Kahjurputukate kolleksioon täiendab seda osakonda.

Noorte naturalistide ringid võitlevad ka iganenud maa-
harimisviiside ja aegunud loomakasvatustavade vastu.

Meie kooli naturalistid valmistasid suurepärase mine-
raalide ja kivimite kolleksiooni. Vanemate klasside õpi-
lased uurivad seemnete idanevust. Pioneerid kogusid suvel
rikkalikult tähtsamaid ravimitaimi. Talvel valmistatakse
toidulauakesi lindude jaoks. Mõned ringiliikmed uurivad
hoolega populaarteaduslikku kirjandust.

2. Etteütlus.

Leida dikteeritavais lauseis alus ja öeldis,
kriipsutada need alla.

a. Aedade maa.

Sinitaevas lendab suur hõbejas lind. Päike säteb tema laialilaotatud tiibadel. See on nõukogude reisilennuk. Mõni tund tagasi tõusis ta Moskva lennuväljalt. Nüüd liugleme juba Moldaavia kohal. Kõik lähenevad üllatunult akendele. Alt paistab ebatavaline meri. Siin ei ole tumerohelist vett ega vahuseid laineid. Meri on valge nagu piim. Avarates orgudes levivad tuhanded aiad.

Juba varakevadel rõivastuvad aprikoosid roosasse rüüsse. Nüüd on õitsema pakatanud ka õunapuud. Märkamatuks avanevad varajaste pirnide õied. Siis hakkavad õitsema ploomid, virsikud ja hilised pirnid.

Moldaavias on rajatud üle 35 000 hektaari aedu. Neist kogutakse mahlaste ja maitsvate puuviljade rikkalikke saake.

b. Kalevipoeg ema otsimas.

Kurvalt lahkus Kalevipoeg isa haualt. Ta tõttas merekaldale ja vaatas kõrgelt kaljult merele. Õrn tuuleke jahutas ta palavaid põski ja kosutas kurba südant. Särav täht taevatelgil saatis uut lootust. Kaljukalda ääres oli ta õhtul silmanud jälgi. Siin oli Soome Tuuslari paat olnud kalju külge kinnitatud.

Kangelane kargas kaljult voogudesse ja hakkas tugevate kätega sõudma Soome poole. Taevatähed näitasid talle teed öö varjus. Koidu ajal saabus Kalevipoeg Soome

randa. Esimesed päikesekiired hakkasid särama. Väsinult istus matkaja kaljurünkale. Rannal oli Tuuslari paat ahelais kinni. Röövli jälgi polnud kuski näha. Väsinud kangelane heitis veidi puhkama. Alles teisel päeval pärast virgumist tõttas Kalevipoeg sisemaale Tuuslari talu otsima.

c. Vanad inimesed ei mäletanud nii käre dat talve. Pakane tõusis üle neljakümne kraadi ja püsis nädalaid. Sageli kattis tänavaid jalapaksune lumekiht. Trammivagunid ei saanud lume tõttu sõita. Töölised sumasid jalgsi pikki maid töökohtadeni. Palju linde ja metsloomi hukkus tol talvel. Kõige rohkem kannatasid viljapuuaiad ja õrnemad lehtpuud.

3. Valik-etteütlus.

Kirjutada dikteeritud lauseist välja alused ja öeldised, kui need on olemas.

a) Istusin kord järve kaldal puude all. Minust mitte kaugel istus teine õngemees. Kõik oli vaikne. Vaid mõni putukas sumises. Eemal soos proovisid kured aeg-ajalt oma häält. Vahel tõusis vurinal lendu part. Õhtupoolne mahe päike otsekui manitses loodust vaikusele.

Korraga hakkas mu pea kohal üks pisike linnuke ägedasti siristama. Asusime oma õngedega veidi kaugemale. Kohe vaikis muretsev ema. Nähtavasti olime sattunud tema pesa lähedale.

b) Ilmad on läinud külmemaks ja tuulisemaks. Nüüd puuduvad lapsed tihti koolist külmetushaiguste tõttu. Haigused aga katkestavad sageli mitmeks nädalaks õpingud. Seepärast hoidugem külmetushaigustest! Eriti külmatundlik on higistunud keha. Pärast võimlemistundi ei tohi õpilased kohe õue minna.

b) LAUSELAIENDID.

1. Loov-etteütlus.

Laiendada lihtlauseid.

a) Rahvahulk on kogunenud. Lipud lehvivad. Orkester mängib. Pioneerid marsivad. Seltsimees kõneleb. Noored kuulavad. Lauldakse. Rein jälgib. Sõbrad mööduvad.

b) Algas heinategu. Vikatid sahisid. Niitjad sammusid. Levis lõhna. Päike oli kerkinud. Kaste pärlendas. Jaak niitis. Ta ei lasknud. Luisati. Töötati. Vanker oli jäetud. Isa tõstis. Toit maitses.

c) Jõgi jookseb. Vesi ulatub. Tuli sula. Poisid ruttasid. Oodatakse. Jääpangad ujusid. Toomas kutsus. Hüppasime. Jäätükk hakkas. Jalg sulpsatas. Ma ei julgenud.

2. Sihitis.

Tõmmata sihilisele pöördsõnale ja selle juurde kuuluvale sihitisele joon alla.

Kolhoos ehitas uue lauda ja asus rajama uut vasikakopliit. Meie vabariigi tööstus saavutas 1949. a. silmapaistvaid tootmisvõite. Teadlane koostas oma teaduslikust uurimismatkast pikema aruande. Trükikojas trükiti parajasti kaarte. Bolševike partei ja seltsimees Stalini juhtimisel ravib nõukogude rahvas lühima ajaga sõja tekitatud haavad ja kõven-dab veelgi oma riigi võimsust. Talupojad vaatlesid kol-

hoosipõlde ja tõukarja. Me niidame rukki õhtuks maha. Laenasin oma pinginaabrit poogna paberit. Müüja mõõtis ostjale meetri riidet. Endel olevat ostnud endale uue noa. Meil ei läinud korda leida osavat teejuhti. Tädi kinkis mulle sünnipäevaks purgi mett. Partisanid nägid lennukit küla kohal tiirlevat. Tüdruk võttis kaevust ämbritäie vett. Kolhoos oli kuivendanud tüki sood. Rätsep õmbles mulle uut ülikonda. Poisid uurisid hoolega värsket ajalehte. Otsisin sahtlist ümbriku ringkirjadega. Torm murdis puudelt oksti ja purustas värava.

3. Valik-etteütlus.

Kirjutada lauseist vihikusse määrused.

Kraavikaevajate labidad käisid väledasti. Traktoristid tulid juba varahommikul põllule. Õhtupoolikul ajas Andu karja Rebasemäele. Ise hiilis ta poolvargsi kraavikaldale. Ulo saatis Eedi Võidu väljakuni. Varsti hakkas vihma sadama. Rein jõudis koju kella kümne paiku. Virve on sündinud veebruaris. Bolševistliku ajakirjanduse päev on 5. mail. Arno puudus koolist haiguse pärast. Täna paistab päike rõõmsamini. Lumepallid lendasid vihisedes edasitagasi.

Lumi oli juba sulanud. Üksikud valged laigud paistsid põldudelt ja niitudelt. Öösiti külmetas veel veidi ja hommikuks oli veeloikudel õhuke jääkirmetis. Keskpäeval oli see sulanud. Päike käis kõrgelt. Me ei püsinud enam toas. Vana kuldnokk vilistas väljas auväärselt ja osavasti. Varsti saabusid esimesed soojad kevadeilmad.

Äkki juhtus suur õnnetus. Suur torm oli kuldnokkade kõdunenud maja puu otsast maha visanud.

4. Täiend.

(Valik-etteütlus.)

Kirjutada välja täiendid koos oma põhisõnaga.

a) Soe tuul lennutas juba mitmendat päeva lumivalgeid pilvi mööda helesinist taevast. Järve sile pind õhetas loojeneva päikese paistes. Rohtunud soo taga võrsus tihe männik. Järve kaldal mängis hulk poisse. Kaugemal kündis võimas traktor äsjajuuritud uudismaad. Põldudel korjati viimast suvivilja ja pandi pikkadesse rõukudesse. Parv kuldnokki lendas põlenud metsa kohal. Metsa all oli kunagi kasvanud kõrge sammal ja paks kanarbik. Nüüd oli järele jäänud ainult paljas maa. Tuli oli teinud kuivas rohus puhta töö. Ainult mõned paksema tüvekoorega männid olid pääsenud.

b) Tihe rahvahulk on kogunenud vaiksele jaamaesisele väljakule. Rahvahulga kohal lehvivad töölisorganisatsioonide punased lipud. Poolkaarena seisab raske graniidist jaamahoone. Nõgine vedur vilistab jaama ette sööstes. Rõõmsate hõisetega tervitatakse saabuvaid seltsimehi. Pika-kasvuline nahkpõlles mees hoiab õlal kuueaastast tüdrukut. Tänavalt hoovab vastu inimeste rõõmsaid hüüdeid.

5. Lisand.

Tõmmata lisandile joon alla.

Ajakiri „Pioneer“, Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu Keskkomitee lasteajakiri, ilmub kord kuus. Näitleja Hugo Laur, Stalini preemia laureaat, mängib uues näidendis kandvat osa. Pioneerid õnnitlesid tuntud sta-

haanovlast seltsimees Jaan Vaarakut uute töövõitude puhul. Lydia Koidula, meie naisluuletaja, suri Kroonlinnas aastal 1886. Seltsimees Jossif Vissarionovitš Stalinile, NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehele, saabub iga päev arvukalt tervitusi ja õnnitlusi kogu maailma töötajailt. Seltsimees Kivirand, meie eesti keele õpetaja, valiti rahvakohtu kaasistujaks. Tuntud helilooja Aleksander Läte elas kauemat aega Tartus. Seltsimees Paulus, eesrindlik lukksepp, on täitnud juba 14 aasta töönormid. Jaamakorraldaja Jaan Kivistik andis rongijuhile märku ärasõiduks. Läti NSV pealinnas Riias korraldati suur laulupidu. Vilniuses, Leedu NSV pealinnas, avati põllumajanduslik näitus. Kohtla-Järvel, „Eesti Donbassi“ keskuses, ehitatakse uut tehast.

c) KOONDLAUSE.

1. Meie maapõuevarad ja loodusrikkused.

(Koma.)

Loodus on kinkinud meie maale ammendamatud tagavarad kivisütt, naftat, rauamaaki, vaske, kulda jne. NSV Liit on maailmas esikohal nafta-, rauamaagi-, mangaani-, kroomi-, apatiidi-, kaaliumi- ja turbatagavarade poolest. Sealjuures on Kaug-Idas, Siberis, Kaukaasias ja Kesk-Aasias suuri maa-alasid, mille uurimist alles jätkatakse. Sajad tuhanded teadlased, ehitajad, insenerid ja töölisel ületasid kõrbes, kõnnumail, jõgede karestikel, mägede veergudel ja külmis tundrais raskusi, mis algul tundusid ületamatuina. Tekkisid uued tehased, vabrikud, kaevandused, jõujaamad ja raudteed. Sündis uus inimene, kellele ühiskondlik kohustus oli tähtsam kui isiklik hüvang.

Meie mets on kuulus oma kõrge väärtuse poolest. Külma põhjataeva all kasvavad puud aeglaselt, kuid seda sitkemaks ja tugevamaks. Nõukogude metsad kasvatavad suurepäraseid seedreid, häid tammi, parimaid haavapuid tuletikkude jaoks, ilusa kiuga kaski ja veealuste ehituste juures asendamatuid lehtmände. Meie metsades eluneb pruun karu, hunt, rebane, jänes, orav ja põder. Siberi taiga annab tuhkjashalle oravanahku, siidseid sooblinahku ning ilusaid puna- ja hõberebase nahku.

2. Tihased.

(Koma.)

Oli suve lõpp ja kõik kohad putukaid, mardikaid, tõuke, röövikuid ja liblikaid täis. Iga põõsa ja rohututi alt oskas tihase-ema poegadele midagi toiduks otsida. Soost saadi väikesi rasvaseid tiguseid, ussikesi ja mardikaid, kes roomasid seal ringi, et marjadest matti võtta. Inimasulate ümbruses oli palju viljapuid ja -põõsaid, aedvilja, juurvilja, kõiksuguseid ehitusi ja hooneid, kus putukail ja tõukudel oli hea pesitseda. Tuli ainult olla ettevaatlik. Inimasulate ümbruses elasid kassid, koerad ja ka inimesed, kahejalgsed suured olendid, keda tihasepojad nägid esmakordselt.

Niiviisi saabus sügis. Palju linde lendas ära soojale maale. Kärsed, sääsed, liblikad, mardikad ja teised putukad olid surnud või peitu pugunud. Inimelamute ümbruses aga leidus ikka midagi nokkida. Tihased lendlesid hommikust õhtuni puude, põõsaste, tarade ja hoonete ümbruses, et leida putukate, nende tõukude ja munade peidukohti. Tööd oli neil toiduotsimisega palju. Päevast päeva lennel-

des, toitu otsides ja turnides okstel, seintel, aedadel ja katustel muutusid tihasepoad sitketeks lindudeks, kellele külm ega nälg nii kergesti ligi ei pääse.

R. Rohu järgi.

3. Rindeteedel.

E. Männik.

Kaubaplatvormi ees seisis pikk ešelon.

Juba varahommikust alates kees siin elav tegevus ja laadimine. Tulid pallideks pressitud heinakoormad, toidulaod, väliköögid, ambulantsid, staabid ja klubid. Kõik sagisid ja tunglesid, paigutasid oma varandust vagunitesse, tirisid seda sealt jälle välja, kisasid ja käratsesid. Ešeloni eesotsas tossutas vedur. Näis, nagu kavatseks ta putku pista selle kära, edasi-tagasi jooksmise, rutu ning mitte just pehmelt üksteisele hüütud sõnade eest.

Milliseid kummalisi asju vajas küll polk rindelesõiduks!

Ma ei räägi plekiga ülelöödud kirstutaolistest kastidest, mitmesugust liiki tünnidest, mis näisid hästi sobivat heeringate soolamiseks, suurest köögilauast, millel polgu kokad tavatsesid hiigelnugadega hakkida liha, ilusast uhiuuest kapsariivist ja ta paarisveljest — toredast pressnuiast. Seda kõike võis majandusmeestel vaja tulla. Mul polnud midagi ka niklist teemasina vastu, mida hoolikalt kotti mähitult kandis ühe pataljonikomandöri käskjalg. Ja peab ütleva, et isegi too kena seinakell, mida ilustas tiivad laialisirutanud vägev kotkas, meeldis mulle kuidagimoodi.

Aga miks on sõjas tarvis toda läikivate käepidemetega, värskelt valkjas-kollaseks värvitud, kahe väikese klaasruudukesega ust, tõelist ust, mis sobiks väga hästi mõne järveäärse suvila ette, seda ma kohe ei mõistnud.

4. Etteütlus.

(Koma, kaksikpunkt, mõttekriips.)

Rahvademokraatia maade hulka kuuluvad järgmised riigid: Tšehhoslovakkia, Poola, Bulgaaria, Albaania, Rumeenia, Ungari ja Hiina. Meie raamatukogus leidub eesti-, vene-, saksa-, ja soomekeelseid raamatuid. Heliloojad, kunstnikud, kirjanikud ja näitlejad — kõik võtsid osa pidulikust rongkäigust 1. mail. Pimedas ei olnud midagi näha: ei puid ega põõsaid, ei maja ega aeda. Ei tulnud mehi ega saabunud ka autot. Olulisemateks masinaehitusharudeks tänapäeval on: vaguni- ja veduritööstus, laevaehitus, auto- ja traktoritööstus, tööpinkide ja põllumajanduslike masinate tööstus. Tsingi tootmine on koondunud Põhja-Kaukaasiasse, Uuralisse, Lääne-Siberisse ja Ukrainasse. Tänaval vooris lõputu rong sõidukeid: punaseid omnibusi, moodsaid sõiduautosid, raskeid veomasinaid ja põrisevaid mootorrattaid. Tsaari-Venemaale veeti teed, kohvi, apelsine, sidruneid, mandariine ja banaane välismaalt sisse. Praegu kasvatatakse Nõukogude Liidus mitte ainult neid, vaid ka puuvillapõõsaid, mooruspuid, korgitammi, bambust ja riisi. Rahulikult, väärikalt jutustas parteiorganisaator kommunistlike noorte lähematest ülesannetest.

d) UTE.

1. Etteütlus.

(Koma.)

a) Head uut aastat, seltsimehed! Laul, helise ja üle maade lenda! Toots, tule siia ja tühjenda oma taskud! Mis mulle jutustad, koidikutuul? Tänan teid, seltsimees profes-

sor, huvitava loengu eest! Õnnelikul ajal elate teie, poisid ja tüdrukud. Miks te, lapsed, ei ole ahju küdema pannud? Seltsimees õpetaja, 7. klass kehalise kasvatuse tunniks üles rivistatud! Teie, noored lauljad, olete tulevaste üldlaulupidude kandjad. Mis sa, poiss, nüsid selle vikati kallal? Kuule, Mikk, kas sa tahaksid jääda meie seltsi? Õnn kaasa, sõber! Seltsimehed, tasugem leitnant Kaivase eest! Ole terve, memmekene, teiseks terve, taadikene! Seltsimees leitnant, seitsmendas roodus kohal viiskümmend kuus võitlejat! Villu, tule nüüd sööma!

b) Kas sa ütlesid midagi, vanaema? Lapsed, kohendage tuld paja all! Kasuvanemad hoolitsesid hästi Villu eest. Poisid tulgu ka appi raiuma! Kõigi maade proletaarlased, ühinege! Miks Eha ja Vaike hilinesid tundi? Kas peate meid meeles, pojad? Te laulge helisevaid laule, rõõmsad tuuled! Kuku sa, kägu, kuldalindu, häälitsele, hõbenokka!

2. Loov-etteütlus.

Täiendada järgnevad laused ü t t e g a.

Sõitkem ühiselt ekskursioonile! Võtkem need kaks puud veel maha! Tule ometi ligemale! Asugem valmistama õppevahendeid! Mis maksavad need vildid? Miks sa täna hommikul jälle hilinesid? Mida sa otsid siit? Mis sa jändad niisuguste lapsikute mõtetega! Õnnitlen Teid tänase autasustamise puhul! Võta mind kaasa! Jutustan teile varsti kõik. Kas sa ei kuule, et sinuga kõneldakse? Minge nüüd kalu puhastama! Kes on su lemmikkirjanik? Me ei jää teist maha! Võta ometi istet! Viige rong hästi kohale! Meie rahva tähtsal pidupäeval tervitan teid! Miks sa

nutad? Meie noorusjõudu oota! Ma mängin sulle kannelt. Nüüd võite tule ära kustutada. Kolmas salk pidulikuks koonduseks üles rivistatud!

e) KIILLAUSE.

1. Etteütlus.

(Kirjavahemärgid.)

a) Kristjan Lukk — nii on mu noore kaaslase nimi — virgub nagu mõnusast unerammetusest, ohkab, kuulatab vastu tahtmist. Kapten — väljaspool teenistuskohuste täitmist lõbus ning tore seltsimees — ei anna meile rahu ei ööl ega päeval. Paljud meist — muude hulgas ka mina — hakkame tundma, kui väsinud me õieti oleme. Üks puna-armeelane (ta on kaasa teinud juba vähemalt viis luurekäiku) tuleb meiega kaasa. Meie viimasel luurekäigul — Kristjan puhkas parajasti — jutlesin temaga põhjalikult. Seltsimehed Tiit ja Pärtelpoeg — nad tunnevad samuti siinset ümbrust — ühinevad meiega (A. Jakobsoni j.).

b) Laine, nagu isegi tead, oli väga hoolas. Suuremad poisid, nagu näha, oskasid päris hästi ujuda. Ootan, nagu öeldud, ülehomseni. Koer aga, otse vastupidi, pistis mind nähes metsa poole. Meie lauljad — ärge pange pahaks — on kõik nagu ühe perekonna liikmed. Meie lehtpuud, näiteks kask, ei suudaks kõrbes elada. Uus nisusort „Novinka“ (eesti keeles „uudis“) osutus põhjamaadel väga vastupidavaks. Möödus sajand või kaks (ja see pole jõe elus kuigi pikk aeg), ja jälle vahetas Amu-Darja oma suunda. See vanamees — tema puhkab nüüd juba maamullas — meenus mulle jutustust lugedes. Töötame kõik ühe ülesande — elu

ümberehitamise — kallal. Tihedad liaanid (väänkasvud) olid põimunud puutüvede ümber. Kaliningradist (end. Königsberg) väljus lennuk Vladivostokki. „Külmale maale“ (ilmunud a. 1896) on E. Vilde tähtsamaid romaane.

2. Etteütlus.

(Kirjavahemärgid.)

Liitlased saatsid — loomulikult mitte armu poolest — revolutsiooni vastastele sõjavarustust. Väikesteks lapikes- teks tükeldatud maa — talupoja ainus vara — oli koorma- tud suurte maksudega. Isegi kvartsiiva — ennäe imeasjal — veeti sisse Pariisist. 1937. aastal rabelesid üksikud kapi- talistlikud riigid — ühed kiiremini, teised aeglasemalt — välja kriisi kõikuvast rabast. Ainult üks maa maailmas — ta ei tunne kriise ega tööpuudust — liikus kõrvalekaldu- matult ja pidevalt edasi. Võrreldes võimsa Nõukogude Liiduga — metalli ja masinate maaga — jäi tsaari-Vene- maa kaugemale minevikku. Masin — vabrikute ja tehaste süda — kergendab tööd ja kiirendab tootmist. Mustad me- tallid — malm ja teras — on rahuliku töö ja võimsa riigi- kaitse vahendid. Kergematest metallidest — alumiinium- ist ja magneesiumist — valmistatakse lahingulennukeid. Ühel oktoobrikuu õhtul — kell oli juba üksteist — koputati ettevaatlikult uksele. Ratsanikud lähenesid, õige küll, väga aeglaselt. Herbert Kaleviste — nii oli reavõitleja nimi — võitles üksi vaenlase allüksuse vastu. Eesti sõjamehed võtsid osa ka vennasvabariigi Läti viimse maalapi — Kuramaa — tagasivõitmisest. Kaks peasüüdlast — Aadu Andrei Mahtrast ja Peeter Olander Kaiust — kutsuti ette.

i) PÕIMLAUSE.

1. Röövitud lapsepõlv.

(Koma.)

Iraanis, kus valitsevad kapitalistid, nägime tuhandeid noori, kellelt on röövitud nende lapsepõlv. Nõukogude inimesel on raske kujutella kuueaastast last, kes peab iga päev töötama. Palju Iraani lapsi ei saa kooli minna selle pärast, et peavad teenima endale ülalpidamist. Kärstult ootavad nende kodused aega, millal nende laps toob esmakordselt koju raha, sest nad ise on vaesed ja tööta. Veel nägime Iraanis ettevõtteid, kus töölisteks on ainuüksi üheksa- ja kümneaastased lapsed. Sageli loobuvad peremehed täiskasvanute palkamisest, sest laste töö tuleb palju odavam. Lapsed, kes on vähenõudlikud ja arad, ei julge ka streikima hakata ega palgakõrgendust nõuda.

Igas Iraani linnas on töökodasid, kus kootakse kauneid pärsia vaipu. Niiskeis keldreis, kuhu ei pääse päikesekiired, kujuvad sajad poisikesed ja tüdrukud. Nende elu on väljakannatamatu, sest villatolm rikub juba noorelt nende kopse. Ühes teises linnas nägime, kuidas lapsed pakivad tikke karpidesse.

Kapitalistlikes riikides ei tea miljonid lapsed, mis on õnnelik lapsepõlv. Kogu maailma eesrindlikud inimesed vaatavad sügava põlgusega neile, kes sunnivad väikesi lapsi töötama oma ettevõtteis.

2. Etteütlus.

(Koma.)

Lumikate on otsekui soe kasukas, mis maapinna soojuse hajumist takistab. Lumi on maale seda, mis kanapojale ematiivad ja inimesele külma puhul riided. Eriti põhjamaail, kus suvi on lühike, tuleb lumikatte soojendav mõju selgesti esile. Varsti pärast seda, kui lumi on sulanud, on ka maapind sula. Lumikate kogub talve jooksul veel vett, mis kevadel maapinda niisutab. Paiguti annab suvel veepuudus tunda, kui talvel on vähe lund. Kui poleks lumikatet, oleks meil elu üldse palju raskem. Ei saaks vedada puid ega heinu. Kasutamata jääks hulk metsi, mis asetsevad vesistel kohtadel, sest suvel ei pääseks sinna kuidagi ligi. Viljad, mis sügisel maha külvatakse, vajavad lund, sest noortele taimedele ei sünni lumikatte all mingit kahju.

Aga mis siis, kui tuleb külm talv vähese lumega? Mõistame vist kõik, et külm õhk tungib pikkamisi ka maa sisse ja muudab selle kõvaks. See on aga kahjulik taimedele, sest siis kuivavad nad ära. On aga maapinnal lumi, pääseb külm õhk ainult lumeni, sest lumi on halb soojusejuht.

3. Etteütlus.

(Koma.)

Õhtu oli juba käes, kui Jaan lauast tõusis, et rõõmsast seltskonnast lahkuda. Ta kõmpis juba paar tundi, ilma et Väljaotsa saun oleks pimedikust nähtavale tulnud. Selle vastu jõudis ta ühele teerajale, millel ta paljude teekäijatega kokku puutus, kes nähtavasti kõik ühe talu poole rändasid, mille aknad olid heledasti valgustatud. Jaan kobis tuppä, kus ta ühel pingiotsakesel kitsa istme leidis.

Emale oli arusaamatu, kuhu Jaan nii kauaks võis jääda. Kai vahtis pärani silmil pojale vastu, kui see taaroval sammul tupp a astus.

Kai oli just uuesti sängi pugemas, kui ta tasast koputamist kuulis. Sisse astus Anni, kes oli märganud tuld sauna aknas. Anni hoidis räti all midagi varjul, mille ta nüüd nähtavale tõmbas. Enne vaatas ta teraselt, kas Jaan tõesti magab. Õiglane mure, nagu see hellema emagi silmast ei oleks võinud paista, tumestas neiu nägu. Ta pilk, mis viibis Jaani näol, väljendas sügavat kurbust. Tõstnud järi koiku äärele, võttis ta sellel istet.

E. Vilde järgi.

4. Tulevane lendur.

(Koma.)

Pärast etteütluse kirjutamist alla kriipsutada dikteeritud liitlauseis pealauseid.

Agu tahab saada uljaks lenduriks, kes kaitseb meie maad, nagu tegid seda vaprad stalinlikud kotkad Suures Isamaasõjas. Kui ta saab kätte mõne lennuasjandust käsitleva raamatu, ta otse neelab sealt ridu ja lehekülgi. Kui selles leidub veel pilte lennukimudelist, siis on ta rõõm piiritu. Suure huviga loeb ta ka ilukirjanduslikke teoseid, mis kirjeldavad lendurite elu. Eriti meeldis talle Nõukogude Liidu kangelase Endel Puusepa jutustus, mis ilmus hiljuti trükist. Ka kõik ajalehes „Säde“ ilmunud artiklid, mis käsitlevad lendurite elu, on ta hoolega läbi uurinud.

See, kes tahab saada lenduriks, peab juba koolis õppima lennutehnika aluseid. Et omandada eelteadmisi, mis on vajalikud tulevasele lendurile, selleks hakkas Agu ehitama

mudellennukeid. Ta teadis, et kõik kuulsad lendurid on valmistanud poisikesena kümneid mudellennukeid.

Kui Agu oli saavutanud küllaldase vilumuse vabariiklikel võistlustel, võimaldati tal osa võtta üleliidulistest võistlustest Moskvas. See oli Agu elus suursündmus, millest ta jutustas vaimustusega kõigile klassikaaslastele, kes olid tulnud teda külastama pärast kojujõudmist.

g) OTSENE KÕNE.

1. Sõbra abistamas.

(Kirjavahemärgid.)

Raivo on haiguse tõttu koolist kaua puudunud. Nüüd astub ta nagu häbenedes koolimajja ja mõtleb:

„Mis küll õpetajad ütlevad? Olen õppimises teistest nii palju maha jäänud.“

Klassi seinale on püstitatud loosung: „Valmistugem põhjalikult eksameiks!“

Juba hüüavad talle klassikaaslased: „Tere, Raivol! Ikka tervenesid! Ega sa vist palju õppida saanud?“

„Haigus ei lasknud,“ vastab Raivo. „Ei tea, kuidas nüüd õppimisega saabki. Teie olete vahepeal palju edasi jõudnud.“

„Ära muretse, sõber,“ ütleb tema pinginaaber Vello. „Ma aitan sind. Alles hiljuti kõnelesime õpilaskomitee koosolekul, kuidas abistada õppimises mahajäänud õpilasi.“

Õnnelikuna surub Raivo sõbra kätt. „Grammatikaga ja vene keelega saan ise hakkama,“ tähendab ta, „ajalugu, maateadust ja füüsikat võin ka järele õppida, aga algebra ja geomeetria valmistavad mulle raskusi.“

Kui tunnid lõpevad, algabki töö. Raivo ja Vello istuvad klassis ning uurivad valemeid ja võrrandeid. Peagi on Raivo õppimises teistele järele jõudnud.

2. Rahvanaljand.

(Kirjavahemärgid.)

Põltsamaal olnud vanasti mõisnik väga õel teomeeste vastu. Teolised pidanud nõu, kuidas mõisnikku õpetada.

Nõu leitigi: tarvis parunile Peterburi linna au ja uhkust näidata.

Korra tulnud saks rehe juurde. Teolised näinud tema tulekut. Mehed kogunenud suure koti ümber. Üks pugunud kotti, teised käinud ringi.

Kotisolija hüüdnud:

„Küll on Peterburi linn ilus! Kuidas ikka tornid säravad ja sätendavad!“

Teised aga kiirustanud:

„Tule juba välja! Lase mind ka vaadata!“

Saks tulnud ligi, kepp õieli käes. Tahtnud meestele laisklemise pärast valu anda. Üks aga hakanud mõisniku käest kinni ja palunud veidi kannatada — nad vaatavad just Peterburi au ja uhkust.

Saksal tulnud tahtmine ka Peterburi linna näha. Käratanud, et mees kotist välja roniks, ja pugunud ise kotti.

„Kas näete juba?“ küsinud teolised.

„Ei paista veel midagi,“ lausunud mõisnik.

„Siis tarvis hästi koti põhja minna,“ õpetanud mehed.

Saks pugunud koti põhja. Mehed tõmmanud kotisuu kinni ja hakanud parunile õige kibedal viisil Peterburi linna näitama. Aina kaigaste, hanguvarte ja kõitega.

3. Legend malelauast I¹.

(Kirjavahemärgid.)

Malemäng on leiutatud Indias. Kui India valitseja malemänguga tutvus, oli ta vaimustatud selle teravmeelsusest. Saanud teada, et mängu on leiutanud üks tema alamaid, käskis valitseja leiduri enese juurde kutsuda. Leidur ilmus valitseja trooni ette. See oli tagasihoidlikult riietatud õpetlane.

„Tahan sind mängu eest vääriliselt autasustada,“ ütles valitseja. „Ma olen küllaltki rikas, et täita sinu julgeimatki soovi. Nimeta autasu, mis sind rahuldaks, ja sa saad selle.“

Leidur vaikis.

„Ära karda,“ julgustas teda valitseja. „Ütle mulle oma soov. Mul pole millestki kahju, et seda täita.“

„Suur on sinu heldus, valitseja. Ent anna mulle aega soovi läbimõtleamiseks. Homme esitan sulle oma palve.“

Kui leidur järgmisel päeval trooni ette ilmus, üllatas ta valitsejat oma tagasihoidliku palvega.

„Valitseja,“ ütles ta, „käsi mulle anda malelaua esimese ruudu eest üks viljatera.“

„Lihtne viljatera?“ imestus valitseja.

„Jah, valitseja. Teise ruudu eest käsi mulle anda 2 tera, kolmanda eest 4, neljanda eest 8, viienda eest 16...“

„Aitab,“ katkestas teda valitseja. „Sa saad oma terad kõige oma laua 64 ruudu eest, vastavalt sinu soovile: iga ruudu eest kaks korda rohkem eelmisest. Kuid tea, et see sinu palve ei vääri minu heldust. Teenrid toovad sulle soovitud nisukoti.“

Seta, nii oli leiduri nimi, muigas ja lahkus saalist.

¹ Sobib tervikuna ka vabadiktaadiks või ümberkirjutuseks.

4. Legend malelauast II.

(Kirjavahemärgid.)

Lõunastades meenus valitsejale malemängu leiutaja ja ta saatis teenri, et teada saada, kas Seta on juba ära viinud oma viletsa autasu.

Teener vastas: „Valitseja, sinu käsku täidetakse parajasti. Hoovkonna matemaatikud arvestavad nõutud viljaterade arvu.“

Õhtul küsis valitseja uuesti, kas Seta on juba lossi väravate juurest lahkunud.

„Valitseja,“ vastati talle, „sinu matemaatikud töötavad puhkamata ja loodavad veel enne koitu arvestused lõpetada.“

Hommikul teatati valitsejale, et hoovkonna matemaatikute vanem palub ära kuulata tähtsa teadaande. Valitseja käskis ta sisse kutsuda.

„Ma tahan teada, kas Seta vilets soov on täidetud,“ küsis valitseja.

„Selles küsimuses ma ilmusingi sinu ette,“ vastas rauk. „Me arvestasime välja terade koguarvu, mida Seta soovis. Arv on aga väga suur.“

„Kui suur ta ka oleks,“ katkestas teda valitseja, „autasu on lubatud ja peab välja antama.“

„See pole sinu võimuses, valitseja, täita seda soovi. Kõigis sinu aitades kokku pole nii suurt terade hulka, nagu seda nõudis Seta. Seda pole kogu riigis, isegi tervel maa-keral mitte. Kui sa soovid tingimata välja anda lubatud tasu, siis käsi muuta kõik maailma riigid põldudeks, käsi kuivatada mered ja ookeanid, käsi sulatada jääd ja lumed. Olgu see ruum külvatud nisuga. Ja kogu saak käsi anda Setale, siis saab ta oma autasu.“

Imestusega kuulas valitseja rauga sõnu.

5. Huvastijätt.

I. Iljina.

Tuli kevad, tormiline päikesepaisteline Baškiiria kevad. Tänaval vulisesid ruttavad ojakesed. Oli esimene mai. Esimene sõjaaegne mai... Gulja ruttas koju. Ta oli sõjaväeriides, pikas sinelis, rihm vööl. Ta töötas juba ammu diviisi staabis, ja ema ei imestanud, kui silmas teda sõjaväevormis.

„Miks nii vara?“ küsis ema.

„Ema,“ ütles Gulja pisut väriseva häälega, „ma tulin huvasti jätma. Ma sõidan rindele.“

„Kas tõesti sind on mobiliseeritud?“

„Ma sõidan vabatahtlikult, ema. Ma ei suuda teisiti.“

Ema silmitses vaikides Guljat, nagu ei oleks ta tema sõnadest aru saanud. Siis küsis vaikselt, püüdmata vastu vaielda:

„Millal sa siis sõidad?“

„Ešelon lahkub poole tunni pärast. Kuid staabis tuleb kohal olla juba varem.“

Ja püüdes kõnelda võimalikult lõbusamalt, lisandas ta:

„Küpseta mulle, emake, tee peale kaasa pannkooke!“

Võtnud väikese kompsu, mille ema oli suure rutuga talle teele kaasa pannud, ja pööranud järsult ringi, ruttas ta peaaegu joostes minema.

h) LAUSETE LÜHENDAMINE.

1. Loov-etteütlus.

Lühendada kõrvallaused.

Poisid, kes olid vabanenud tundidest, siirdusid spordiväljakule jalgpalli mängima. Kadri Karm, kes on klassi parim õpilane, valmistub juba hoogsalt eksamiteks. Kui läksin koju, kohtasin raudteejaama juures oma klassijuhatajat. Kui kõik laulud olid lauldud, hakkasime ringmänge mängima. Klassi astus maateaduse õpetaja, kusjuures tal oli gloobus käes ja vihikupakk kaenlas. Kui lähenesime haiglale, mis oli kolmekordne kivehitus, nägime, et hall auto sõitis väravast välja. Rong, mis oli laaditud kasepakkudega, sõitis raudteejaamast läbi, ilma et ta oleks peatunud. Treipingi taga töötas noormees, kusjuures tal oli müts kuklasse lükatud. Kui Jüri oli jõudnud kodulävele, koputas ta uksele. Pidime lahkuma Tallinnast, ilma et oleksime näinud merd. Metsavaht lahkus toast, ilma et ta oleks püssi kaasa võtnud. Kui olin koolist koju tulemas, märkasin toominga otsas esimest kuldnokka. Lahkusin poest, ilma et oleksin midagi ostnud. Kui olin koolitöö lõpetanud, läksin kinno. Kui puud olid saetud, hakati neid hunnikusse laduma.

2. Loov-etteütlus.

Lühendada laused, kus võimalik.

Nõukogude Liit ehitas üles rasketööstuse, ilma et ta oleks kapitalislikelt riikidelt mingit laenu saanud. Ta astus ettevaatlikult mööda tänavat, mis oli kaetud kiilas-

jääga. Meri, mis oli hommikust alates vaikne, muutus vastu õhtut tormiseks. Kui rändur oli jõudnud allika juurde, istus ta samblale, kusjuures ta nõjatas seljakotile. Mees ütles, et ta töötavat tselluloositehases. Kui olime niitmise lõpetanud, heitsime värsketele heintele puhkama. Leida oli maale sõitnud, ilma et õde oleks seda teadnud. Kui kohus oli ära kuulunud tunnistajate seletused, läks ta otsust tegema. Meile tuli tänaval vastu veoauto, mis oli koormatud viljakottidega. Ta pani oma palitu, mis oli vihmast märg, lõkke kohale kuivama. Rein läks õngitsema, ilma et ta oleks sellest vennale sõnagi öelnud. Vaade, mis mäetipult avanes, vaimustas noori matkajaid. Insener ütles, et projekt on valmis. Kui palgid olid hunnikusse laotud, asusid mehed koduteele. Me ei leidnud seal vanempioneerijuhti, keda otsisime. Kui me hingame läbi nina, siis kaitseme kopsu tolmu eest. Ta laskus trepist alla keldrisse, kusjuures tal oli kartulikorv õlal ja tühi kott käes. Möödaskõitja kihutas edasi, ilma et ta oleks kordagi tagasi vaadanud.

3. Lahing.

(Lauselühendite kirjavahemärgid.)

Matvei, rõõmutsedes oma edu üle, süttis ebatavalises lahinguvaimustuses. Lõõtsutades avas ta suu, näidates tugevaid valgeid hambaid. Kiivri alt mööda tõmmusid põski, mida põletas seesmine tuli, valgusid nõgised higinired. Ta silmaterad olid suured nagu pimeduses viibijal.

Jälgides vaenlase põlevat tanki ei märganud Matvei mõnda aega, mis toimus lahinguväljal. Alles siis, kui ta oli märganud, et tank, sattunud kraavi, peatus, vaatas ta rahu-

likumalt ringi. Nähes ümberringi lõhkevaid mürske ja kuuldes kuulide vingumist, meenutas ta Andreid.

„Andrei!“ hüüdis ta, otsides silmadega tema kaevikut.

Kuid siis märkas ta, et umbes sada meetrit eespool sõitis veel üks tank künka tagant välja. Lähematest kaevikutest tulistasid tanki laskeavasid üksiklaskurid ja kuulipildurid. Aeglustades käiku tulistas tank kahurist kaevikute pihta. Näis, nagu oleks ta, liikudes vaevaliselt mööda mürisevat välja, sülitanud tuld ja suitsu.

Hüpanud tanki esiosale, lõi Jurgin püssikabaga kuulipilduja toru pihta. Võitlusest ja edust erutatud sõjamehed, midagi kuulmata ja nägemata endi ümber, purustasid tanki.

Vigastatud tank roomas vappudes läbi põõsaste ja suundus eemale orgu.

M. Bubennovi järgi.

4. Etteütlus.

(Lauselühendite kirjavahemärgid.)

Tõusnud mööda kitsast treppi üles, koputas Paul uksele ja astus väikesse tuppa. Võtnud istet, jutustas ta lühidalt endast ja oma kavatsusest valda elama asuda. Vaikunud hetke, hakkas parteiorganisaator sõrmedega vastu lauda trummeldama ja lausus mõtlikult: „Koordis on aktiivseid inimesi vaja.“ (H. Leberecht.)

Esimesena asus kaevu juurde Aino, tõugates kellegi küünarnukiga eemale. Võtnud Roosilt ämbri, lämmatas ta tuld ja suitsusambaid. (H. Leberecht.)

Kõrvetatud ja suitsunud sanitaarrong, sisselöödud aken-dega, naasis tagalasse. Logisedes veeres põlenud vagun rongi lõpus. (V. Panova.)

Raputanud käistest ja kraevahelt sinna tunginud lume, ronis ta raudteetammile. Ta näris kuiva leivakoorukest, pillates leivaraasuke si värskele lumele. (S. Mstislavski.)

Võtnud paadi lahti, tõukas ta selle tugevasti kaldalt eemale ja hüppas liikumise peal sisse. Püsti seistes sõudis ta lühikese aeruga. (M. Šolohhov.)

Töötades õhtul kella kuuest ligemale keskpäevani, magasin päeval ja sain lugemiseks mahti ainult tööde vaheajal. (M. Gorki.) Pimeduses läigib mõistatuslikult ja tuhmilt midagi vaskset, meenutades rooma sõdalase kiivrit. (M. Gorki.) Saksamaa fašistlikud sõjaväed tungisid meile kallale ilma sõda kuulutamata. Mehed, meie päralejõudmist märkamata, jätkasid niitmist.

i) KIRJAVAHEMÄRGID.

1. Seltsimees Stalini kõnest esimesel kolhoosnikute-lööktöölise kongressil.¹

Mida on selleks vaja, et kollektiviseerimisliikumist edasi viia ja arendada täie hooga kolhooside organiseerimist?

Kõigepealt on selleks vaja, et kolhoosidel oleks olemas neile täiesti kindlustatud ja harimiskõlvuline maa. Ons see teil olemas? Jah, on. On teada, et kõik paremad maad on antud kolhoosidele ja neile jäädavalt kinnistatud. Järelikult võivad kolhoosnikud harida ja parandada seda maad oma tahtmist mööda, kartmata, et see läheb neilt ära võõrastesse kätte.

Teiseks on selleks vaja, et kolhoosnikud saaksid kasu-

¹ Stalin. Leninismi küsimusi. Lk. 366.

tada traktoreid ning masinaid. Kas need on teil olemas? Jah, on. Kõigile on teada, et meie traktoritehased ja põllutöomasinate tehased töötavad eeskätt ning peamiselt kolhooside jaoks, varustades neid kõigi moodsate tööriistadega.

Lõpuks on selleks vaja, et valitsus toetaks kolhoositalupoegi kõigiti nii inimestega kui ka rahaliselt ning ei laseks vaenulike klasside jäänustel kolhoose laostada. Kas teil on niisugune valitsus? Jah, on. Seda nimetatakse tööliste ja talupoegade nõukogude valitsuseks. Nimetage mulle maa, kus valitsus ei toetaks kapitaliste ja mõisnikke, kulakuid ja muid rikkaid, vaid töötavaid talupoegi!

Maailmas ei ole ega ole olnud niisugust maad. Ainult meil, Nõukogudemaal, on olemas valitsus, kes toetab vanumatult töölisi ja talupoegi-kolhoosnikuid, kogu linna ja maa töörahvast kõigi rikaste ja ekspluateerijate vastu.

2. Etteütlus.

(Koma.)

Tulevast ühiskonda, mille poole meie püüame, ühiskonda, kus peavad olema ainult töötajad, ühiskonda, kus ei tohi olla mingisuguseid erinevusi, seda ühiskonda tuleb kaua ehitada. Praegu meie rajame ainult tulevase ühiskonna alust, aga ehitada tuleb teil, kui saate täiskasvanuiks. (V. I. Lenin.)

Ainult Lenin oskas kõige keerulisemaist asjust kirjutada nii lihtsalt ning selgesti, kokkuvõtlikult ning julgesti, et iga lause mitte ei kõnele, vaid tulistab. (J. V. Stalin.)

Ainult öösiti, kui ema oli väsinud päeva kärarikkaist askeldusist ja heitis voodisse, siis süda valutab. (M. Gorki.) Lubage soovida teile, seltsimees Pedak, head reisi!

Minia toppis kõik riided kottidesse, viskas vanemad kapi-
nurka ja haaras ühe paki sülle. Selles oli hulk käterätte,
padjakotte, valgeid särke, jakikesi ning lühikeste varruka-
tega pluuse, mida ta ise oli õmmelnud. Need valged linad,
mis sätendasid nagu lumi, olid pärit ta neiupõlvest.
(E. Männiku järgi.) Jaan oli töötanud lauavabrikutes, põlev-
kivikaevandustes, kraavitöödel ja sadamates. Äkki süttib
saare rannal tuli, suur ja hele, nagu majakas sadamasuus.

3. Pioneeride tegevusest.

(Kaksikpunkt.)

Alustasime uut õppeaastat. Pioneerid valisid endale uue
juhtkonna: salgajuhid, rühmanõukogud, malevanõukogud.
Meie peamised vead seni olid: koondused jäid igavaks,
distsipliin kippus lonkama, õpiedukus jättis soovida. Siiski
võis mõne salga juures juba märgata organisatsiooni mõju:
omandati uusi oskusi ja teadmisi, sooritati eriala-katseid,
näidati leidlikkust koonduste sisustamisel ja koostati huvi-
tavaid albumeid.

Mõne salga tööplaani uurides rõõmustud: küll on palju
häid mõtteid ja kavatsusi! Kuid tegelik elu räägib hoopis
teist keelt: salgas ei toimu midagi eeskujulikku ega huvi-
tavat. Asi on selge: kuuplaanide koostamine on igale orga-
nisatsioonile kohustuslik ja tehakse seepärast ära.

Tublis salgas pole üritustest kunagi puudu: ekskursioo-
nid, matkad, luuremängud, lõkkeõhtud, spordivõistlused
vahelduvad ravimitaimede kogumisega ja raamatute arutlu-
sega. Ühe sõnaga: on vaja algatusvõimet ja leidlikkust.
Niisugune organisatsioon arendab noortes eluks vajalikke
iseloomuomadusi: püsivust, julgust, iseloomukindlust,
algatusvõimet ja organiseerimisoskust.

4. Etteütlus.

(Kaksikpunkt.)

Eesti NSV järvedest on suuremad järgmised: Peipsi järv, Võrtsjärv, Suurlaht, Ülemiste järv, Saadjärv, Vagula järv ja Veisjärv. Suurimad linnad Krimmis on: Simferopol, Sevastopol ja Kertš. Nii nad liikusid seal üksteise järel: Jüri, õed Miili ja Mari ning vend Kustas. Pidagem meeles: masinad on väärtusetud ja surnud, kui nad ei tööta. Metsavöönd jaguneb kaheks alamvööndiks: põhjapoolseks okasmetsade vööndiks ja lõunapoolseks segametsade vööndiks. Konnadel olevat aastas kaks korda sõda: kevadel äketega ja suvel vikatitega. Härjaga oli hoopis teine lugu kui vana Tõmmikuga kevadel: härg oli kangekaelne. (A. H. Tammsaare.) Eit oli rahul: ta sõnad olid mõjunud. Ilm polnud meile soodus: kogu aeg tibas vihma. Viimaks kuulsime hääli: keegi mees taples hobustega. Suuremad saared läänes on: Saaremaa, Hiiumaa, Muhu ja Vormsi. Viisaastaku jooksul loodi meil uus tööstusharu: gaasitööstus.

5. Etteütlus.

(Kaksikpunkt.)

Ikka uusi linde tuli juurde: rasvatihaseid, sootihaseid, linavästrikke, lehelinde, lepalinde ja igasuguseid käblikuid. Äkki ronis haohunnikust välja kassikakk: suurekõrvaline, hiiglasuur ja tohutute kassisilmadega. Järsku tekkis hallile lumele valge laik: need olid tillukesed lumekirbud. Järves leidus mitmesuguseid kalu: särgi, ahvenaid, latikaid ja hauge. Lõpuks leidis siil hea nõu: tõmbas endale aja-

lehe okkaile ja tiris selle nurka. Nüüd ma alles mõistsin teda: ajaleht oli talle nagu metsa kuiv lehestik. See osutuski õigeks: kiiresti mähkis ta enda üleni ajalehte ja tegi endale sellest ehtsa pesa.

Nõupidamisel, mis peeti kaheteistkümnendal veebruaril ja kuhu kogunes üle neljakümne inimese, seisid päevakorras järgmised küsimused: inventari remontimine, loomatoidu-tagavarade kasutamine ja uute liikmete vastuvõtmine.

Üle kraavide ja soonikute minek on väga ohtlik: peal on küll lobjakane lumekord, aga all valvab juba vesi ettevaatamatuid kevadetegijaid. (O. Luts.)

6. Etteütlus.

(Punktkoma.)

Hommik oli värsked ja kaunis. Kuldsed pilved kuhjusid mägede kohal nagu uus rida õhulisi mägesid; värava ees laius avar väljak; selle taga kihasturg rahvast, sest oli pühapäev. Paljasjalgsed poisikesed, seljas pambud kärjemeega, keerlesid mu ümber; ma kihutasin nad minema: mul polnud nendega tegemist.

Petšorinile tuli vastu tema teener ja kandis ette, et kohe hakatakse hobuseid ette rakendama; ulatas talle karbi sigaritega, ja saanud mõningad käsud, läks asju korraldama.

Ta oli keskmist kasvu; tema sale, peenike piht ja laiad õlad andsid tunnistust tugevast kehaehitusest, mis on võimeline taluma kõiki rännulise elu raskusi ja kliima muutusi.

Hobused olid juba ette rakendatud; kelluke helises aegajalt looga all ja teener käis juba kaks korda Petšorini

juures ettekandega, et kõik on valmis. Õnneks oli Petšorin mõtteisse vajunud; vaadates Kaukasuse sinistele tippudele ta nähtavasti ei kiirustanud teeasumisega.

M. Lermontovi järgi.

7. Etteütlus.

(Sidekriips.)

Karjala-Soome NSV metsa- ja paberitööstus on üleliidulise tähtsusega. Põlevkivi toodetakse maa-alustes kaevandustes. Seda kasutatakse toormaterjalina õli- ja gaasiajamisel. Suur-Emajõgi on kogu ulatuses laevatatav. Dnepri jõeale ehitati suur hüdro-elektrijaam. Nõukogude Liidu rahvaste sõprus on sõja-aastail tugevnenud. Meie vee-energia tagavarad on tohutult rikkalikud. Lõunarajoonides on arenenud liha-, suhkru-, kala- ja nahatööstus. Gaasitorbikud ja seljakotid olid asetatud värskeile kuuse- ja kadakaokstele. Linnade ja asulate ümber on tekkinud juur- ja puuviljaaiad. Jalg-jalalt, samm-sammult pidime ise kõik raskused võitma. Raudteejaamani on veel viis-kuus kilomeetrit. Vaenlase suurtüki- ja ratsavägi põgenes korratult. Kõigist Kaukaasia osadest on kõige tihedamini rahvastatud Taga-Kaukaasia. Raskemate keelendite puhul kasutage õigekeelsus-sõnaraamatut! Kommunistlikel noortel tuleb aktiivselt osa võtta õpilaskomiteede aruandlus-valimiskoosolekute ettevalmistamisest ja läbiviimisest. Bensiini- ja piirituseaurud süttivad kergesti põlema.

J) KIRJAVAHEMÄRKIDE TARVITAMISE KOKKUVÖTE.

1. Seitsmes rood.

E. Männik.

Väljas valgustas üksik rakett lumiseid põlde. Leitnant Kaivas astus mööda vahekäike edasi. Nüüd tundis ta selgesti imelikku rammestust, mis vajutas ta õlgadele nagu raske koorem. See otsekui ähvardas teda enese alla matta. Kuid leitnant Kaivas astus kangekaelselt edasi. Ta ei tohtinud varem puhata, kui oli täitnud oma ülesande.

Ta kohtas lõkke juures rooduvanemat.

„Seltsimees leitnant, seitsmendas roodus kohal viiskümmend kuus võitlejat,“ raportis see.

Leitnant Kaivas kordas mõttes:

„Viiskümmend kuus...“

Ta istus tule juurde ja vaatas hõõguvaile sütele.

Üleele oli neid sada kolmkümmend, eile oli neid ligi sada, ja nüüd ainult viiskümmend kuus. Ta surus huuled kõvasti vastamisi ja vaatas meeste otsa. See oli esimene rühm, tema parim allüksus, kus ta aasta eest oli jaokomandöriks. Ta oli paljudega neist maganud kõrvuti naridel, söönud ühisest katlakesest, tundnud nende muresid ja rõõme. Uurali valgetüveliste kaskede all olid nad endile võistelnud punase rändlipu.

„Meie ei anna seda lippu käest!“ töötasid nad, ja Uurali tippudelt kõmasid nende sõnad tagasi.

Nüüd võitlesid nad selle punase lipu all.

2. Noor Kaardivägi. ✓

A. Fadejev.

a) Vaevalt olid viimased taluhooned silmist kadunud, kui taevavõlvi sügavusest äkitselt kostis koletislikku mootorite mürinat ja madalalt üle peade, varjates päikest, kihutasid jälle saksa sööstlennukid ning tulistasid maanteed kuulipildujaist.

Viktori isa, energiline suurekasvuline mees, nahkmütsiga, lihava näo ja tugeva häälega, muutus järsku näost valgeks.

„Steppi! Pikali!“ karjatas ta koleda häälega.

Aga poisid olidki juba vankrilt maha karanud ja tormasid nissusse. Viktori isa hüppas ohje lahti lastes samuti vankrilt maha ja kadus samas paigas, nagu oleks ta haihtunud. Ulja üksi jäi koorma otsa. Ta ei teadnud isegi, miks ta ära ei jooksnud. Kuid samal hetkel söötsid ehmunud hobused sellise hooga edasi, et oleksid ta peaaegu vankrist välja paisanud. Klammerdudes ühe käega vankri serva külge, teisega hoides kinni mingist raskest kotist, pingutas Ulja kogu jõudu, et mitte välja kukkuda: ümberingi märatsevad teiste sõidukite hobused oleksid ta otsekohe lõmastanud.

Tohutu suured kõrvid hobused kihutasid hullununa mööda tallatud viljapõldu, keset inimesi ja veokeid, tõustes tagajalule, norsates ning vahtu pritsides. Korraga hüppas eespoolsest kalessilt maha pikk laiaõlaline heledajuukeline katmata peaga nooruk ja näis sööstvat otse hobuste alla.

b) Ulja ei taibanud kohe, mis toimus, ent hetke pärast nägi ta sassis lakaga ja irevil lõugadega hobusepeade vahel tema väga noort, värsket, silmi välgutavat, ebatavalise

pingutuse ning jõu ilmega nagu punaste laikudega põskedel ja esilekippuvate põsenukkidega.

Haaranud tugeva käega ühel norskaval hobusel ohjharust suuraudade lähedalt, seisis nooruk hobuse ja tiisli vahel, rohkem rõhudes hobusele, et mitte lasta tiisli end maha tõugata. Noormees oli suurekasvuline, korralik, hästi pressitud hallis ülikonnas, tumepunase kaelasidemega, ja ta kuue rinnataskust paistis valge luust otsaga täitesulepea. Teise käega püüdis ta üle tiisli haarata ohjapidi teist hobust. Ainult halli pintsaku all mügerduvate lihaste ja teravalt esilekerkivate soonte järgi võis näha, milliseid pingutusi see talle maksis.

Ja samal hetkel, kui tal õnnestus haarata ohjast ka teist hobust, muutusid mõlemad hobused ta kättes taltsaks. Nad raputasid veel lakka, kõõritades tema poole metsikute silmadega, aga ta ei lasknud neid enne lahti, kui nad jäid täitsa vaikseks.

3. Katkend „Mahtra sõjast“.

E. Vilde.

Vinge kevadine tuul puhus piki halli aasa, üle lagedate madalate väljade, kõigutas kaskede raagus oksid, pani männid salapäraselt sahisema ja mängis mulluse rohu koltunud tukkadega. Kalgi sumeda läikega vaatas päike sinihallist taevast ärkamise ja vabanemise eest võitleva looduse peale alla. Õhus oli midagi teravat ja lõikavat, ses külmas, kaledas päikesehelgis midagi haavavat ja piinavat. Ja kogu maastik, nii kaugele kui silm ulatus, näis nagu tummas haleduses ujuvat. Seal polnud midagi, mis vaadet oleks rõõmustanud, lohutanud.

Küla kõhnad põllud olid veerjad ning kive täis, mis otsekuu hambad irvitasid. Uhelt poolt piiras neid võseriku

ja mätastega kaetud heinamaa, millel hiljuti lahtilastud külakari rohuliblekesi ja kulusalgukesi otsis. Vaesed loomad! Talv oli nagu pikk tõbi neist üle käinud: lahjad, et loe küljekondid ükshaaval ära. Näljaaplusega närisid väetikesed rohutüügaste kallal, et aga midagi kõhtu saada. Paremalt levis küla kesaväli, pahemal hiljuti hange alt tulnud kahvatult haljendav rukkioras. Kesapõllud polnud paremad kui keskel olev suviviljavälgi: kive ja künkaid täis.

4. Vargamäe poisid.

A. H. Tammsaare.

Järgmisel suvel panid poisid imelikku asja tähele: kõigest neist sipelgapesadest, kuhu nad eelmisel suvel olid ussi pannud, olid sipelgad kadunud. Kas olid sipelgad kõik surnud või olid nad teise paika rännanud, seda poisid ei teadnud. Pealegi ei huvitanudki see neid eriliselt ja nõnda poleks sellest midagi olnud, kui poleks olnud ühte tagajärge: Indrek ei tahtnud enam ussi sipelgapessa viia. Kui Andres teda kutsus harki ussi kaelal kinni hoidma, ei läinud ta.

„Kardad või?“ küsis Andres.

„Ei karda, aga muidu ei taha,“ vastas Indrek.

„Miks sa siis muidu ei taha?“ päris Andres, kes kunagi ei taibanud, miks Indrek niisugust asja ei taha.

„Sipelgate pärast,“ ütles noorem vend.

„Mis sul neist on, nemad pistavad ju ussi kinni, saavad hea keretäie,“ arvas vanem.

„Aga pärast jätavad pesa maha.“

„Mis häda sul siis sest on?“ imestas Andres. „On sul sipelgatest kahju või?“

„Ei ole, aga muidu,“ vastas Indrek, kel oli häbi tunnistada, et tal tõepoolest sipelgatest nagu kahju oli, kuigi nad tema paljaid jalgu hammustasid.

5. Mutter.

E. Männik.

Jõudsime põlenud kolhoosi varemteni. Siin oli kaks päeva võidelnud väike vapper automaaturite salk. Neid oli ainult kümme või viisteist meest, kuid nad ei taganud ainustki sammu. Nüüd oli kolhoos meie.

Ühe põlenud ahju varjus silmasin tuttavat seljakotti. See oli avatud, nagu oleks omanik otsinud kiiruga kõige armsamat eset. Umberringi lumel vedeles pisikesi mutri-kesi, tööriistu, tuttavad kruustangid.

„See on meie jaokomandöri seljakott,“ ütles üks automaatur. „Ta oli niisugune imelik mees, korjas igasugust rauaprahti. Meie naersime teda pisut seljataga. Aga muidu oli vapper poiss, kolm korda sai haavata, kuid võitles edasi. Öösi, kui ta kaotas juba meelemärkuse, viisime ta sanitaarpunkti.“

Võtsin lumest ühe mutri, kõige pisema, mis oli veidi roostetunud. Puhastasin selle sinelivarrukaga ja pistsin oma välitaskusse — mälestuseks. Küll kord kohtume jälle. Võitlus viib mehed kokku. Siis annan ta sulle tagasi, vapper võitleja.

6. Kõnelev künnivares.

Jutustan loo, mis juhtus minuga nälja-aastal. Minu juurde aknalauale harjus lendama kollanokk noor künnivares. Paistis, et ta oli orb. Mul oli tol ajal tagavaraks terve kotitäis tatratangu ja ma toitsin ennast kogu aeg tatrapudruga. Kui tuli kongakene, puistasin ma ka temale tangu ja küsisin:

„Kas putru tahad, tobukene?“

Nokkis ja lendas ära. Nii kordus see iga päev terve kuu jooksul. Ma tahtsin saavutada, et ta minu küsimusele

vastaks: „Tahan.“ Kuid vares avas ainult noka ja näitas keelt. „Noh, olgu peale,“ vihastusin ma ja lõin käega õpetamisele.

Sügisel juhtus minuga õnnetus: kui läksin jälle kord kirstust tangu võtma, siis selgus, et kirst oli tühi. Vargad olid teinud puhta töö: isegi kurgipooliku olid nad taldrikult kaasa viinud. Näljasena heitsin magama. Kogu öö vähkresin. Hommikul vaatasin peeglisse: nägu oli muutunud päris roheliseks.

„Kop, kop,“ koputas keegi aknaruudul. Aknalaua tagus konk vastu klaasi.

„Ennäe, kus on liha!“ tärkas minus mõte.

Avasin akna ja katsusin lindu haarata. Kuid ta lendas eest ära puu otsa. Ma läksin akna kaudu talle järele. Tema aga, igavene kelm, vaatab mulle ülalt alla ja kõneleb:

„Kas putru tahad, tobukene?“

M. Prišvini järgi.

7. Rajame uut metsa.

Metsad on kattunud värske leherüüga ja rõkkavad lindude laulust. Ilusad on kuusikud ja männikud, kaasikud ja tammikud. Siin kasvavad tugevad puud, millest saadakse rohkesti tarbepuitu: majaseinu, sillatalasid, paberit, kütet ja muud.

Et meie metsad kunagi ei väheneks, on vaja pidevalt rajada uut metsa. Puud, mida tänavu külvame või istutame, on aastate pärast suured ning annavad materjali ehitusteks ja kütteks.

Ka meie noored peaksid olema uue metsa rajajate esiridades. Taheva valla koolinoored koostasid kogu Nõukogude Eesti noorsoole üleskutse, milles kutsutakse kaasnööri osa võtma kevadistest metsaistutamistöödest. Taheva

noored andsid lubaduse, et igäüks neist võtab osa vähemalt kolmest metsapäevast.

Taheva noorte üleskutsele järgnesid koolinoored üle kogu vabariigi. Kambja metskonna poole vurasid autod elurõõmsate noortega. Need olid Tartu Õpetajate Instituudi õpilased, kes sõitsid istutama noort metsa. Jaguneti rühmade kaupa brigaadidesse. Metskonna teenistujad selgitasid tööülesannet. Kahe päeva jooksul istutati üldkokkuvõttes 35 000 taime. Võru metskonnas korraldatud metsapäevadel istutasid õpilased 7 hektaari noort metsa.

Mingem meiegi kaasa ja hoolitsegem, et ükski poiss ega tüdruk ei jääks sellest üldkasulikust üritusest eemale! Pioneerid olgu kõige tublimad metsakülvajad ja -istutajad, nad juhtigu sotsialistlikku võistlust!

8. Paul Runge tagasitulek.

H. Leberecht.

Tallinna kitsarööpmelise raudtee jaamas tol külmal detsembriõhtul pööras vaevalt mõni reisija tähelepanu lüheldasele, tugeva kehaehitusega, üle kolmekümnesele, paguniteta sõjaväevormi kandvale mehele, kui ta rahvast täis olevasse kitsasse vagunisse astus. Visanud seljakoti pakiriulile, palus ta luba istuda kirjusse villasesse rätikusse mässitud tüseda talunaise kõrvale.

Kui mees võttis peast sõduri läkiläki, millel oli selgesti märgatav äsja eemaldatud viisnurkse märgi jälg, ja kiirustamata haakis lahti sineli, muutus ta kuidagi üllatavalt sarnaseks vagunis istuvate talupoegadega. Samasugune karedavõitu, tugevate joontega nägu tagasihoidliku uuriva pilguga, kulmud ja tihedad juuksed tublisti heledamad tuulest karedaks ning punaseks muutunud põsenukkidest ja ninast. Istus ta samuti talupoegade moodi, kindlalt ja veidi

kühmu tõmbununa. Isegi suitsu pani ta põlema nii nagu nemad: tikutulukest pihupesadega ettevaatlikult varjates, ehkki siin polnud ei lund ega tuult tüliks.

Paul Runge, demobiliseeritu dokumendid taskus, pöördus tagasi oma kodukohta.

Pahvides korstnast välja paksu pruuni põlevkivisuitsu, ronis väike vedur aeglaselt jaamast jaama. Kogu jõudu pingutades ületas ta visalt teetõuse, ja veeredes kiiruga allamäge raputas kaubavagunitega sarnanevais kitsais vagonis istuvaid inimesi nagu trammis.

9. Tallinna taastamine.

Mitmes suuruses autod, kummirehvidega vankrid ja veel mitut liiki veovahendid on lausa ummistamas Pärnu maanteed Tõnismäe kohal. Kogu Vaestepatuste tänav ja Ahju tänava ümbrus kirendab töötajate hulgast. Tagurpidi maanteelt sisseaetud autod ja hobuveokid täidetakse kähku väljakaevatud mullaga. Rasked koormatäied kive veerevad Võidu alleele.

Kummalgi pool uut trammiteed välguvad sajad labidad liiva kühveldamisel liiprivahede täiteks. Kompvekitööstusest „Karamell“ saabus äsja 100-liikmeline kollektiiv.

Veelgi hoogsamaks muutub töötempo kella kuue ajal õhtul, millal ühiskondlike töötajatega liitub üle 80 inimese EK(b)P Keskkomiteest. Harva on nähtud sellist tõhusat tööd, nagu seda näitab see kollektiiv, kellele on langenud üks raskemaid ülesandeid. Kangilöökidega tuli purustada vana tugev tänavasillutis ja laadida killustiku kivid autodele.

Uha suureneva hooga arenevad ühiskondlikud tööd kõigis Tallinna rajoonides. Mererajooni töötajad pühendavad oma tööjõu peamiselt Kadrioru mereranna väljaehitamisele.

Samaaegselt puhastatakse ka Pirita randa ja korrastatakse Stalini väljaku ümbrust.

Paljud töötajad on võtnud endile aukohustuse töötada suve jooksul 100 tundi ja isegi rohkem. On pandud alus ka sotsialistlikule võistlusele, mis areneb kollektiivide, brigaadide ja üksiktöötajate vahel. Tallinna taastamise prioritlik liikumine kasvab iga aastaga. Pealinn omandab hoopis uue ja nägusa välimuse.

10. Etteütlus.

Umbes sada aastat tagasi ütles Karl Marx: „Tema kõrgeaususe auru, kes pööras maailma ümber möödunud sajandil, valitsemisaeg on lõppenud; tema kohale tõuseb mõõtmatult revolutsioonilisem jõud — elektrisäde.“ Eestis on talvel sagedasemad lõuna-, kevadel ida-, suvel lääne- ja sügisel edelakaare tuuled.

Meie ees avanes tööstuslik maastik: tehased, kõrgahjud, loendamatud korstnad, raudteed. Silmitsesime rähni, kuidas see puu ümber raius ja materdas, silmad teravad kui puusepal. Võta see kiri, Toomas, ja vii isale! „Küll on kahju,“ ütles Toots, „et saun köetud ei ole!“ Mihkel koputas aknale ja hüüdis: „Hei, noodale!“ Salme, minu valgepäine õde, haigestus raskesti. Eetri-, bensiini- ja pürituseaurud süttivad hõlpsasti põlema. Meie pioneeritoas on välja pandud järgmised ajalehed: „Säde“, „Noorte Hääl“, „Rahva Hääl“ ja „Pionerskaja Pravda“. NSV Liidu territoorium (maa-ala) ulatub mitmesse kliimavööndisse. Nõukogude noored, astuge kõik Punase Risti liikmeks! Uhel juunikuu hommikul — kell oli alles seitse — istusin oma töötoas.

11. Nõukogude rahva suur võit.

9. mail pühitseb nõukogude rahvas hitlerliku Saksamaa üle saavutatud võidu aastapäeva: See võit oli suure rahvusvahelise tähtsusega, mis mõjutas kogu maailma ajaloo käiku. Nõukogude Liit ja tema armee päästsid maailma rahvad saksa fašistliku orjastamise ohust.

See sõda oli raskeim kõigist sõdadest, mis meie kodumaa on üle elanud. Võidu saavutamiseks oli vaja Nõukogude relvastatud jõudude suurt sõjameisterlikkust ja kangelaslikkust.

Fašistlik Saksamaa oli oma hästirelvastatud ja väljaõpetatud väed juba enne sõja algust koondanud meie piiridele, kuna meie relvastatud jõud tuli mobiliseerida ja piirile saata.

Kümme stalinlikku lööki 1944. aastal puhastasid NSV Liidu territooriumi vaenlasest ja viisid sõjategevuse välja poole meie kodumaa piire. 1945. aastal viis Nõukogude armee sõja võidukale lõpule.

Oma ajaloolises kõnes valijatele 9. veebruaril 1946. aastal märkis seltsimees Stalin, et meie võit näitas nõukogude riikliku ja ühiskondliku korra suurt elujõudu. Sõda näitas bolševike partei poliitika tarkust ja kaugelenägelikkust.

Seltsimees Molotov ütles Suure Sotsialistliku Oktoobri-revolutsiooni 28. aastapäeval: „See on meie õnn, et Punaarmee ja nõukogude rahvast juhtis raskeil sõja-aastail Nõukogude Liidu tark ja kogenud juht suur Stalin. Generalissimus Stalini nimega lähevad meie maa ajalukku meie armee kuulsusrikkad võidud.“

12. Õnn on olla NSV Liidu kodanik.

Rohkem kui kolmkümmend aastat tagasi vabastas võidukas sotsialistlik revolutsioon meie kodumaa mõisnike ja kapitalistide rõhumisest ning kehtestas nõukogude võimu. Esmakordselt ajaloos võtsid lihtsad inimesed, töölised ja talupojad endale vastutuse suure riigi saatuse eest.

Lenin ja Stalin juhtisid rahvahulga maailma esimese Nõukogude sotsialistliku riigi ülesehitamise teele. Kui praegu mõttes tagasi vaadata läbitud teekonnale ja hinnata kõike seda, mis on kätte võidetud ning alatiseks kindlustatud, siis tunnetab nõukogude inimene uhkusega, et ta pole asjata valanud oma verd ja higi. Meie maal on hävitatud barbaarne inimese eksploateerimine inimese poolt. Igaveseks on läinud minevikku viletsus ja õigusetus, nälg ja tööpuudus, rahvuslik tagakiusamine ja ebakultuursus. Mehega samaväärsena sammub vaba ja täieõiguseline nõukogude naine, kes esmakordselt tunneb loova töö rõõmu ja tõelist emaõnne.

Oma maa peremehena elab ja töötab nõukogude inimene oma rahva teenimise kõrgetele ideedele. Päevast päeva võitleb ta selle eest, et meie suur sotsialistlik riik muutuks veelgi rikkamaks ja võimsamaks, et ta veelgi kiiremini saavutaks niisuguse õitsengu ja külluse, mis võimaldab ülemineku kommunismile.

SISUKORD.

Eessõna	3
-------------------	---

A. Etteütlusi V klassile

I. Lause lõpumärk	5
II. Lause alus ja öeldis	6
III. Üte ehk kõnetlussõna	8
IV. Koondlause interpunktsioon	9
V. Liitlause interpunktsioon	11
VI. Otsene ja kaudne kõne	15
VII. Võõrtähed f, š, z, ž ja ühendid ts, tš	18
VIII. g, b, d ja k, p, t sõna algul	20
IX. Suur ja väike algustäht	21
X. k, p, t või g, b, d helitu hääliku kõrval	23
XI. Lühikese, pika ja ülipika hääliku märkimine	25
XII. Kaashäälikute ühendid	29
XIII. Sõnatüüp „sepp“	31
XIV. Sõnatüübid „ratas“ ja „mõte“	32
XV. Ainsuse osastav ja mitmuse nimetav	33
XVI. Mitmuse tunnus -de, -te	35
XVII. Mitmuse omastav ja osastav sõnatüübis „mäestik“	36
XVIII. i ja j õigekirjutus	38
XIX. Kordavaid küsimusi V klassile	39

B. Etteütlusi VI klassile

I. Diagnoosdiktaate õpitud küsimuste selgitamiseks	48
II. Võõrhäälikud ja uuslaenud	51
III. Üld- ja pärisnimi	52
IV. Käänamine	53
V. Kordavat käänamist	56
VI. Pöörsõna kõneviisid	60
VII. Umbisikuline tegumood	62

VIII.	Astmevahelduslikud pöördsonad	63
IX.	Pöördsona mitmesuguseid vorme	65
X.	Side- ja hüüdsõnad lauses	68
XI.	Tuletusliited	70
XII.	Kordavat liidete õigekirjutusest	73
XIII.	Kokku- ja lahkukirjutamine	73
	a) Käändsõnad	73
	b) Liitpöördsonad	77
XIV.	Kordavaid küsimusi	78

C. Etteütlusi VII klassile

I.	Diagnoosdiktaate õpilaste ortograafiaga tutvumiseks	86
II.	Vormiõpetuse kordamine ja süvendamine	88
III.	Käänamine	90
IV.	Mitmesuguseid verbivorme	95
V.	Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine	96
VI.	Kordamiseks	98
VII.	Lauseõpetus	103
	a) Alus ja öeldis	103
	b) Lauselaiendid	106
	c) Koondlause	109
	d) Üte	112
	e) Kiillause	114
	f) Põimlause	116
	g) Otsene kõne	119
	h) Lausete lühendamine	124
	i) Kirjavahemärgid	127
	j) Kirjavahemärkide tarvitamise kokkuvõte	133

Vastutav toimetaja L. Vihalem.

Keeleline toimetaja E. Janno.

Kaanejoonise valmistanud
R. Tungla.

Tehniline toimetaja E. Ridala.

Ladumisele antud 30. III 1950.
Trükkimisele antud 2. VI 1950.
Trükiarv 2000. Paber 56.79, 116.
Trükipoognaid 9,25. Formaadile
60:92 kohaldatud trükipoognaid 7.4.
Arvutuspoognaid 7,56. MB-04273.
Tellimise nr. 1463. Trükikoda
„Kommunist“, Tallinn, Pikk tn. 2.

На эстонском языке.
В. Хорм. Диктанты для V—VII
классов.

Rbl. 1.90

Rbl. 1.90

A-18506

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00431076 1